This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Slav 9221.63

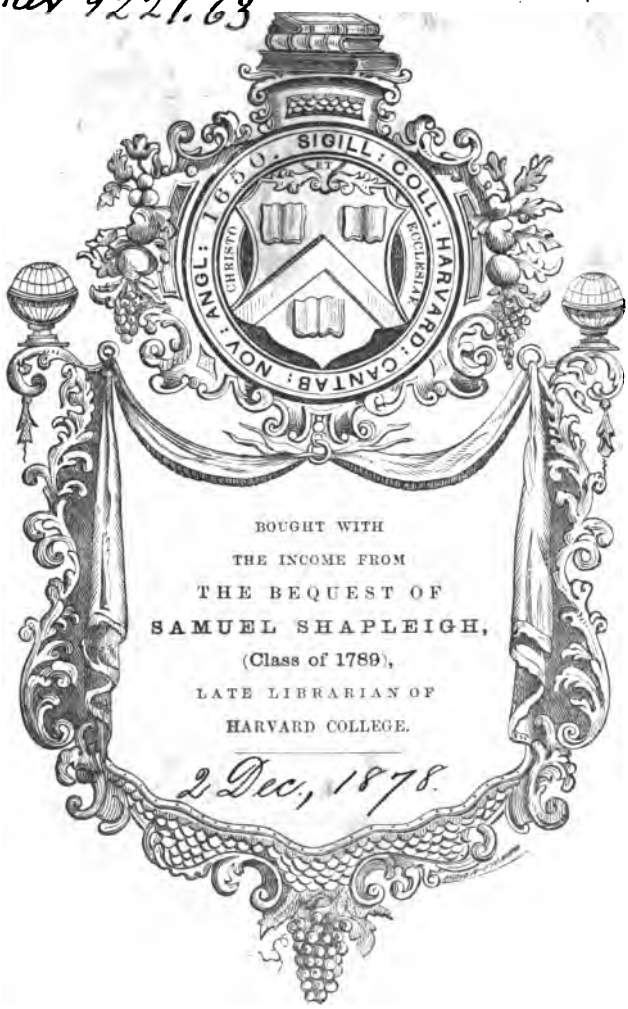

BOUGHT WITH
THE INCOME FROM
THE BEQUEST OF
SAMUEL SHAPLEIGH,
(Class of 1789),
LATE LIBRARIAN OF
HARVARD COLLEGE.

2 Dec, 1878.

Ballads, etc.
Bulgar. I.

НОВОБЪЛГАРСКА СБИРКА.

(Слово за пълкъ-тъ Игоревъ, преводъ отъ Старо-Русскій языкъ. — Краледворска ржкопись, преводъ отъ Чешскій языкъ. — Гусляръ Тараса Шевченка, преводъ отъ Мало-Русско нарѣчіе. — Новобьлгарска гусла.)

« ..... ѡ неразумне їюроде, поради что сѧ срамишь да сѧ наречешь Болгаринъ и не четишь по свои ѩзыкъ, и не думашь,.... »

« ..... ты Болгарине не прелщаи сѧ, знай свой родъ и ѩзыкъ и ѹчисѧ по своему ѩзыку; боле есть Болгарска простота и незлобїе,..... »

(Бълг. истор. отца Паисія. 1762 г.)

Райко Жинзифовъ.
Райко Жинзифовъ.

МОСКВА
Въ книгопечатницѣ-тѣ Бахметева.
1863.

3082

сирѣчь Новобълг. кн. № 124.

Slav 9221.63
~~IV, 1009~~
~~Slav 9225.3~~
1878, Dec. 2.
Shapleigh fund.

Дозволено цензурою. Москва. 16 Сентября, 1863 года.

Въ оваѭ книгѫ, коя носитъ насловъ *Новобългарска Сбирка*, ако извадиме Новобългарсскѫ-тѫ гуслѫ, коя ѥ прикладена въ край-тъ, влегохѫ само едни преводы. У насъ имаше още нѣколку си доста дълги съчиненія първообразны, кои требаше да влезатъ въ нея. Но кога мые замыслихме да издадиме въ свѣтъ книгѫ-тѫ, мые найпървенъ погледнахме въ нашѫ-тѫ пазуваркѫ и видохме що она ѥ со'сѣмъ праздна, а спомоществованіѐ-то на нѣколцина родолюбцы Българе, (кои мые отъ 'се сърдце благодариме) не можеше да пущитъ въ свѣтъ книгопечатны листове повече отколку заключуватъ въ себе си *Сбирка-та*. Освенъ това мые не издадохме книгѫ-тѫ за продаваніе, а пращаме нея на долупоказанны-те Български училища, за да ся раздаджтъ въ даръ на подобры-то изъ ученицы-те, като задьржитъ секое училищно книгохранилище по двѣ кн. Още молиме родолюбивы-те спомоществователи да ны простатъ защото ся позабавихме съ печатаніе-то. Това наше закъснуваніе излезе не отъ наша желя...

«Сбирка-та» ся распращатъ въ слѣдны-те градове за тамошны-те Бълг. Училища.

	Книги.
Въ Цариградъ за Българско-то училище . .	50
— Кукушъ	50
— Полянино (Дорянъ)	50
— Прилепъ	50
— Стругѫ	50
— Охридъ	50
— Велесъ	50

	Кн.
Въ Скопіе	50
— Самоковъ	50
— Кестендиль	50
— Софіѫ (Средецъ)	50
— Габрово	50
— Търново	50
— Хаскьой	50
— Едрене	50
— Пловдивъ (Филибе)	50
— Сливенъ	50
— Шуменъ	50
— Копривщицѫ	50
— Панагюрище	50
	1000 кн.

НАСЛОВИ.

Стран.

Слово за пълкъ-тъ Игоревъ 5
Слово о плъку Игоревѣ 17

Краледворска ржкопись.

Олдрихъ и Болеславъ 67
Бенешъ Германовъ 70
Ярославъ 73
Честміръ и Влаславъ 84
Людиша и Люборъ 94
Забой, Славой и Людекъ 98
Збигонь 110
Соборъ 114
Любушинъ сждъ 114
Китка 120
Ягоды 121
Еленъ 123
Ружа 124
Кукавица 125
Сирачка 126
Сколовранецъ 126
Пѣсьнь подъ Вышеградъ 127

Гусляръ Шевченка.

Топола 133
Дума 140
Дума 141

Дума 142
Удавена 144
Катерина 150

Новобългарска гусла.

Послѣ смьрть-тж Огнянова 175
Вдовица 176
Разговоръ 178
Безсоница 181

СЛОВО
ЗА ПЪЛКЪ-ТЪ ИГОРЕВЪ,
ИГОРЯ
СЫНА СВЯТЪСЛАВЛЯ, ВНУКА
ОЛЬГОВА.

ПРЕВЕДЕ ОТЪ СТАРО-РУССІЙ ЯЗЫКЪ

Р. Жинзифовъ.

1863. Москва.

ПРЕДГОВОРЪ.

«*Слово о пълку Игоревъ*» не гледайки на това що ѥ написано на таковъ языкъ, кой ѥ близокъ секому изъ сегашни-те славянски нарѣчія, кому повеке, кому помалку, али пакъ има въ себеси таквы мѫчнотіи, таквы темны мѣста, щото и до сега они останваятъ неразбрани, со се това що надъ *Слово-то* сѫ ся трудили доста време люди учени не само изъ Руси-те, но и изъ Чеси-те, изъ Срьби-те и изъ Нѣмци-те. Многу сѫ писали за това *Слово* откога оно стана познато свѣту и до сега, както Мусинъ-Пушкинъ, Болтинъ, Карамзинъ, Шишковъ, Востоковъ, Калайдовичъ, Бутковъ, Сахаровъ, Максимовичъ, Шевыревъ, и др. и прочути-те Славяновѣдци, Добровскій, Ганка, Шафарикъ, Шлецеръ и др. кои многу сѫ ся трудили надъ него, превеждали го, отбирали го, и сѫ тълкували заради языкъ-тъ на кой ѥ написано *Слово-то*. Мые не можеме да преладиме овде, се що сѫ писали речени-те учени мѫжи, защото нихни-те разсѫжденія бы хванали многу мѣсто; отъ нихъ бы излегла цѣла доста ядра книга, а при това и време-то не ны допущатъ да направиме това нѣщо, кое добрѣ бы было да испълнѫтъ изъ българе-те други, кои сѫ повѣщи и посвобдни. А овые нѣколко си слова, кои читателите ще срѣтѫтъ подолу заради слово-то, преземени сетъ изъ изданія-та Дубенскаго, Гербеля и Максимовича съ преводы-те на кои-то мые ся молзувахме, имайки при нихъ и първообразно-то *Слово*, кое мы притурваме редомъ съ преводъ-ть си, за да

виджтъ читатели-те, доколку мые ся отдалечихме отъ първообразно-то, и доколку вѣрно мые предадохме на нашъ языкъ съдьржаніе-то на *Слово-то*, и полесно ще можжтъ они да забележжтъ наши-те погрѣшки.

Шесть вѣкове поминахж откога ѥ написано «Слово о плъку Игоревѣ» и до край-тъ не осумнайсетый вѣкъ не бѣше познато на Руси-те, и като не бѣше нимъ познато, то не можеше да быдитъ познато и на друзи-те славяне. Първъ пжть *Слово-то* ся напечата преземено отъ найденна-та ржкопись въ 1800 год. въ Москвж. Игорева-та пѣснь или *слово* бѣше найдена въ 1795 г. отъ гр. Мусина-Пушкина въ еднж старж сбиркж, купена заедно съ друзи книги у Іоила Архимандрита спасо-Ярославскаго монастыря. Сбирка-та имаше въ себе си слѣдны-те съчиненія: 1 книга глаголемая граналграфъ (хронограв) рекше начало письменомъ царскихъ родовъ отъ многихъ лѣтописецъ, и пр. 2. Временникъ еже нарицается лѣтописаніе Русскихъ князей и земля рускыя. 3 сказаніе о Индіи богатой. 4. Синагрипъ царь Адоровъ, Иналивскія страны. 5. Слово о плъку Игоревѣ, Игоря Святъславля внука Ольгова. 6. Дѣяніе прежнихъ временъ храбрыхъ человѣкъ о бръзости и о силѣ и о храбрости. 7 сказаніе о Филипатѣ, и о Максимѣ, и о храбрости ихъ. 8. Аще думно есь слышати о свадѣбѣ Девгѣевѣ, и о всъхыщеніи Стратиговнѣ. (Дубенскій).

При овыя нѣколно си рѣчи приклаваме и забележки-те г. Максимовича изъ книга-та му, *Украйнецъ* гдѣ ѥ помѣстено *Слово-то* съ преводъ-то му на малорусско-то нарѣчіе.

«Ходеніе-то на войска Игоря Святославича князя Новгородсѣверскаго, кое ѥ въспѣто въ таж пѣснь бѣше въ 1185 г.—23 апр. Игорь търгна изъ свои-тъ Новградъ въ Путивль, и отъ мѣсто то кое сега сж наричатъ Игоревъ-станъ търгна онъ за-на войска имайки при себе си постара си сына Владиміра, князя Путивльскаго и внука си Святослава Олеговича, князя Рыльскаго. Въ средж 1-майя кога они ся приближихж

при р. Донецъ стана голѣмо сълнечно затмиванiе. За войскѫ тѫ оно бѣше лошь белегъ, но Игорь се вьрвѣше и като премина кай рѣка Осколъ дочека тамо помлада си брата Всеволода Святославича, князя Трубчевскаго и Курскаго, кой вьрвише изъ Курска по другiй пѫть. Въ истый день (2 Майя) они ся пущихѫ на цѣлѫ нощь низъ половецки-те пусты рамнины и на другiй день (въ петокъ) надбихѫ Половцы-те кои срѣтохѫ у р. Сюурлiя и занощувахѫ въ пусты-те рамнины, за да ся починитъ войска-та. Помежду това въ зерань-тѫ на осъмнуванiе нападнахѫ на нихъ половецки-те Ханове Кончакъ и Кза съ многобройны дружины и обколихѫ нашѫ-тѫ (русскѫ) войскѫ. Тога ся начна бой кой iе траялъ едно и половина денонощiе. Бой-тъ ся свърши въ пладнѣ 5 Майя, като бѣше надбиена русска-та войска и бѣхѫ пленени си четыри князи у р. Каяла. Одвай 15 души Руси и нѣколцина Ковуици дадени на помощь Игорю отъ Черниговскаго князя Ярослава Всеволодовича можехѫ да ся откинатъ отъ плѣнъ-тъ. Насьрчени отъ таковъ успѣхъ половецки-те кнезове, Кончакъ нападна на Переяславско-то княжество, а Кза запусти Посемье.» «Великiй кнезь Кiевскiй като му дойде отъ рѫкѫ предъ това да уморитъ Половцы-те съ славно надбивенiе надъ Кобяка задъ р. Орель (30 Iюн. 1184) и съ ново надбиванiе надъ Кончака задъ р. Сулѫ (1 мар. 1185) ся готвеше на лѣто да идитъ на Донъ да биеть половецкѫ-тѫ земѭ; но нечекенна-та за него Игорева несреча не му даде де свърши работѫ-тѫ си. Не гледайки на това що онъ добы отъ нѣколцина кнезове дружины на помощь за да бранитъ русскѫ-тѫ земѭ; но при тогашно-то несъгласiе онъ не можеше да отбранитъ ни Переяславскѫ-тѫ область ни Посемье, и Половцы що сакахѫ това правехѫ по русскѫ тѫ земѭ.»

«Игорь остана, въ плѣнъ до пролѣть-тѫ на друга-та година. Онъ побѣгна отъ р. Торъ като го склони дружина-та му, коя бѣше при него, и като му помогна, единъ покьрстенъ

Половчинъ Овлуръ, кой побѣгна заедно съ него. Владиміръ Игоревичь, кой ся ожени, быдейки въ плѣнъ, на Кончаковжтж щеркж ся вьрна при татка си въ 1187 г. Може бы що въ истж-тж годинж ся вьрна изъ плѣнъ-тъ и Всеволодъ съ внука си Святослава.»

«Види ся, що пѣвецъ-тъ Игоря не сано ѥ живѣялъ въ Игорево-то време, но що онъ самъ бѣше на бой у р. Каялж, я не сж съмнѣвамъ, що пьрвы-те два дѣла отъ нѣгова-та Пѣснь сеть сложени въ 1185 г, кога Игорь падна въ плѣнъ, а Кончакъ и Кза поплѣнихж Русскж-тж земѭ, а третій дѣлъ въ 1186 кога Игорь вращайки ся въ свой Новгородъ дойде въ Кіевъ. 'Си подробности на Пѣснь-та показваятъ, що она ѥ написана, подъ живо помнѣніѥ на тогаши-те бойны работы, отъ пѣвецъ кой харно знаеше тогашнж-тж Русь (Русскж земѭ). А написана ѥ Пѣснь-та на Слявяно-Русскій языкъ, какъ сж писали Несторъ, Кіевски-те и Волынски-те лѣтописцы, т. е. на языкъ Церковно-Славянскій, (старый) смѣшанъ съ народный-тъ Южно-Русскій языкъ....»

Послѣ горереченны-те думы г. Максимовича, мые можехме да приведемъ още многу други забележки и разсжжденія кои сж направили вьрзъ *Слово-то* друзи учены' люди, заради языкъ-тъ му, заради правописаніе-то му и пр., но ни време-то, ни наша-та празна пазумарка, не ны допущатъ да направиме това нѣщо, али пакъ за да допълниме, колку да ѥ, той недостатокъ, мые печатаме редомъ съ преводъ-тъ си и пьрвообразно-то *Слово* какъ ѥ напечатано у Дубенскаго, и какъ ѥ раздѣлено у Гербеля нека читатили-те наши видатъ и старый-тъ языкъ на кого ѥ написано *Слово-то*.

Истинска-та ржкопись на *Слово-то* т. е. ржкопись-та, коѭ откры Мусинъ-Пушкинъ, не сж доварди, защото она изгорѣ, кога Наполеонъ Ѣвлезе въ Москвж, и Руси-те запалихж славнжтж си столицж, а остана само пьрвообразно-то преземено отъ ржкопись-та и напечатано пьрвъ пжть въ 1800 г. заедно съ пьрвый преводъ, въ Москвж. Мые кога превождахме

Слово-то на нашъ сегашенъ языкъ имахме при себѣ си първообразно-то както ѥ напечатано у Дубенскаго, у Гербеля и у Максимовича, на кои правописаніе-то не ѥ сосема ѥднакво, какъ читатели-те ще видятъ по долу, и въ нѣколку си мѣста не ся чете еднакво, освенъ това мые ся ржководехме и съ преводы-те Дубенскаго, Гербеля и Максимовича. Привождаме прегледы изъ реченны-те изданія.

Първообразно-то у Дубенскаго.

Не лѣпо ли нъı бяшетъ, братіе, начяти старъıми словесъı трудныхъ повѣстій о пълку Игоревѣ, Игоря Святъславлича! начати же ся тъй пѣсни по бълинамъ сего времени, а не по замъıшленію Бояню. Боянъ бо вѣщій, аще кому хотяше пѣснь творити, то растекашется мъıслію по древу, сѣрымъ вълкомъ по земли, шизымъ орломъ подъ облакъı.

Исто-то у Гербеля.

Не лѣпо ли ны-бѧшетъ
Братіе,
Начѧти старыми словесы
Трудныхъ повѣстій
О пълку Игоревѣ,
Игорѧ Святъславлича?
Начати же сѧ тъй пѣсни
По былинамъ сего времени,
А не по замышленію Боѧню?
Боѧнъ бо вѣщій
Аще кому хотѧше пѣснь творити,
То растекашетсѧ мыслію по древу,
Сѣрымъ вълкомъ по земли,
Шизымъ орломъ подъ облакы.

У Максимовича.

Не лѣпо ли ны бяшеть, братіе, начати старыми словесы трудныхъ повѣстіи о пълку Игоревѣ, Игоря Святъславлича.

Начати же ся тѣй пѣсни по былинамъ сего времени, а не по замышленію Бояню.

Боянъ бо вѣщій, аще кому хотяше пѣснь творити, то растекашеться мыслію по древу, сѣрымъ вълкомъ по земли, шизымъ орломъ подъ облакы.

Преводъ Дубенскаго.

Не лучше ль намъ было, братцы, начать прежнимъ складомъ важныхъ повѣстей пѣснь о походѣ Игоревомъ, Игоря Святославича и начаться этой пѣсни по событіямъ нашего времени, а не въ духѣ Бояновомъ? ибо вѣщій Боянъ когда кого хотѣлъ воспѣть, то носился мыслію по лѣсамъ, сѣрымъ волкомъ по полю, сизымъ орломъ подъ облаками.

Преводъ Гербеля.

Не начать ли, братцы, мнѣ
Моего повѣствованья,
По завѣтной старинѣ,
Складомъ важнаго сказанья
Про исполненный невзгодъ
Святославича походъ?
И начать разказъ мнѣ свой
Не по пѣснямъ вдохновеннымъ
Соловья страны родной,
А по былямъ современнымъ?
Ибо если нашъ пѣвецъ
Сплесть хотѣлъ кому вѣнецъ,
То носился мыслью-птицей
Онъ по дебрямъ и лѣсамъ,
Сѣрымъ волкомъ по полямъ,
Или сизою орлицей
Уносился къ облакамъ.

Прѣводъ Максимовича.

Чи не добре-бъ було, братття,
Намъ, про Игоря войну,
Заспѣвать жалобну пѣсню,
Якъ спѣвали встарину!
А почати ся той пѣснѣ
По сёголѣтнимъ дѣламъ,
Не по умысламъ высокимъ,
Якъ Боянъ той починавъ.
Боянъ вѣщій, було схоче
Кому пѣсню заспѣвать,
Заразъ думкою по древу
Починае вонъ лётать;
Бѣжитъ вовкомъ сѣромянцемъ
По горахъ и по долахъ;
Орломъ сизымъ пролётае
Въ поднебесныхъ облакахъ.

Нека приведемъ и едно отъ темны-те и мжчны за разбираніе мѣста:

У Дубнскаго.

...Сего бо нынѣ сташа стязи Рюриковы, а друзіи Давидовы; нъ рози нося имъ хоботы пашутъ, копія поютъ на Дунаи.

Неговъ прѣводъ.

... Теперь знамена его достались одни Рюрику, а другіе Давиду; но когда и они носятъ трубы (военныя), то знамена развѣваются и копья поютъ—на Дунаѣ.

У Гербеля.

Сего бо нынѣ сташа
Стязи Рюриковы,
А друзіи Давидовы;
Нъ рози нося

Имъ хоботы пашутъ
Копія поютъ на Дунаи.

Преводъ.

.....и
Теперь его стяги,
Вмѣстѣ съ наслѣдствомъ доставшися Рюрику
Съ братомъ Давыдомъ,
Словно волы, запряженные въ плугъ подъ ярмомъ ненавистнымъ
Никнутъ, межъ-тѣмъ, какъ тяжелыя копья свистятъ на Дунаѣ.

У Максимовича.

Сего бы нынѣ сташа стязи Рюриковы, а-другіи Давыдовы; нъ рози нося, имъ хоботы пашуть; копія поють на Дунаи.

Преводъ.

Ёго стягы величавй
Не въ однихъ уже рукахъ:
Тый Рюриковы стали,
Тѣ въ Давыдовыхъ полкахъ;
И хоть носять воны рогы,
Только-жъ машутъ имъ хвосты.
Выгравають по Дунаю
Его копья золотй.

Кой изъ трима-та преведе това мѣсто похарно и повѣрно?.....

Не еднажъ и не два пѫти іе преведено *Слово-то* на сегашенъ Русскій языкъ. Руси-те (откога *Слово-то* стана нимъ и свѣту познато и до сега) имаятъ шестнайсетъ преводы и заедно съ преводъ-тъ Максимовича на Украйнско-то Русско нарѣчіе, ставатъ седумнайсетъ преводы надъ кои сѫ ся трудили седумнайсетъ учени и писатели. Освенъ това, *Слово о*

пълку Игоревѣ сѫ го превели по нѣколку си пѫти изъ Славяне-те: Чеси-те, Сърби-те и Поляци-те а изъ не-Славянски-те народы сѫ го превеле Нѣмци-те и Френци-те. А на нашъ сегашенъ языкъ, ако не ся мамиме, до сега не бѣше преведено. Щò насъ натера да преведиме *слово-то* на Българскій языкъ, овде не му ѥ мѣсто-то да кажиме; а харно ли лошо ли ѥ преведено *Слово-то* нека разсѫдатъ читатели-те нека отбератъ на тънко какъ преводъ-тъ така и первообразно-то, и изставатъ въ наши-тé повременны изданія си-те наши погрѣшки, за кое мы ще имъ быдиме благодарни отъ се сърдце; за насъ ще быдитъ голѣма радость, ако нашій преводъ, или да речиме поправо, първообразно-то *Слово* осърчи нѣкого си изъ Българе-те повѣщъ какъ въ знаніе-то не нашій народенъ языкъ, така и въ знаніе-то на старый Славянскій языкъ, да преведе *Слово-то* понълно, повѣрно и порамно. А заради нашій преводъ, мые слагаме запотребно де речиме слѣдно-то: Мые, за Българскій языкъ бройме, той языкъ, кой ся говоритъ по цѣлѫ Македоніѭ, Тракіѭ и Българіѭ, между говоры-те на кой има малу много разлика, но мые, както и секой Българинъ не кѫсогледъ, не можиме да речиме, що слово-то *ржка* или *вóда* ѥ Македонско или Тракійско, а *ржкà* водà ѥ Българско, защото нема Македонцы, нема Тракійцы като отдѣлны народи, я има само Славяне-Българе, кои-то живѣятъ по реченны-те мѣста, инена-та на кои, може бы, имаятъ си право въ землеписаніе-то а не въ народность-тѫ, накѫсо да речиме, има единъ цѣленъ, народъ Българскій и единъ языкъ Българскій, кой-то какъ и секой кой му драго другій языкъ ся дѣлитъ на нарѣчія... И така мые мыслиме, що не ѥ наша погрѣшка, ако на читатели-те ще имъ сѫ падитъ да четѫтъ *ржкà*, *водà планинà*, а въ друго мѣсто *ржка* и *вóда*, плàнина и пр. Исто така мые писахме *пѫть*, и *пать*, мѫчно, и *мачно*, *ржка и рака*; харно ли мые сторихме или лошо — това ѥ друго пытаніе, само, сакаме

да кажиме що тыѣ разлики на-языкъ-тъ ны, бѣхж намъ помалку или повече познати, и не сетъ погрѣшки отъ незнаніе; но со се това мые не щеме ни да помыслиме, а камо ли да кажиме, що изучихме языкъ-тъ си колку що треба. Нека при това забѣлежиме що може бы на читатели-те ще сж покажитъ, що нѣкои си слова въ преводъ-тъ ны сетъ земени изъ Русскій-тъ языкъ; мые не казваме да не іе влегло въ него нѣкакво си Русско слово, но пакъ казваме що премногу слова ако и еднакви съ Русски-те, не сетъ земени изъ Русскій-тъ языкъ, но има ги въ въ нашій-ть языкъ; [1] кой-искатъ да се увѣритъ що това іе така, нека прочитатъ наши-те народны пѣсни. Още іе далеко това време, кога, си-те Българе ще пишатъ еднакво безъ наймалка разлика. Що ще дойдитъ такво време вѣрваме, и твьрдо вѣрваме, но кога, не ся знаитъ; али сега за сега стига и това, що сосемъ разбираме единъ другего кога пишиме...

1863. Село Васильевское.

СЛОВО

За пълкъ-тъ Игоревъ, Игоря сына Святъславля, внука Ольгова.

I.

Дали не лѣпо ке бѣше за насъ, братя,
Съ стары на приказы мачны слова мые
Да начнем' пѣснѭ за пълкъ-тъ Игоревъ,
Игоря того сына Святослава!
И да ся начнитъ тая пѣсня
По работы на сегашно време,
А не какъ що Боянъ задумвалъ?
Ак' нѣкому Боянъ вѣщій
Сакалъ да направитъ пѣснѭ
Растеквалъ ся съ мысль по дърво,
Какъ вълкъ сѣрый по земѭ,
Какъ сивъ орелъ подъ облакъ.
И кога речи на-размирицы
Отъ старо онъ време си наумвалъ:
Тога пущаше соколи десетъ
Онъ на стадо отъ лебеди;
И чій соколъ пьрвъ достигвалъ
Това отъ лебеди стадо;
Той преди пѣеше пѣснѭ,

То за стара' Ярослава, [1]
То за храбра Мьстислава [2]
Кой Редедя закла' предъ Касожскѫ войскѫ,
И за златна' Святославича Романа. [3]
Али, братя, Боянъ не соколи десетъ
На стадо отъ лебеди пущаше, но свои
Вещи пьрсты клаваше на жицы живы,
А они сами на кнезове пѣехѫ славѫ.
И нека начнемъ, братя, той нашъ приказъ
Отъ старый Владиміръ, до сегашенъ Игорь, [4]
Кой умъ си застегна сосъ своѭ якость
И постри съ на-сьрдце си юнаство
Като съ духъ боенъ ся напълни, поведе
Свои юначки дружины вьрзъ земѭ
Полевецкѫ, за милѫ Русскѫ земѭ.

II.

Тога Игорь погледна на свѣтло сълнце,
И видѣ отъ него съ мракъ 'сичкѫ му войскѫ
Покрыенѫ и рече Игорь на-своя дружина:
«Братя и дружино!
Болѣ іе мы' да погиним' въ поле
Отощо мы' плѣнены да быдим';
Нека седним' братя
На бързы си коньи
Да повидим' Донъ синій.»

---

[1] Ярославъ Святославичъ, братъ Олега Тмутараканскаго и Романа Святославича Краснаго.

[2] Мстиславъ Владиміровичъ Тмутараканскій, дѣдо Олега. Онъ въ 1022 г. въ бореніе отепа Касожскаго князя Редедя и плѣни женѫ-тѫ му и дѣца-та му.

[3] Романъ Святославичъ рогенъ братъ Олега Тмутараканскаго Игорева дѣда. Погина въ 1079 г.

[4] Игорь Святославичъ, князь Новгородъ-Сѣверскій, сынъ Святослава Ольговича Черниговскаго—главно лице въ Пѣснь-тѫ.

Силно ся поиска кнезу
Донъ великій да обидитъ,
Жалость му застжпи знамение.
«Сакамъ, рече, копие да искършамъ
Я край това Половецко поле
Съ васъ моя вѣрна дружино—Руси,
Сакамъ главж своѭ да приложамъ,
Милно ми іе съ шлемъ Донъ да испіямъ!»

—

О Бояне славей отъ старо ны време!
Да бѣше запѣялъ за овы дружины,
Скакайки какъ славей по мысленно дърво
Летайки ты подъ облацы съ умъ свой,
Ди бѣше свилъ славж на-наше време,
Трьчейки по Трояновы трази
Презъ поля широки на горы.
Требаше пѣснѭ да пѣишь
Игорю того Олга внуку.
Не вихорь занесе
Соколы птицы
Презъ поля широки:
А стадо отъ чавки
Бѣгатъ конь Донъ великій;
Иохарно ке бѣше
Такъ ты да пѣишь
Вѣщій Бояне
Внуче Велесовъ: [1]
Коньи си цвилатъ задъ Сулж
Звонитъ си слава во Кіевъ
Свирки си свиратъ во Новградъ; [2]
Хруглицы стоятъ въ Путивль:

---

[1] Велесъ—богъ на скотоводство-то.
[2] Новгородъ-Сѣверскій—столнина Игоря.

Игорь чекатъ мила брата
Мила брата Всеволода. [3]
Буй-Туръ Всеволодъ му рече
«Еденъ'си братъ ты менѣ,
Еденъ 'си свѣтъ ты менѣ,
Игорь свѣтлый! я съ тебе,
Святославичи сме оба!
Сѣдлай, брате, сѣдлай
Свои бързы коньи,
Въ Курскъ оседланы напредъ.
А мои ти Куряни
Конници добры, юнаци
Подъ бойны пеленаны свирки
И во шлемове лелѣяни
И откърмени съ край отъ копіе
Си нимъ пѫтове сетъ знайни,
Познати долове сички,
Напнати сетъ у нихъ лѫци
И отворени колчани
И наострени сетъ саби.
Сами скачѫтъ въ полѣ,
Како сивы вълци,
Честь барайки себѣ
А кневу си славѫ.»
Стапна тога кнезъ Игорь,
Стапна во златенъ стърмень,
Търгна по чисто поле,
А сълнце сосъ мракъ нему
Пѫтове му запиратъ;
А нокь стенкайки, плашейки
Него, птицы разбуди,
Звѣринъ ревъ п' околіи;

[3] Всеволодъ Святославичъ Курскій и Трубчевскій, помалкій братъ Игоря.

Бухалъ выкатъ надъ дьрво:
Велитъ да чуятъ незнайни
Земи: Волга, Поморіе,
Корсунъ [4], Сула, Сурожа [5],
И ты идоле Тмутараканскій! [6]
Презъ нестапнаты пжтове Половци
Бѣгахж тамо конь Донъ великій;
Скьрцаятъ теленги среди полнокь,
Какъ распущено отъ лебеды стадо.
Игорь кай рѣкж Донь войскж водитъ;
Птицы вечь съ жегж чекаятъ смьрть му;
Страшно рыкаятъ по долове вълци;
Орли съ выкотъ звѣрове канатъ на коски;
Лаятъ на цьрвени щитове лисици.
Мила Русска земьо! задъ планинж'си!
Дълго нокь си мьркнитъ,
Зора свѣтъ угасна,
Мъгла поля покрыла,
Пѣснь на славей мълкна,
Чавки само грачжтъ.
А Руси дълзи-широки поля
Преградихж съ щитове цьрвены.
Барайки честь себѣ
А кнезу си славж.

III.

Рано въ петокъ Русски дружини
Удрихж ся въ бой съ Половцы,
Пълци, потъпкахж Половецки;

---

[4] Древніи Херсонесъ Таврическій.
[5] Азовско море или Судакъ въ Кръмъ.
[6] Тмутаракань ся нахождаше около Азовско-то море.

И кат ся растурихж какъ стрѣлы
По поле, плѣнихж харны дѣвойки
Половецки, а съ нихъ сребро, злато
Скжпы платове самозлатны.
Съ дрехи, озгорны, съкмы, съ кожуси,
Съ секавы премѣны Половецки,
Начнахж мостове да си мостатъ
По тѣ блата, по тѣ мѣста калны.
Знаме чьрвено, хоржгвж бѣлж
«*Чолкж*» чьрвенж, сребреннж ржчкж
Дадохж Святославичу храбру.
Дремитъ въ полѣ Олегово сѣдало
Храбро... далеко залетѣло бѣше...
Не бѣше родено да глобитъ
Ни соколъ, ни ястребъ, ни тебе
Чьрна врано, Половчине поганъ.
Гзакъ [1] бързатъ какъ вълкъ сѣрый въ поле
Слѣдъ него Кончакъ конъ Донъ великій.
А на другій день многу рано
Кьрвави зори свѣтъ показвжтъ
Облацы чьрны отъ море иджтъ
Искатъ да прикрыятъ четыре сълнца:
А въ нихъ треперятъ сини мълньи
Ке быдитъ гърмъ силенъ,
Ке вьрнитъ сосъ стрѣлы
Отъ Донъ-тъ великій:
Тукъ копя ке ся кьршатъ,
Тукъ саби ке ся хабатъ
Отъ шлемове Половецки
У рѣкж Каялж,
У Донъ-тъ великій,
О Русска земльо!

---

[1] Гзакъ и Кончакъ—ханове Половецки.

Ты до планинѫ си.
Ево вѣтри Стрибогови [2] внуци,
Вѣятъ откаде море сосъ стрѣлы
На храбры Игоревы дружины!
Земя тотонитъ,
Рѣки мѫтно течатъ,
Прахъ поле покры,
Знамена говоратъ:
Половцы идѫтъ отъ Донъ и отъ море,
И отъ си страны. А Русски дружини
Отстѫпахѫ. А вражски тѣ дѣца
Преградихѫ съ выкотъ поля. Руси
Юнаци сосъ щитове чьрвены.
Всеволоде лютый!
Напредъ стоишь, бранишь,
Пьрскашь врази съ стрѣлы,
Съ мечове ты гърмишь,
Удираики по шлемы.
Тамъ дек' Туръ поскочи
Свѣтейки съ шлемъ златенъ,
Поганы тамъ лежатъ
Главы Половецки,
Шлемове Оварски
Съ саби разсѣченны
Съ саби калены
Отъ теб' Всеволоде!
Каква рана, братя,
Іє страшна за него
Катъ животъ забрави
Честь и градъ Черниговъ,
Татковъ престолъ златенъ,

---

[2] Стрибогъ, истый іє и Позвиздъ—Славянскій Эолъ, богъ на вѣтрови и пр.

Законъ и обычай,
Милѫ своѭ женѫ,
Глѣбовнѫ [3] си личнѫ.

IV.

Бѣхѫ вѣкове Трояна,
Ярослава минахѫ години
Бѣхѫ Ольговы дружини
Ольга [1] сына Святослава.
Той Олегъ сосъ мечь коваше свады,
И по земѭ сѣеше онъ стрѣлы
Стапнувалъ въ златъ стьрмень
Въ Тмутороканъ градъ.
И великій Всеволодъ кнезъ,
Всеволодъ сынъ Ярославовъ
Звонъ слушалъ онъ, и отъ кого
Во Черниговъ градъ Владиміръ
Секо утро затнувалъ си уши;
А Вячеславича Бориса [3]
Слава не сѫдъ (Божій) доведе
И зеленный нему килимъ,
Во Канинѫ нему постла,
За безчестеніе Олега
Храбра и млада кнеза.
Отъ Канинѫ таѭ
Святополкъ [4] заповѣда

---

[1] Ольга Глѣбовна—жена Всеволода, щерка князя Глѣба Юревича Кіевскаго и сестра Владиміра Глѣбовича Переяславскаго.

[2] Олеръ Святославичъ, дѣдо Игоря.

[3] Владиміръ Мономахъ.

[3] Борисъ Вячеславичъ, сынъ Вячеслава Ярославича Смоленскаго. Убиіенъ бѣ въ 1078 въ бой-тъ при село-то Нѣжатино.

[4] Святополкъ Изяславичъ сынъ великаго Князя Изеслава, кой бѣ убиенъ на Нѣжатинѫ нивѫ.

Татка си да кренатъ,
На угорьски скороходцы
Въ светѫ Софіѭ во Кіевъ.
Тога при Олега сына Горислава
Сѣохѫ ся и растехѫ размирици,
Гинеше животъ Даждъ-Богова внука
Кратеше ся вѣкъ человѣческій
Въ кнежески крамолы и свары.
Тога по Русскѫ земѭ
Пѣхѫ орачи рѣдко,
Враны гракахѫ често
Мърши си дѣлейки;
Чавки съ речь своѭ говорятъ,
На добывачкѫ да лѣтнатъ.
Бѣше това въ тѣ бойове и въ тѣ битвы
А за таквѫ битвѫ не бѣше ся чуло.

V.

Отъ зарана до вечера
Отъ вечера до зарана,
Летаятъ калены стрѣлы,
Па и остры саби гърматъ,
Удирайки си по шлемы,
Трескаятъ сосъ нихъ и копя
Въ чуждо ми незнайно поле,
Среде земѭ Половецкѫ.
Черна земя погазена
Была отъ копыта конски,
И посѣяна бѣ съ кости,
И полѣяна бѣ съ кърви:
Па изникна тѫга
По тѫ Русскѫ земѭ.

Що ми шумитъ,
Що ми звонитъ
Рано далеко предъ зоры?
Игорь завьрнуватъ пълцы
Жаль му ie за мила
Всеволода брата.
Бихж ся день пьрвый
Бихж ся день вторый
На третій день окол' пладнѣ
Игорево знаме падна.
Ся раздѣлихж тукъ братя
Кай брегъ отъ быстрж Каялж! [1]
Там не стигна кьрваво вино!
Тамо храбры Руси
Свьршихж си гозбж:
Сватове напихж,
Легнахж си сами
Та за Русскж земж!
Венитъ отъ жалость трава
А отъ тжгж дрво
Ся наведна въ земж.

VI.

Веке, братя, стигна
Не весела година,
Веке пусты поля
Силж ны покрыхж.
Въ сили Даждъ-Богова внука
Настана «обида»;
И на Троянова земя
Стапна какъ дѣвойка;

[1] Сегашній Кагальникъ, кой течитъ въ Донъ.

Плесна съ крыля како лебедъ
На сино ми море;
И плескайки у Донъ тихій
Будитъ тежко време.
Вечь престанахѫ си кнези
Поганцы да биятъ,
Защо братъ на брата рече:
«Ово ми іе мòе,
А това іе мòе;» Ево
Хванахѫ си кнези
За малко нѣщо да ся каратъ
Како за голѣмо,
И да ковѫтъ сами себѣ
Крамоли и свады:
А поганци отъ 'си страны
Поплѣнвахѫ Русскѫ земіѫ.

—

О! далеко зайде соколъ,
Птицы терайки въ море,
Игорева храбра дружина
Нема веке да въскреснитъ.
По нихъ Жля и Карна [1] съ выкотъ
Скокнахѫ по Русскѫ земѫ,
Огинъ пламень въ нея влечатъ.
Сплакахѫ ся Русски жени
Редехѫ си жално:
«Мые веке не ке видимъ
Милы ны стопаны,
Нема за нихъ да наумим'
Съ очи да ги видимъ,
Думѫ да имъ проговоримъ,
Злато, сребро веке

[1] Жля и Карна—Ханови Половецки.

Нема на насъ да траскатъ.»
И застенка, братя, Кіевъ
Стенкатъ ми отъ тѫгѫ,
И Черниговъ градъ отъ мѫкѫ;
По тѫ Русскѫ земіе,
Ми ся разли, братя жалба,
А и силны сълзы
Течатъ среди Русскѫ земіѫ.
Карахѫ ся, тепахѫ ся
Кнези мегю себе;
А поганци глобехѫ ны
Нашѫ Русскѫ земѫ,
И отъ 'сека кукя данокъ
Зимахѫ по кожѫ.
Че два Святославичи храбры,
Всеволодъ и Игорь
Прежнѫ разбудихѫ злобѫ,
Коіѫ бѣше успалъ
Татко имъ Кіевскій страшенъ
Святославъ Великій.
Онъ съ дружины свои силны
Съ мечеве си остры
Стори да треперать врази;
Кат' онъ стапна въ земѫ Половецкѫ,
Онъ погази бърда и могилы,
Разборави езера и рѣки,
И иссуши блата и потоцы.
И какъ вихорь кат' нападна на Кобяка [2].
Го измъкна изъ Лукоморски [3] силны
Какъ желѣло Половецки пълцы:

---

[2] Ханъ Половецкій кого плѣни Святославъ, една година предъ Игоревото ходеніе на бой.

[3] Такъ ся казватъ морскій-тъ брегъ кой има видъ на лѫкъ или дѫга.

И ся найде Кобякъ въ градъ Кіевъ,
Въ Святославовы дворы высоки.
Тамо Нѣмци, Венедици,
Тамо Гърци и Моравци,
Пѣятъ славѫ Святославу
Игоря кнеза хулятъ,
Кой потопи Русско злато
И имотъ въ дно на-Каяла,
Вражка рѣка Половецка,
Тамо Игорь кнезъ си слезе
Отъ позлатено си сѣдло,
Въ сѣдло Кощіево сѣдна.
Зидове градси яки
Станахѫ си оскърбны
Ся омрачи веселіе.

VII.

Святославъ сонъ мѫтенъ видѣ:
«Въ Кіевъ на горы, снощи вечеръ
Облекувахте ме, рече,
Съ чьрный покровъ въ постелѭ,
Чьрпѣхте ми сино вино
Смѣшано то сосъ отровѫ
И сосъ празны вы колчаны
На поганцы Половцы
Ядьръ бисеръ сыпѣхте ми
И нѣгувахте ме вые.
Щицы лежехѫ безъ греди
Въ мои дворіе златоврси.
Сичкѫ нокь отъ вечеръ враны
Гракахѫ на Бусовицѫ [1],

[1] Бусова гора или Бусовица, коя ся нахождатъ подъ Кіевъ надъ Лыбедь (Максим.)

И у Плѣнскъ [2] на ноляни
Бѣхж дебри Кисаня,
Я не можехъ него
Въ море да го сгонамъ.»

—

Кнезу рекохж болѣри;
«Тжга умъ ти плѣни кнеже;
Сокола отлетнахж два
Отъ престолъ имъ татковъ златенъ,
Градъ Тмутороканъ, да зематъ
Съ шлемъ отъ Донъ да ся напіятъ.
Крыля соколови веке
Врази подсѣкохж съ саби,
И нихъ хвьрлихж ги оба
Во темницж, во вериги,
Вьрзахж ги во желѣза.
Темно бѣше на день третій:
Два помьркнахж ны сълнца,
До два стълпове чьрвени
Мѣсечини двѣ съ нихъ млады
Си угасняхж—такъ исто
Свягославъ и Олегъ кнези
Ся завлекохж въ мъглж,
(На Каяла мракъ свѣтъ покры:
Ся распьренахж Половцы
Въ Рускж земж како вълцы.)
Ся удавихж во море.
Буйность дахж хану голѣмж.
И бѣ глоба, бѣхж мжки,
Падна слава и свобода,
«*Дивъ*» ся пущи пакъ на земж.
Ено Готски моми личны

[2] Сегашній Плѣсковъ (въ Галиція.)

Пѣятъ край брегъ на сино море,
Звонатъ моми съ Русско злато,
Пѣятъ Бусова годинѫ
Месть лелѣятъ Шарокана. [8]
А па мые, о дружино!
Сме си жедни за веселбѫ.»
Святославъ великій тогай
Златно си изрони слово
Съ сълзы смѣшано и рече:
«Ой ве вые мои внуци,
Игоре и Всеволоде!
Рано захванахте вые
Въ вражскѫ земѭ Половецкѫ
Съ остры да цвилите саби,
Да добывате себѣ славѫ,
Ал' надвихте вы нечестно:
Вражскѫ пролихте кървь начестно.
Ваши сърдца, храбры сърдца,
Ковани сеть во желѣзо
А закалены сосъ буйность.
Това ли сторихте вые
На моя остарѣла глава
Съ сребренны, тя бѣлы космы?
Веке я не гледамъ земѭ
Силна' и богата'
Ярослава брата
Кам' Черниговска дружина?
Кам' Могути и Татрани?
Кам' Шельбири и Топчаки,
И Ревуги сосъ Ольбери?
Тѣ безъ щитове, а само
Съ ножове и сосъ выкотъ

[8] Шароканъ или Шаракунъ—вождъ Половецкій.

Навасувахѫ си войскѫ,
Съ дѣдовскѫ гърмейки славѫ.
Али рекохте си вые:
«Сами нека ся осьрчим',
Новѫ славѫ да добием',
И дѣдовска ке іе наша.»
Нели чудно ке іе братя
Да ся помладитъ пакъ старецъ?
Ког' на-соколъ перя капатъ,
Птицы онъ высоко тератъ,
Бранитъ сѣдало онъ свое.»
Али ево, що іе лошо:
«Кнези менѣ на помагатъ
И сетъ никакви години!»
Ево у Римъ [4]) выкатъ-плачатъ
Подъ тѣ саби Половецки,
А Владиміръ [5]) раненъ седитъ.
Тѫга, мѫка сыну Глѣба.

VIII.

Всѐволоде [1] ты великій кнеже!
Защо не прелетвашь отдалеко
Татковъ престолъ златенъ да си бранишь!
Можешь съ весла Волгѫ да респърскашь
А Донъ сосъ шлемове да излеишь.
Да 'си былъ ты овде, то ке бѣше
Секоя робиня по «ногата» [2]
А и секой робъ по «резана» [3].

---

[4] Ромны.

[5] Владиміръ Глѣбовичъ Переяславскій, сынъ Глѣба Юревича и братъ на жена-та буй-туръ Всеволода—Ольги Глѣбовны.

[1] Всеволодъ Юрьевичъ—великій князъ Владимірскій на Клязьмѣ.

[2] и [3] Ногата . . . резана — тогашни дробны пенези: една „гривна“ има-

Че ты можешь посухо да биешь
Врази, като имашь живы стрѣлы:
До два Глѣбовы [4]) сына сильны.
Буйный Рюриче, [5]) Давиде!
Не съ позлатены ли шлемы
Вые плавахте по кърви?
Не ваши ли храбры дружини
Рыкахѫ какъ ранены быци
Отъ саби въ незнайно поле?
Братя, стѫпнѣте въ златъ стремень.
А за Русскѫ нашѫ земѭ
И за Игоревы раны,
Буйна сына Святослава!
Осмомысле Ярославе
Галичкій ты кнеже!
Седишь ты высоко
На свой тамо престолъ,
Що отъ злато кованъ.
Ты си подпрелъ горы,
Горы ти Карпатски,
Съ свои какъ желѣзо
Яки ты дружины,
И на краль Маджарскій
Пѫть си му затворилъ,
И во Дунавъ рѣкѫ
Си затворилъ враты,
Метнувашь тежины
Преку синій облакъ,
По си земи, кнеже,

ше 50 резаны, а една „ногата“ $2^1/_2$ резаны: една ногата—съ сег. $^1/_8$ руби. а резана—съ сег. 20 коп.

[4] Князови Рязански—Романъ Игорь, Владиміръ, Всеволодъ и Святославъ Глѣбовичи.

[5] Рюрикъ и Давыдъ Ростиславичи—внуци Мстислава, Великаго.

Страхове ти течатъ;
И во Кіевъ, кнеже,
Враты ты отварашь;
И отъ татковъ златенъ
Ти престолъ си стрѣлашь
Цареви Султаны,
Во далечны земи.
Стрѣлай, Господине, стрѣлай
Того поганца Кончака—
За нашѫ Русскѫ земѭ,
За Игоревы раны,
Буйна Святослава сына!
Буйный Мстиславе [6] и Романе [7]
Умъ юначній васъ на бой носитъ,
Та въ бой плавате высоко,
Какъ кога соколъ
Ширитъ ся на вѣтеръ,
Да побиетъ птицѫ.
Имате какъ крыля
Панцыры желѣзны,
Подъ Латински шлемы
Трескатъ отъ нихъ земя,
Многу страны хански.
А Ятвязи и Литовци,
Деремели и Половци
Хвьрлихѫ сулицы,
Наведохѫ главы
Подъ желѣзны саби.
Но вечь, кнеже, Игорю
Сълнце си помьркна,
А дьрво за лошо

[6] и [7] Романъ Мстиславичь—князъ Владимірскій на Волынъ — Мстиславъ Ярославичь, сынъ Ярослава Луцкаго и братучедъ Романа.

Листя си порони:
Та по рѣкѫ Росѫ,
И по рѣкѫ Сулѫ,
Градове дѣляхѫ,
А дружина силна
Игоря ми храбра
Нема да воскреснитъ.
Донъ те, кнеже выкатъ,
Выкатъ на бой, кнези.
Ольговы сынове,
Тѣ юнацы кнези
Дошле да ся биятъ.
Ингваре и Всеволоде [8]
До три сына Мстислава!
Вы сте пилци шестокрылци,
Сѣдало ви не іе слабо.
Не сосъ бойнѫ жребкѫ
Грабнахте вы' земи:
Защо ви сетъ шлемы
Златны и сулицы,
Щитове ви Лехски?
Заградѣте въ поле,
Заградѣте враты
Съ свои остры стрѣлы, —
За нашѫ Русскѫ земѫ,
За Игоревы раны,
Буйна сына Святослава!

IX.

Конъ градъ Переяславль рѣка Сула
Съ сребрены воды веке не течитъ,

---

[8] Князови Черниговски.—Ольгово сѣдало (гнѣздно).

И Двина' течитъ мжтна какъ блато,
Каде тыя страшны Полочаны,
Подъ той на-поганцы силенъ выкотъ.
Изяславъ сынъ Васильковъ [1] само
Позвони сосъ свои остры саби,
Удирайки по шлемы Литовски,
Смали славж дѣду си Всеславу,
А самъ си подъ щитове чьрвены
Падна на кьрвавж тамо трàвж,
Отъ Литовски мечове истрепанъ.
И кога онъ легна во постелж,
Рече: «твоѭ дружинж, кнеже,
Птицы покрыхж сосъ крыля,
А кървь полизахж звѣры.»
Немаше тамъ брата Брячеславж,
Ни пакъ Всеволода другій;
Самъ си душж бисернж изрони
Низъ огърлие златно изъ храбрж снагж.
Мълкнахж гласіе, онѣмѣ веселбж,
Свиратъ само свирки Городенски. [2]
Ярославе, си внуци Всеслава!
Хруглицы си веке наведѣте,
Оставете исхабены саби;
Осрамихте дѣдовж ви славж.
И съ крамоли свои вые
Пьрвы доведохте врази
Въ милж ны Русскж земѭ,
Вьрзъ Всеславово племе.
Мы' да тьрпим' таквж мжкж,
Какъ отъ земѭ Половецкж!

---

[1] Единъ изъ Полоцки-те князови, може бы сынъ Василька Рогволодови ча аз кого лѣтописцы-те напомнуваятъ подъ 1132 г.

[2] Градче Городно дека княжувалъ Изяславъ Васильковичъ и диеска ся намиратъ въ Минскійокр. между р. Стыръ и Горынь.

А на седмый вѣкъ Трояна,
Той Всеславъ [3] жребкѫ си хвърли
За дѣвойкѫ [4] нему милѫ.
Онъ на конь възсѣдпа хитро,
И похита конъ градъ Кіевъ,
Столъ Кіевскій златенъ добы.
Скокна отъ тамъ какъ звѣръ лютый,
Въ полнокь онъ изъ Бѣла града,
Ся обѣси въ синѫ мъглѫ,
Въ Новградъ онъ достигна утромъ,
Съ сѣчива отвори враты,
Разби славѫ Ярослава.
Отъ Дудутки [5] до Немигѫ [6]
Какъ вълкъ онъ си скокна,
На Немигѫ, во широко поле
Главы постилаять како снопѥ,
И ги вьршатъ сосъ желѣзны «чепи»
Клаваять животъ на тоцы
И изъ снагѫ душѫ вѣятъ.
Брегъ ми кървавъ на Немигѫ,
Не съ пченицѫ былъ посѣянъ,
А сосъ коски на сынове Русски.
Сѫдеше Всеславъ люгѥ,
Правеше по градове уредбѫ,
Самъ какъ вълкъ прерыпваше онъ нокѣ
Изъ градъ Кіевъ до Тмутороканъ градъ,
Онъ достигвалъ ощ' предъ пьрвы пѣтли,
Пѫть преминваше на Хорсъ [7] великій.
Зазвонихѫ заутреннѫ службѫ,

---

[3] Всеславъ Брячеславичь, правнукъ, Рогнеды.
[4] Стихотворно-Кіевъ.
[5] Градче около Новгородъ Великій.
[6] Нѣмень.
[7] Богъ на бързанѥ-то.

Въ Полотскъ у Софіѭ свéта въ цьркви
А онъ службѫ слушалъ во градъ Кіевъ.
Акъ и была душа вѣща
Въ другѫ снагѫ, но и тая
Често страдаше отъ мѫки.
Та отдавна Боянъ вѣщій
Кога свьршвалъ пѣснѭ казвалъ:
«И да быдишь хитьръ,
И да быдишь умѣнъ,
Птица бърза быди,
Нема да побѣгнишь
Ты отъ сѫдъ-тъ Божій.»
О! ке стенкатъ Русска земя,
Кога си науми старо
Време и стары си кнези!
И Владиміръ [8] старый
Вѣчно кнезъ да быдитъ
Онъ не можелъ тамо
На тѣ Кіевски горы:
Неговы дружины сега
Рюрикъ едни, Давидъ друзи
Раздѣлихѫ и ги зехѫ;
И, какъ спрегнати, во яремъ
Ораятъ си сосъ плугъ земѭ,
Когъ на Дунавъ копя пѣятъ.

X.

Ярославнинъ [1] гласъ ся слушатъ:
Како клета кукавица
Въ ранны зоры выкатъ, плачитъ:

[8] Владиміръ Мономахъ.

[1] Ефросинія Ярославна, щерка князя Ярослава Владимірковича, втора жена Игоря.

«На Дунавъ-ке летнамъ, рече,
Како клета кукавица;
Свиленъ ржкавъ ке натопамъ
Во Каялж быстрж рѣкж,
И сосъ него ке избришамъ
Кнезу кървавы му раны
На неговж силнж снагж.
Ярославна рано плачитъ,
Во градъ Путивль на зидъ градскій,
Плачитъ, стенкатъ и си редитъ:
«Вѣтре, буйный вѣтре!
За що Господине
Вѣишь ты насильно!
Защо влечишь вѣтре
Хански люты стрѣлки
На лесны ти крыля
Вьрзъ мой милый стопанъ?
Мало ли ти бѣше
Вѣтре, ты да вѣишь
Въ горы по облацы?
Кораби да клатишь
По то сино море?
Защо Господине
Радость ми веселбж
По поле развѣя?»
Ярославна рано плачитъ,
Во градъ Путивль на зидъ градскій,
Плачитъ, стенкатъ, и си редитъ:
«Днѣпре, славенъ Днѣпре!
Ты си пробилъ Днѣпре
Каменны тѣ горы
Низъ тж чьрнж земіж,
Земіж Половецкж
И не еднажъ, Днѣпре,

Нòселъ си на себе
Кнеза Святослава
До Кобякова войскѫ:
Донеси ми, Днѣпре,
Мой-тъ милый стопанъ,
Да не пракямъ рано
Сълзы нем' по море.»
Ярославна рано плачатъ
Во градъ Путивль на зидъ градскій,
Плачитъ, стенкатъ и си редитъ:
«Сълнце, златно сълнце,
Сълнце мое ясно!
Симъ 'си топло, харно:
Защо господине
Свои вруки зрацы
Простре вьрзъ мой стопанъ?
Защо съ силенъ припекъ
Тетивы иссуши,
Стрѣлки имъ на плеки
Съ тѫгѫ, сълнце, покры?»

XI.

Въ полнокь море пьрсна;
Небо съ мъгли с покры;
Игорю ми кнезу
Богъ пѫть му показватъ,
Изъ тѫ земѫ Половецкѫ
Въ своѭ земѫ Русскѫ,
Въ татковъ престолъ златенъ.
Зоры погаснахѫ вечерны:
Игорь спитъ,
Игорь бдитъ,

Съ умъ си Игорь поле мѣритъ.
    Отъ Велика̀ Дона,
    Па до Донца' мала.
Конь му готовъ въ полнокь чекатъ;
И задъ рѣкѫ свирнѫ Овлуръ; [1]
Велитъ кнезу да разберитъ.
Кнеза Игоря вечь нема!
Выкна, и земя ся стресе,
Трева зашуми зелена,
Стре́соха ся си Половци.
И кнезъ Игорь бърго скокна,
И прескокна, како итица,
Търски, па си пливна въ водѫ,
Пливна како бѣла шатка;
Па са хвърли на конь бързый,
Па отъ конь како вълкъ босый
Слезе, и похита тамо
Кай Донецкѫ тѫ полянѫ,
И полетна како соколъ
Птица, летна подъ облацы,
Избивайки лебеди и гуски
За вечерѫ, ручекъ, и за ужинъ.
Кога Игорь како соколъ лѣтна
Тога Овлуръ како вълкъ потече,
Тресейки отъ себе росѫ студнѫ:
Свои бързы уморихѫ коньи.

—

Нему Донецъ рече:
«Игорю ты кнеже!
Честь не малу, слава
За тебе ке быдитъ»

[1]) Овлуръ или Влуръ какъ го наричатъ пѣвецъ-тъ Игоревъ, и Лаверъ или Лавръ какъ го наричатъ лѣтописецъ-тъ—то име Половчанина, на кого майка-та бѣше Русскиня, и-кой накара Игоря да побѣгнитъ изъ плѣнъ-тъ.

А Конзаку ядъ, омраза,
А на Русска земя радость!»
Игорь отговори:
«Та и тебѣ, Донче!
Не помалка слава,
Тебѣ, кой лелѣя
На бранови кнеза,
Тебѣ, кой му даде
Тж зелена тревж
Кай сребренны брези,
Тебѣ, кой облече
Съ топлы, гжсты мъгли,
Подъ дебелж сѣнкж
На зелено дърво;
Вардеше го како
Бѣлж шаткж въ водж,
Како рыбарь-птицж,
А на вѣтеръ како
Бързый соколъ-птицж.
Не таква ie, рече,
Стугна рѣка плитка,
Коя сбиратъ въ себе
Туги малки рѣки,
«Струги» разби въ храстie.
Кнеза млада Ростислава [2]
Въ теменъ брегъ на Днѣпръ удави.
Та по млада Ростислава
Майка Ростислава плачитъ.
И отъ тжга дърво
Ся наведна въ земiж,
А отъ жалбж цвѣке

[2]) Ростиславъ Всеволодовичъ, братъ Владимiра Мономаха, послѣ несрекньи-отъ бой съ Половцы-те, бѣгайки ся хвърли въ р. Стугнж и ся удави. Онъ имаше 22. год.

Повена изсъхна.
И не срачки грачжтъ
По широко поле:
Игоревы трази
Баратъ Кзакъ и Кончакъ.
Въ това време врани
Мълкнахж и чавки,
Не гракахж срачки,
Само лазехж тѣ,
Само птица кълвачъ
Дърво дълбитъ съ клюнъ си,
Пжтъ конъ рѣкж показватъ,
Та и славей птица
Съ пѣсни си веселы
Зорж си предказватъ.
И па велитъ Кзакъ Кончаку
Га конъ сѣдало соколъ [3] летатъ,
Соколче мы некъ застрѣлимъ
Съ стрѣлки позлатены наши»
Кончакъ нему отговори:
«Акъ конъ сѣдало соколъ летатъ
Соколче мы нека сопнимъ
Сосъ дѣвойкж хубавицж.»
И пакъ Кзакъ рече Кончаку:
«Ако него мые сопним
Сосъ дѣвойкж хубавицж,
Нема соколъ нашъ да быдитъ,
Ни дѣвойка хубавица,
И ке хванатъ насъ да биятъ
Птицы въ поле Половецко.»

---

[3]) Овде ханове-те говорятъ за Игоря (сокола) и за сына му Владиміра (соколче) кой быдейки въ плѣнъ ся ожени за Кончаковѫ-тж щеркж, кои овде наричатъ—дѣвойка хубавица.

XII.

Вѣщій Боянъ пѣснотворецъ
Въ старо време кога пѣялъ
Святославови бойови,
Ольгови и Ярослава
На Когана, бѣше реколъ:
«Тежко на-глава безъ плеки
Зло ти на-снага безъ глава!»
Тежко и тебѣ Русска земьо
Без кнеза Игоря славна?
Ено, сълнце въ небо свѣтитъ:
Игорь кнезъ во Русскѫ земѭ.
Па запѣяхѫ дѣвойки
Тамо кай той тихій Дунавъ.
Пѣсни гласовиты виятъ
Преку море до градъ Кіевъ.
Игорь яхатъ по Боричевъ, [1]
Пѫть си дьржитъ каде светѫ
Богородицѫ Пирогощѫ.
Радостны сеть страны,
Градове веселы
Пѣсни си пѣейки
За стары-те кнези,
Послѣ и за млады.
Игорю пѣятъ слава
Сыну Святослава,
Буй-Туру Всеволоду,

---

[1]) Мѣсто въ Кіевъ близу до него днесь-ка стоитъ Михаиловскій Монастырь.—

[2]Си овыя забележванія мые найдохме при Русскій преводъ Н. Гербеля, изъ изданіе-то на кого мые ги презедохме.

Владиміру младу
Игореву сыну.
Здравы были кнези,
Кези и дружина!
Що сосъ поганцы се биятъ
За народы Христіански!
Живы да сетъ кнези,
Кнези и дружина!

КРАЙ.

СЛОВО

О плъку Игоревѣ, Игоря сына Святъславля внука Ольгова.

I.

Не лѣпо ли нъ бяшетъ, братіе, начяти старыми словесы трудныхъ повѣстіи о пълку Игоревѣ, Игоря Святъславлича.— Начати же ся тъй пѣсни по былинамъ сего времени, а не по замышленію Бояну.—Боянъ бо вѣщій, аще кому хотяше пѣснь творити, то растекашеться мыслію по древу, сѣрѣмъ вълкомъ по земли, шизымъ орломъ подъ облакы.—Помняшеть бо рѣчь пьрвыхъ временъ усобици. Тогда пущашеть десять соколовъ на стадо лебедіи; который дотечаше, та преди пѣснь пояше: старому Ярославу, храброму Мьстиславу, иже зарѣза Редедю предъ пълкы Косожьскыми, красному Романови Святъславличу.—Боянъ же, братіе, не десять соколовъ на стадо лебедій пущаше, нъ своя вѣщія пьрсты на живая струны въскладаше, они же сами княземъ славу рокотаху.—Почнемъ же, братіе повѣсть сію отъ стараго Владимера до нынѣшняго Игоря; иже истягну умь крѣпостію своею, и поостри сердца своего мужествомъ, наплънився ратнаго духа, наведе своя храбрыя плъкы на землю Половѣцькую за землю Руськую.

II.

Тогда Игорь възрѣ на свѣтлое солнце и видѣ отъ него тьмою вся своя воя прикрытъ, и рече Игорь къ дружинѣ своей: братіе и дружино! луцежъ бы потяту быти, неже полонену быти: а всядемъ, братіе, на свои бръзыя комони, да позримъ синего Дону. Спала Князю умь похоти, и жалость ему знаменіе заступи, искусити Дону Великаго.—Хощу бо, рече копіе преломити конець поля Половецкаго съ вами Русици, хощу главу свою приложити, а любо испити шеломомъ Дону. О Бояне, соловію стараго времени! абы ты сія плъкы ущекоталъ, скача славію по мыслену древу, летая умомъ подъ облакы, свивая славы оба полы сего времени, рища въ тропу Трояну чресъ поля на горы. Пѣти было пѣсь Игореви, того (Олга) внуку. Не буря соколы занесе чрезъ поля широкая; галици стады бѣжать къ дону великому; чили въспѣти было вѣщей Бояне, Велесовъ внуче! Комони ржутъ за Сулою, звенитъ слава въ Кыевѣ; трубы трубять въ Новѣградѣ; стоятъ стязи въ Путивлѣ; Игорь ждетъ мила брата Всеволода.—И рече ему Буй Туръ Всеволодъ: одинъ братъ, одинъ свѣтъ, свѣтлый ты Игорю, оба есвѣ Святъславличя; сѣдлай, брате, свои бръзыи комони, а мои ти готови осѣдлани у Курьска на переди: а мои ти Куряни свѣдоми къ мети, (къмети) подъ трубами повити, подъ шеломы възлелѣяни, конець копія въскръмлени, пути имъ вѣдоми, яругы имъ знаеми. луци у нихъ напряжени, тули отворени, сабли изъострени, сами скачють, акы сѣрыи влъци въ полѣ, ищучи себе чти (чьсти), а Князю славѣ (славы).—

Тогда въступи Игорь Князь въ златъ стремень, и поѣха по чистому полю. Солнце ему тъмою путь заступаше; нощь стонущи ему грозою птичь убуди; свистъ звѣринъ въ стаз-

би; дивъ кличетъ връху древа, велитъ послушати земли незнаемѣ, влъзѣ и по морію (Вълзѣ и Поморію,) и по Сулію, и Сурожу, и Корсуню, и тебѣ Тьмутораканскый блъванъ. А Половци неготовами дорогами побѣгоша къ Дону Великому, крычатъ тѣлѣгы полунощи, рци, лебеди роспущени. Игорь къ Дону вои ведетъ: уже бо бѣды его пасетъ птиць; подобію влъци грозу въсрожатъ, по яругамъ; орли клектомъ на кости звѣри зовутъ, лисици брешутъ на чръленыя щиты. О Руская земле! уже за Шеломянемъ еси. Длъго. Ночь мркнетъ, заря свѣтъ запала, мъгла поля покръла, щекотъ славій успе, говоръ галичь убуди. Русичи великая поля чрьлеными щиты прегородиша; ищучи себѣ чти, а Князю славы.

III.

Съ заранія въ пяткъ потопташа поганъыя плъкы Половецкыя, и рассушясь стрѣлами по полю, помчаша краснъыя дѣвкы Половецкыя, а съ ними злато и паволокы, и драгыя оксамиты; орътъмами и япончицами, и кожухы начашя мосты мостити по болотомъ и грязивымъ мѣстомъ, и всякыми узорочьи Половецкыми. Чрьленъ стягъ, бѣла хорюговь, чрьлена чолка, сребрено стружіе храброму Святъславличу. Дремлетъ въ полѣ Ольгово хороброе гнѣздо далече залетѣло; небылонъ обидѣ порождено, ни соколу, ни кречету, ни тебѣ чръный воронъ, поганый Половчине. Гзакъ бѣжитъ сѣрымъ влъкомъ; Кончакъ ему слѣдь править къ Дону великому.

Другаго дни велми рано кровавыя зори свѣтъ повѣдаютъ; чръныя тучя съ моря идутъ, хотятъ прикрыти д҃ солнца: а въ нихъ трепещутъ синіи млъніи, быти грому великому, итти дождю стрѣлами съ Дону великаго: ту ся копіемъ приламати, ту ся саблямъ потручяти о шеломы Половецкыя, на рѣцѣ на Каялѣ, у Дону великаго. О Руская землѣ! уже не Шолемянемъ еси. Се вѣтри, Стрибожи внуци, вѣютъ съ мо-

ря стрѣлами на храбрыя плъкы Игоревы! земля тутнетъ, рѣкы мутно текуть, пороси поля прикрываютъ, стязи глаголютъ, Половци идутъ отъ Дона, и отъ моря и отъ всѣхъ странъ. Рускыя плъкы отступиша. Дѣти бѣсови кликомъ поля прегородиша, а храбріи Русици преградиша чрълеными щиты. Яръ Туре Всеволодѣ! стоиши на борони, прыщеши на вои стрѣлами, гремлеши о шеломы мечи харалужными. Камо Туръ поскочяше, своимъ златымъ шеломомъ посвѣчивая, тамо лежатъ поганыя головы Половецкыя; поскепаны саблями калеными шеломы Оварьскыя отъ тебе Яръ Туре Всеволоде.-Кая раны дорога, братіе, забывъ чти и живота, и града Чрънигова, отня златая стола, и своя милыя хоти красныя Глѣбовны свычая и обычая.

IV.

Были вѣчи Трояни, минула лѣта Ярославля; были плъци Олговы, Ольга Святъславлича. Тъй бо Олегъ мечемъ крамолу коваше, и стрѣлы по земли сѣяше. Ступаетъ въ златъ стременъ въ градѣ Тьмутораканѣ. Тоже звонъ слыша давный великый Ярославъ сынъ Всеволожь: а Владиміръ по вся утра уши закладаше въ Черниговѣ; Бориса же Вячеславлича слава на судъ приведе, и на канину, [1] зелену паполому постла, за обиду Олгову храбра и млада Князя. Съ тоя же Каялы [1] Святоплъкь повелѣя отца своего междю Угорьскими иноходцы ко святѣй Софіи къ Кіеву. Тогда при Олзѣ Гориславличи сѣяшется и растяшеть усобицами; погибашеть жизнь Даждь-Божа внука, въ Княжихъ крамолахъ вѣци человѣкомь скратишась. Тогда по Руской земли, рѣтко [2] ратаевѣ кикахуть, къ часто врани граяхуть, трупіа се-

[1] Съ тоя же Канины, Яропълкъ повелѣ яти.
[2] Рѣдко.

бѣ дѣляче; а галицы свою рѣчь говоряхуть, хотять полетѣти на уедіе [3]. То было въ ты рати и въ ты плъкы; а сице и рати не слышано.

V.

Съ зараніа до вечера, съ вечера до свѣта летятъ стрѣлы каленыя; гримлютъ сабли о шеломы; трещатъ копія харалужныя въ полѣ незнаемѣ, среди земли Половецкыи. Чрьна земля подъ копытъ, костьми была посѣяна, а кровію польяна; тугою взыдоша по Руской земли. Что ми шумить, что ми звенить давечя рано предъ зорями? Игорь плъкы заворочаетъ; жаль бо ему мила брата Всеволода. Бишася день, бишаса другый: третьяго дни къ полуднію падоша стязи Игоревы. Ту ся брата разлучиста на брезѣ быстрой Каялы. Ту кроваваго вина недоста; ту пиръ докончаша храбріи Русичи: сваты попоиша, а сами полегоша за землю Рускую. Ничитъ трава жалощами, а древо стугою къ земли преклонилось.

VI.

Уже бо, братіе, не веселая година въстала уже пустыни силу прикрыла. Въстала обида въ силахъ Дажь—Божа внука. Вступилъ дѣвою на землю Трояню, въсплескала лебедиными крылы на синѣмъ море у Дону плещучи, убуди жирня времена. Усобица Княземъ на поганыя погыбе, рекоста бо брату: се мое, а то мое же; и начяша Князи про малое се великое млъвити, а сами на себѣ крамолу ковати: а поганіе съ всѣхъ странъ прихождаху съ побѣдами на землю Рускую. О! далече зайде соколъ птиць бья къ морю: и Игорева храбраго плъку не крѣсити [1] за нимъ кликну Кар-

[3] Уѣдіе. (въ издан. Максимовича.) 1. Дѣвою.

[1] Кресити.

на и Жля, [2] поскочи по Руской земли, смагу мычю чи [3] въ' пламянѣ розѣ. Жены Рускія въсплакашась аркучи: уже намъ своихъ милыхъ ладъ ни мыслію смыслити, ни думою сдумати, ни очима съгладати, а злата и сребра ни мало того потрепяти. А въстона бо, братіе, Кіевъ тугою, а черниговъ напастьми; тоска разліяса по Руской земли; печаль жирна тече средь земли Рускый; [4] а Князи сами на себе крамолу коваху; а поганіи сами побѣдами нарищуще на Рускую землю, емляху дань по бѣлѣ отъ двора. Тіи бо два храбрая Святъславлича, Игорь и Всеволодъ уже лжу убуди, [5] которую то бяше успилъ отецъ ихъ Святъславь грозный Великый Кіевскый. Грозою бяшеть; притрепеталъ своими сильнъіми плъкы и харалужнъіми мечи на землю Половецкую; притопти хлъмы и яругы; взмути рѣки и озеры; иссуши потоки и болота, а поганаго Кобяка изъ луку моря [6] отъ желѣзнъіхъ великихъ плъковъ Половецкихъ, яко вихръ вьто рже и пядеся Кобякъ въ градѣ Кіевѣ въ гридницѣ Святъсла вли. Ту Нѣмци и Венедици, ту Греци и Морава, поютъ славу Святъславлю, кають князя Игоря, иже погрузи жиръ во днѣ Каялы рѣкы Половецкія, Рускаго злата насыпаша. Ту Игорь Князь въсѣде изъ сѣдла злата, а въ сѣдло Кащіево; Унъіша градомъ забралы, веселіе пониче.

VII.

А Святъславъ мутенъ сонъ видѣ: въ Кіевѣ [1] на горахъ синочь съ вечера одѣвахте [2] мя, рече чръною паполомою, на кровати тисовѣ. Чръпахуть [3] ми синее вино съ трудомъ

---

[2] Кончакъ и Гза.
[3] Мычучи.
[4] Руськой.
[5] Убудиста.
[6] Изъ Лукоморя.
[1] Въ Кыевѣ.
[2] Одѣвахуть мя.
[3] Чьрпахуть.

смѣшено; съпахуть ми тъщими тулы поганыхъ тльковинъ великый женчючь на лоно, и нѣгуютъ мя; уже дьскы [4] безъ кнѣса въ моемъ теремѣ злато връсѣмъ. Всю нощь съ вечера бусови [5] врани възграяху, у Плѣсньска на болони бѣша дебрь Кисаню и не сошлю къ синему морю. И ркоша [6] бояре книзю: уже Княже туга умь полонила; се бо два сокола слѣтеста [7] съ отня стола злата, поискати града Тьмутороканя, а любо испити шеломомь Дону. Уже соколома крильца [8] припѣшали поганыхъ саблями, а самою опустоша [9] въ путины желѣзны. Темно бо бѣ въ г҃ день: два солнца помѣркоста, оба багряная стлъпа погасоста и съ нимъ молодая мѣсяца, Олегъ и Святъславъ тъмою ся поволокоста. На рѣцѣ на Каялѣ тьма свѣтъ покрыла: по Руской земли прострошася Половцы, аки нардуже гнѣздо, и въ морѣ погрузиста и великое буйство подасть Хинови. Уже снесеся хула и хвалу; уже тресну нужда на волю; уже връжеся дивь [10] на землю. Се бо Готскія [11] красныя дѣвы въспѣша на брезѣ синему морю. Звоня Рускымъ златомъ, поютъ время Бусово, лелѣютъ месть Шароканю. А мы уже дружина жадни веселія

Тогда Великій [12] Святъславъ, изрони злато слово слезами смѣшено, [13] и рече: о моя сыновчя [14] Игорю и Всеволоде! рано еста начала Половецкую землю мечи цвѣлити, а себѣ славы искати. Нъ нечестно одолѣсте: [15] нечестно бо кровъ

---

[4] Дъскы.
[5] Бусови.
[6] И рькоша. (въ изд. Максим.)
[7] Слетѣста.
[8] Крильца.
[9] опуташа.
[10] Дивъ.
[11] Готьскыя.
[12] Великый.
[13] Смѣшано.
[14] Сыновца.
[15] одолѣста.

пог аную проліясте. [16] Ваю храбрая сердца въ жестоцемъ харалузѣ скована, а въ буести закалена. Се ли створисте [17] мо ей сребреней сѣдинѣ! А уже не вижду власти сильнаго и б огатаго и многовои брата моего Ярослава съ Черниговьскими былами, съ Могутыи съ Татраны и съ Шельбиры, и съ Топчакы, и съ Ревугы, и съ Ольберы. Тіи бо бес(зъ) щитовъ съ засапожникы кликомъ плъкы побѣждаютъ, звонячи въ прадеднюю славу. Нъ рекосте му жа имѣся [18] сами пре днюю славу сами похитимъ, а заднюю ся сами подѣлимъ. А чи диво ся братіе стару помолодити! Коль соколъ въ мытѣхъ бываетъ, въсоко птицъ възвиваетъ; не дастъ гнѣзда своего въ обиду. Нъ се зло Княже ми не пособіе; на ниче ся годины обратиша. Се у Римъ кричатъ подъ саблями Половецкыми, а Владимиръ подъ ранами. Туга и тоска сыну Глѣбову!

VIII.

Великый Княже Всеволоде! не мыслію ти прелетѣти издалеча отня [1] злата стола поблюсти? Ты бо можеши Волгу веслы раскропити, а Донъ шеломы выльяти. Аже бы ты былъ, то была бы Чага [2] по ногатѣ, а Кощей [3] по резанѣ. Ты бо можеши по суху живыми шереширы стрѣляти удалыми сыны Глѣбовы. Ты буй Рюриче и Давыде, не ваю ли злачеными шеломы по крови плаваша? Не ваю ли храбрая дружина рыкаютъ акы тури, ранены саблями калеными, на полѣ незнаемѣ? Вступита [4] Господина въ злата стремень [5] за обиду сего времени, за землю Русскую, за раны Игоревы,

---

[16] Проліяста.
[17] Створиста.
[18] Мужаимся. (изд. Макс.)
[1] Отьни.
[2] Чага.
[3] Кощей.
[4] Ступита.
[5] Стременя.

буего Святславлича! Галичкы Осмомыслѣ [6] Ярославе, високо сѣдиши на своемъ златокованнѣмъ столѣ. Подперъ горы Угорскыи своими желѣзными пълки, заступивъ Королеви путь, затвори въ Дунаю ворота, меча времены [7] чрезъ облаки, судъ рядя до Дуная. Грозы твоя по землямъ текутъ, отворяеши Кіеву врата; стрѣляеши съ отня слата стола Салтани за землями. Сгрѣляй Ґосподине Кончака, поганого Кощея за землю Рускую, за раны Игоревы буего Святславлича. А ты буй Романе и Мстиславе! храбрая мысль носитъ васъ [8] умъ на дѣло. Высоко плаваеши [9] на дѣло въ буести, яко соколъ на вѣтрехъ ширяяся, хотя птицю въ буйствѣ одолѣти. Суть бо у ваю желѣзный папорзи подъ шеломы Латинскими. Тѣми тресну земля, и многи страны Хинова. Литва, Ятвази, Деремела, и Половци сулици своя повръгоща а главы своя поклониша подъ ты и мечи харалужныи. Нъ уже Княже Игорю, утрпѣ солнцю свѣтъ, а древо не бологомъ, листвіе срони: по Рсіи [10] по Сули гради подѣлиша. А Игорева храбраго плъку не кресити. Донъ ти Княже кличетъ и зоветъ Князи на побѣду. Олговичи храбрыи Князи доспѣли на брань. Ингварь и Всеволодъ, и вси три Мстиславичи, не худа гнѣзда шестокрыльци, непобѣдными жребіи собѣ власти расхытисте? Кое ваши златыи шеломы и сулицы Ляцкіи и щиты! Загородите [11] полю ворота своими острыими стрѣлами за землю Русскую, за раны Игоревы буего Святъславлича.

IX.

Уже бо Сула не течетъ сребренъими струями къ граду Переяславлю, и Двина болотомъ течетъ онымъ грознымъ Поло-

[6] Галицькый; Осмомысле.
[7] Бремены.
[8] Ваю.
[9] Плаваета.
[10] По Руси и по Сулѣ.
[11] Загородѣте.

чаномъ подъ кликомъ поганыхъ. Единъ же Изяславъ сынъ Васильковъ позвони своими острыми мечи и шеломы Литовскія, притрепа славу дѣду своему Всеславу, а самъ подъ чрьлеными щиты на кровавѣ травѣ притрепанъ Литовскыми мечи. И схоти ю на кровать и рекъ: дружину твою Княже птиць крилы пріодѣ, [1] а звѣри кровь полизаша. Не бысъ ту брата Брячяслава [2] ни другаго Всеволода, единъ же изрони жемчюжну душу изъ храбра тѣла, чресъ злато ожерелье. Унылы голоси, пониче веселіе. Трубы трубятъ Городеньскіи. Ярославе и вси внуце [3] Всеславли уже понизить стязи свои вонзить [4] свои мечи вережени; уже бо выскочисте изъ дѣдней славѣ [5]. Вы бо своими крамолами начясте наводити поганыя на землю Рускую, на жизнь Всеславлю. Которое [6] бо бѣше насиліе отъ земли Половецкыи! На седьмомъ вѣцѣ Трояни връже Всеславъ жребіи о дѣвицю себѣ любу. Тъи клюками подпърся о кони, и скочи къ граду Кыеву и дотчеся стружіемъ злата стола Кіевскаго. Скочи отъ нихъ лютымъ звѣремъ въ плъночи, изъ Бѣла-града, сбѣсися синѣ мглѣ, утръ же возни стрикусы оттвори врата Новуграду, разшибе славу Ярославу, скочи влъкомъ до Немиги съ Дудутокъ. На Немизѣ снопы стеаютъ головами; молотятъ чепи харалужными, на тоцѣ животъ кладутъ., вѣютъ дущу отъ тѣла. Немизѣ кровави брезѣ не бологомъ бяхуть посѣяни, посѣяни костьми Рускихъ сыновъ. Всеславъ Князь людемъ судяше, Княземъ грады рядяше, а въ ночь самъ влъкомъ ръскаше; изъ Кыева дорискаше до Куръ [7] Тмутороканя великому хрьсови [8] влъкомъ путь преръскаше. Тому въ Полотскѣ позвониша зау-

---

[1] Пріодѣша.
[2] Не бысть ту брата Брячислава.
[3] Внуци.
[4] Вонзѣть.
[5] Славы.
[6] Которою.
[7] До куръ.
[8] Хърсови.

утренюю рано у Святыя Софеи въ колоколы. а онъ въ Кыевъ звонъ слыша. Аще и вѣща душа въ друзѣ тѣлѣ, нъ часто бѣдъі страдаше. Тому вѣщей Боянъ и пръвое [9] припивку смъысленъій рече: ни хытру, ни горазду, ни птицю горазду, суда Божіа не минути. О! стонати Руской земли помянувше пръвую годину, и пръвыхъ Князей, того стараго Владиміра не льзѣ бѣ пригвоздити къ горамъ Кіевскимъ: сего бо нынѣ сташа стязи Рюриковъі, а друзіи Давидовъі; нъ рози нося имъ хоботы пашутъ; копіа поютъ на Дунаи.

X.

Ярославнынъ гласъ слышитъ: зегзицею незнаемь, рано кычетъ: полечю [1] рече, зегзицею по Дунаеви; омочю [2] бебрянъ рукавъ въ Каялѣ рѣцѣ, утру Князю кровавъія его ранъі на жестоцѣмъ его тѣлѣ. Ярославна рано плачетъ въ Путивлѣ [3] на забралѣ [4] аркучи: о вѣтрѣ! [5] вѣтрило! чему Господине насильно вѣеши? чему мъычеши Хиновьскъія стрѣлкъі на своею не трудною крилцю на моея ладъі вои? Мало ли ти бяшетъ горъ подъ облакъі вѣяти, лелѣючи корабли на синѣ морѣ? Чему Господине мое веселіе по ковылію развѣя? Ярославна рано плачеть Путивлю, городу на забололе, аркучи: о Днепре словутицю! [6] тъі пробилъ еси каменнъія горъі сквозѣ землю Половецкую. Тъі лелѣялъ еси на себѣ Святославли посадъі [7] до плъку Кобякова: възлелѣй господине мою ладу къ мнѣ, а бъіхъ неслала къ нему слезъ на море рано. Ярославна рано плачетъ къ Путивлѣ [8] на за-

---

[9] И пьрвое (издан. Мак.)
[1] Полечу.
[2] Омочу.
[3] Въ Путивлѣ городѣ.
[4] На заборолѣ.
[5] О вѣтре.
[6] О Днѣпре-Словотицю.
[7] Насадъі.
[8] въ Путивлѣ городѣ.

бралѣ аркучи: свѣтлое и тресвѣтлое слънце! всѣмъ тепло и красно еси: чему господине простре горячюю свою лучю на ладѣ вои, въ полѣ безводнѣ жаждею имь лучи съпряже, тугою имъ тули затче?

XI.

Пръсну море полунощи; идутъ сморци мъглами; Игореви Князю Богъ путь кажетъ изъ земли Половецкой на землю Русскую, къ отню злату столу. Погасоша вечеру зари: Игорь спитъ, Игорь бдитъ, Игорь мыслію поля мѣритъ, отъ Великаго Дону до малаго Донца. Комонь въ полуночи. Овлуръ свисну за рѣкою; велитъ Князю разумѣти. Князю Игорю не быть: кликну стукну земля; въ шумѣ трава. Вежи ся Половецкій подвизашася; а Игорь Князь поскочи горностаемъ къ тростію, и бѣлымъ гоголемъ на воду; въвръжеся на бързъ комонь, и скочи съ него босымъ влъкомъ, и потече къ лугу Донца, и полетѣ соколомъ подъ мъглами избивая гуси и лебеди, завтроку, и обѣду и ужинѣ. Коли Игорь соколомъ полетѣ, тогда Влуръ, влъкомъ потече, труся собою студеную росу, претръгоста бо своя бръзая комоня.—Донецъ рече: Княже Игорю! не мало ти величія, а Кончаку нелюбія, а Русской земли веселіа. Игорь рече о Донче! не мало ти величія, лелѣявшу Князя на влънахъ, стлавшу ему зелѣну [1] траву на своихъ сребреныхъ [2] брезѣхъ, одѣвавши его теплыми мъглами подъ сѣнію зелену древу; стрежаше е гоголемъ на водѣ, чайцами на струяхъ, Чрьнядьми [3] на ветрѣхъ. Не тако ли, рече, рѣка Стугна худу струю имѣя, пожръши чужи ручьи, и стругы ростре на кусту? Уношу [4] Князю Ростиславу затвори Днѣпрь темнѣ березѣ. Плачется мати Ростислава, по уноши кнези Ростиславѣ.

---

[1] Зелену.
[2] Сребренѣхъ.
[3] Чьрнадьми.
[4] Уному.

Унъша цвѣты жалобою, и древо стугою къ земли прѣклонило.[5] А не сорокы втроскоташа; на слѣду Игоревѣ ѣздитъ Гзакъ съ Кончакомъ. Тогда врани не граахуть, галици помлъкоша, сорокы не троскоташа, полозію ползоша только, дятлове тектомъ путь къ рецѣ кажутъ, соловіи веселъими пѣсьми свѣтъ повѣдаютъ. Млъвитъ Гзакъ Кончакови: аже соколъ къ гнѣзду летитъ, соколича рострѣляевѣ своими злаченъими стрѣлами. Рече Кончакъ ко Гзѣ: аже соколъ къ гнѣзду летитъ, а вѣ соколца опутаевѣ красною дивицею.[6] И рече Гзакъ къ Кончакови; аще его опутаевѣ красною дѣвицею, ни нама будеть сокольца, ни нама краснъ дивице[7], то почнутъ наю птици бити въ полѣ Половецкомъ.

XII.

Рекъ Боянъ и ходы на Святъславля пѣстворца стараго времени Ярославля Ольгова Коганя хоти: тяжко ти головы, кромѣ плечю; зло ти тѣлу, кромѣ головы — Русской земли безъ Игоря. Солнце свѣтится на небесѣ, Игорь Князь въ Русской земли. Дѣвици поютъ на Дунаи. Вьются голоси чрезъ море до Кіева. Игорь ѣдетъ по Боричеву къ святѣй Богородици Пирогощей. Странъ ради, гради весели, пѣвше пѣснь, старымъ Княземъ, а потомъ молодымъ. Пѣти слава Игорю Святъславича. Буй туру Всеволодѣ,[1] Владиміру Игоревичу. Здрави Князи и дружина, побарая за христьянъ на поганъя плъки. Княземъ слава, а дружинѣ Аминь.

КРАЙ.

---

[5] Преклонилось.
[6] Дѣвицею.
[7] Дѣвици.
[1] Всеволоду.

КРАЛЕДВОРСКА
РЋКОПИСЬ
СБИРКА
ОТЪ СТАРЫ ЧЕШСКИ ЮНАЧКИ ПѢСНИ.

ПРЕВЕДЕ ОТЪ ЧЕШСКІЙ ЯЗЫКЪ

Р. Жинзифовъ.

1863. Москва.

ДО ЧИТАТЕЛИ-ТЕ.

Съ овазь безцѣнетж Чешскж Сбиркж коя носитъ насловъ *Краледворска ржкопись* (Rukopis Kralodvorský) одавна сетъ познаты 'си Славянски народи. Руси Поляци, Сърби, Хървати и пр. ся насладуваятъ съ прехарны-те приказы, кои има въ себе си *Краледворска-та ржкопись;* 'си-те реченни Славяне имаятъ прехарны преводы на свои си языци; но не само Славяне-те ся побързали да преведатъ това съкровище Чешскаго народа, но и изъ не-Славянски-те Европейски народи сж счели за вредно да ся упознаятъ съ него, Нѣмци-те, Италіянци-те, Французи-те и Енглези-те. Въ едно изданіе, кое носитъ насловъ «Polyglotta Kralodvorskego rukopisu» мы срѣтохме редомъ съ първообразнж-тж ржкопись и слѣдны-те преводы: Русскій-Н. Берга; Сърбскій-С. Злотонвика; Хърватскій-Т. Берлика; Польскій-Л. Семинскаго; Горно-Лужицкій-Т. Смолера; а по нихъ и Италіанскій, Енглезскій, Нѣмецкій и пр; а въ край-ть на това изданіе, мые видохме и Българскій преводъ на двѣ три пѣсни както: Кукавица; Сирота; Китка; Съборъ и Любушинъ сждъ кой нихъ ѥ превелъ намъ не ѥ познато; Любушинъ сждъ превелъ ѥ още и г. К. Петковичь; ево 'се що ѥ намъ познато заради Българскій преводъ на *Краледворска-та ржкопись*, съ други слова да речиме, твърде малцина изъ Българе-те и твърде малку знаятъ заради това съкровище Чешскаго народа, а заради това мые ся рѣшихме, да издадиме въ свѣтъ пъленъ Българскій преводъ.

Многу вѣкове Чешска-та сждбина таила іе таж *ржкопись* отъ Чешскаго народа и Богъ знаитъ дали ке бѣше она позната Славянскому міру, ако да не бѣше славный и прочутый Чешскій ученъ мжжъ и народолюбецъ В. В. Ганка, кой преди двѣ годины преммина въ вѣченъ животъ, като остави народу си живо и славно паметуваніе за себе си, кое-ке останитъ до вѣка преминвайки изъ рода въ родъ. Въ 1817 год. В. В. Ганга пжтуваше по Чешско-Славянскж-тж земліж за да разгледатъ стары-те памятницы Чешскаго явыка, и като стигна въ градъ Кралеве-Дворъ, му се згоди да открыетъ въ тамошнж-тж цьркви посреди многу друзи стары книги захвьрлены, ржкопись-тж, коя послѣ стана позната свѣту подъ име *Краледворска ржкопись.* Но това бѣше само малкій отломокъ отъ цѣлна голѣма староставна книга, коя не ся знаитъ како и кога, іе загинала; но мыслятъ що она изгорѣ въ пожаръ-ть кой ся згоди въ 1750 г. или я унищи нѣкой си отъ церковны-те служители. Овде мые, и безъ да щемъ, съ сърдечнж тжгж и скърбь си наумуваме, клетж-тж сждбинж коя іе достигнала Български-те староставны книги и ржкописи. Колку и колку народни съкровища сж унищили, сж изгорѣли люти-те гонители на наша-та Славяно-Българска народность? Колку и колку . . . . Но нека Господь отплатитъ на люти-те Фанаріоти за това нихно безчовѣчно дѣло; но не гледайки на той страшенъ потопь, кой настигна нашж-тж старж книжнинж мые сегашни Българе потомцы на славны-те ны дѣдове, треба да истьрсиме' си-те наши церкви и монастыры и пр: може бы да іе останало некое старо народно съкровище, въ кое, като въ огледало ще видиме животъ-тъ на наши-те дѣдове; негли и намъ клета ны сждбина оставила негибнж-тж нѣкоіж си ржкопись като на-Руси-те славно-то *Слово о пльку Игоревѣ* на-Чеси-те нихна-та имъ *Краледворска ржкопись*, и пр.

Откако іе найдена *Креледворска-та Ржкопись* по нѣколку си пжти нея сж печатали, то отдѣлно, то заедно съ пре-

воды на други Славянски и не-Славянски языци, а наипьрво-то изданіе іе направилъ В. В. Ганка въ 1819 го. и послѣ това она ся распьрсна по сичкѫ Епропѫ, и за той старый Чешскій памятникъ многу ся говорили и надъ него сѫ работали многу учены мѫжи, както Добровскій, Мейнертъ, Дамбекъ, Палацкій, Шафарикъ, Свобода и др. Но не само въ Чехіѫ сѫ писали за него; и изъ Руси-те и изъ Сьрбите, и изъ Поляци-те учени мѫжи сѫ ся трудили надъ него. Предъ имена-та на горереченны-те мѫжи мые благоговѣиме, и отвыше бы было, да кажиме нѣщо за внѫтрешно-то достоинство на-памятникъ-тъ, послѣ това що сѫ писали они; а да преземиме нѣщо изъ нихните съчиненія мые немаме ни време, ни средства; та и сама-та *Креледворска рѫкопись* доста говорить сама за себе си, и мые не смѣиме и не можиме да притуриме нѣщо ново за нея, послѣ това що сѫ казали Славянски-те учени, и който искатъ да знаитъ нашироко и натънко, за нея, нека сѫ обърнитъ къмъ нихни-те съчиненія. Но кога той старо—Чешскій памятникъ найпьрво ся іе показалъ въ свѣтъ написанъ на заячка книга? (пергаменъ)—Добровскій казватъ, що онъ, сѫ іе появилъ между 1290 и 1310 год. а Палацкій—що онъ іе былъ написанъ между 1280 и 1290 годъ.—Ево колку мы сега за сега можехме да кажиме за той старо-Чешскій безцѣнетъ памятникъ като нъ помогна Poliglotta Kralodvorskego rukopisu; намъ многу іе жаль, що мые не можехме редомъ съ преводъ-ть си да напечатаме и пьрвообразно-то того памятника на Чешскій языкъ съ кириловски буквы, защо Чеси-те какъ іе познато пишатъ съ Латински буквы, но това не іе наша грѣшка като не можехме да испълниме желіѫ-тѫ си....

При преводъ-ть мые ся печалѣхме доколку ны бѣше възможно да предадиме Чешскѫ-тѫ *рѫкопись* повѣрно и поблизко до пьрвообразно-то, а доколку мые испълнихме тая потребность, нека сѫдатъ наши-те читатели коимъ мые ке быдиме отъ сьрдце благоларни, ако они иставатъ си-те на-

ния погрѣшки въ наши-те новременны изданія, щото мые по време ако быдитъ потребно, да направиме другій подобръ преводъ, но още по добрѣ ке бѣще за насъ Българете ако нѣкой си изъ нихъ ся земитъ да преведитъ *Краледворска-тж ржкопись* още повѣрно, похарно, порамно и попълно спроти духъ-тъ нашего народнаго языка, кое мые желаехме и ся печалехме да направине не клавайки при това и многу отвыше стихове, али пакъ, повторуваме: доколку мые достигнахме цѣль-тж си нека быджтъ прави сждници читатели-те.

Това кое казахме въ предговоръ-тъ за *Слово о плъку Игоревѣ*, повторяваме и овде заради преводный-тъ языкъ. При чтеніе-то чители-те ще срѣтатъ слова кои, може бы ще имъ ся покажатъ що они сетъ земени изъ други Славински язицы на пр. изъ Русскій, али такво думаміе ще быдитъ погрѣшка отъ нихна страна (мые не казваме що сосема не іе влегло нѣкакво чисто Русско или Чешско слово) защото има ги и въ нашій народенъ языкъ. Секой Българинъ, кой іе малу многу съ народный ны языкъ познатъ, знаитъ що ако грагянецъ-тъ казвать *арманъ* (сл. Тур.) селянецъ-тъ казватъ *гумно*, *токъ*; ако изъ грагянски-те уста ще чуемъ *курбанъ* (сл. Турск.) то изъ народны-те уста ще чуемъ *жертва* и пр. и пр.

Мы можехме да изставиме со стотини слова, кои на първъ пжть, тому кой не іе доста познатъ съ Българскій языкъ, ще ся покажитъ що они ся преземени отъ други-те Славянски-іе нарѣчія, но овде не му іе мѣсто-то да ся разспротираме за языкъ-тъ ны како що треба, може бы другій пжть до ще ны да поговориме, понатънко и понашироко. Исто-то казваме и за падежи-те кои мые употребихме въ нѣколку си мѣста отъ преводы-те си; мыслиме, що мые не престжпихме законы-те (доколку мые знаеме) Българскаго языка; и читатели-те молиме, нека погледнатъ въ наши-те народны-те пѣсни, и ще видатъ дали нашій языкъ довардилъ

падежи или не; а предъ народный языкъ мые не можиме да не кютиме (мълчиме). И найстина, само кога мые Българе-те ще си соберие сичкѫ, сичкѫ, народнѫ устнѫ, така да речиме, инижинѫ, тога мы ще видиме 'се-то богаство и чистотѫ Българскаго языка, тога мые ще уловиме, 'си-те законы нашего языка и онъ ще ни кажитъ дали сосемъ да исхвърлиме падежи-те, или да ги употребиме тамо дека и какъ онъ ги искатъ, а до тога.... нека читатели-те сами допълнать наши-те точки.

Ж.

1863. Село Васильевское.

КРАЛЕДВОРСКА РЖКОПИСЬ.

ОЛДРИХЪ И БОЛЕСЛАВЪ.

. . . . . ойде въ цьрнѫ шумѫ
Тамо, дека сбрахѫ ся владыцы
Седумъ бѣхѫ съ ю̀начкѫ дружи̇нѫ.
Вигонь Дубъ тамо си съ нихъ стигна
Въ темнѫ нокь [1] со 'сичкѫ си дружинѫ.
Бѣше му дружина отъ сто момцы,
Остьръ мечь у 'секо̀го бѣ въ ножни,
И за мечь у 'секого бѣ силна ржка
Конъ Виго̀ня твьрда вѣра въ сьрдца.
Въ среде шумы достигнахѫ на̀купъ,
Да̀дохѫ си редомъ десны ржцѣ,
Па си съ тихи гово̀рехѫ сло̀ва.
Кога бѣше време преку полнокь [2]
Утрина бѣ близку сивобѣла;
Проговори Вигонь на-кнезъ Олдрихъ:

---

[1] Нощь.
[2] Полнощь.

«Ой ты многославенъ кнеже слушай!
Богъ ти даде храбрость въ 'сичкѫ снагѫ
Богъ ти даде паметь въ буйнѫ главѫ;
Ты насъ веди противъ зли Поляцы!
Само проговори слово, мые
Ке да пойдим' и вдесно и влѣво,
Было напредъ, было отзадъ, мые
Ке да пойдим' въ 'си бойове люты,
Распали ты храбрость въ буйны сърдца!»
Тòгай кнезъ ми зеде въ силнѫ рѫкѫ,
Хруглицѫ си зеде па си выкна:
По мен' по мен' храбро вьрзъ Поляцы
Вьрзъ Поляцы на земи ны врази!»
Дигнахѫ ся по него владыцы
Осумъ, сосъ владыцы стотини три
И полъ бѣхѫ войницы юнацы,
Пущихѫ ся тамо дека бѣхѫ
Легнали въ сонъ мнозина Поляцы.
Па застáнахѫ горе покрай шумѫ;
'Сичка; Прага мълчитъ
Въ утренно си спаніе,
Маглитъ ся Вълтава
Въ зорны ранны пары,
Вьрхови задъ Прагѫ
Мóдрѣятъ си тамо
Задъ планины, въ небо
Милна зора пукатъ.
«Айте долу, айте!
Лека и полѐка!»
Па въ тихѫ ми Прагѫ
Хитро ся задскрыхѫ,
'Сичко си оружіе,
Пòдъ полы го скрыхѫ.
Ево идитъ òвчарь

Идитъ утромъ рано,
Вы́катъ онъ отгòре
Врàты да отвòратъ.
Кòга зачу вàрдачь
Овчарскѫ-тѫ волѭ,
Врàты му отвòри
Презъ Вълтавѫ рѣкѫ.
Стàпна овчарь нà мостъ
Гласовѝто свиритъ
Скокна кнезъ ми нà мостъ
Скòкнахѫ по него
Седумъ ми владыцы
'Секой изъ нихъ слегватъ
Съ 'сички свои люгіе,
Тàпани удрѝхѫ
Зорни гърмовити
Зу́рни засвирѝхѫ,
Зурни гласовити.
Хру́глицѫ дружина
Нà мостъ си развѣя,
'Сички мостъ ся стресе
Отъ давеніе нихно.
Силенъ страхъ ги хвана
'Сички-те Поляцы.
А Поляцы грабатъ
Грабатъ си оружіе;
Али па си сѣчатъ
Страшны раны правать
Осумъ ми Владыцы.
Па Поляцы скачатъ,
Скачатъ вамо-тамо
Падни-стани търчатъ
Враты да прерыпнатъ
Враты и прекопы

Бѣгаятъ далеко
Отъ юначкѫ сѣчбѫ.
Отъ Бога бѣ дано
Мые да надбием'
Огрѣя по небо
Пакъ си едно сълнце,
Пакъ Ярміръ остана
З'еміѫ да повелятъ.
Се разнесе радость
По 'сичкѫ ми Прагѫ,
Се разнесе радость
Въ Пражскѫ околіѫ,
Се разлетѣ радость
Па по 'сичкѫ зѐмьѧ
Отъ радостна Прага.

—

БЕНЕШЪ ГЕРМАНОВЪ

Ой, те тебе сълнце
Ой ты мило сълнце
Що си жаловито,
За́що грѣишь на́ тѣхъ
Сиромасы люгіе?
Камо кнезъ ны камо
Люгіе ны юна́цы?
О́шли тѣ далеко
Ошли тѣ кай Отѫ.
Кой ке те откинитъ
Отъ врагове наши
Сиромашка земьо?

Съ дългъ редъ Нѣмцы идатъ
Нѣмцы многобройны
Нѣмцы сетъ Саксонцы,
Отъ Згорѣлски стары
Гòры они идатъ
Въ нашѫ околіѭ.
Дайте ядни стокѫ
Дайте сребро злато»
Пакъ намъ ке изгòратъ
Двòрове, колыбы!
Спалихѫ ни 'сичко,
Злато, сребро сбрахѫ
Стокѫ закарахѫ;
Потамъ Нѣмцы бързатъ
Кай Троски-те 'одатъ.
Не тажете кмети
Не тажете! пакъ намъ
Трàва ке изникнитъ,
Трáва погазена
Со чуждо копыто.
Війте вѣнцы, війте
Отъ тѣхъ полски китки
На свой браначь війте!
Сѣйдби ся зеленѣятъ
'Сичко се премѣни.
Бѣрго се премѣни
Се премѣни 'сичко
Че Германовъ Бѣнешъ
Тамо народъ выкатъ
Сбиратъ вѣрзъ Саксонцы.
Тамъ' ся кметски люгіе
Сбиржтъ въ гѫстѫ шумѫ
Подъ голѣмѫ скалѫ.
Кой опашватъ сабѭ

Кой млатъ нараменватъ
Противъ свои врази.
Бенешъ, Бенешъ вяхатъ
Бенешъ яхатъ отпредъ
А по него с'ички
Мо̀мцы распалены
«Да отплатим'!—выкатъ
Бенешъ—да отплатимъ
Плѣначамъ Саксонцамъ!»
Лютина ми страшна
Хвана двѣ-те страны
Сърдце ся сбурична
У люти-те мжжи.
И ся пулятъ обѣ
Страны мегю себе
Страшно съ кървны очи,
Сабя биетъ сабіж
А и копіе, копіе.
Удрихж ся двѣ-те
Страны, исто како
Ко̀га гора противъ
Го̀рж си стану̀ватъ
Забльснахж саби
Како мълня въ небо.
Страшенъ выкъ с'раздаде
Та поплаши 'сички
Звѣрове ми горски
И небесни пилцы,
'Сички полетѣхж
Задъ три вьрси горски
Ся отзиватъ тамо
Отъ стрьмнисты горы
По долины, то звекъ
Сабинъ, то отъ мечи,

Исто како кòга
Падатъ старо дърво.
Тàка стоѣхѫ си
До двѣ страны, една
Спротивъ другѫ, твърдо
Стоейки на пети
И на твърда нога.
Ся обърна Бенешъ
Бенешъ отозгòра
Махна съ сабѭ вдесно
Тамъ ся сила собра,
Махна онъ на лѣво
Ойде сила вълѣво.
А отъ заднѫ странѫ
Отъ стрьмнисто бьрдо
Хвьрлаятъ каменіе
Хвьрлаятъ вьрзъ Нѣмцы.
Отъ хълмъ войска слезе
Слезе въ рамно поле
Вы̀кнахѫ си Нѣмцы:
Тѐжко намъ и горко
Нѣмцы побѣгнàхѫ.
Бѣхѫ побиѐны.

—

ЯРОСЛАВЪ.

Ке ви кажамъ приказъ многу славенъ,
За велицы битвы и бойове люты;
Я̀ пазѣте и сберѣтѣ умъ свои с'ички,
Я пазѣте, па и чуйте чудно чудо!

Въ зѐмѫ где Оломуцъ воеводватъ
Има тамо гòра невысока,
Невысока, Гостаи'новъ и́ име;
Бòжя май'ка чуда тамо правитъ.
Многу време наши
Зѐми мирны бѣхѫ,
Многу време въ народъ
Цвѣтеше богаство,
И не откамъ истокъ
Въ земи стана буря,
А заради керкѫ
На-Ханъ-тъ Татарскій,
Кòіѫ Христіански
Люгіє си убѝхѫ
За безцѣнны камни
И за бисеръ, злато.
Чула Кублаева керка
Лична какъ мѣсечина,
Чула що имало земи
Тамъ декъ сълнце си захождатъ,
И що тамо въ тіѣ земи
Многу люгіе си живѣятъ.
Търгнала іе да познаитъ
Да познаитъ чужди нравы
Ри'пнахѫ си тукъ на нозѣ
Мòмцы десетъ, двѣ дѣвойки,
Нея они да испрататъ.
Зехѫ потребно що беше,
Вяхнахѫ си бързы коньи,
Търгнахѫ си тамо
Дека сълнце ходитъ.
Како кога зора
Сяитъ си на утро
Кога она пукатъ

Надъ мъркавж шумж.
Исто так' и керка
На Кублая Хана
Сяеше отъ родна;
И отъ стройна личба.
Па облечена бѣ
'Сичка въ златно руво,
Пазухи ѝ, гърло
Бѣхж разголени,
Вѣнчана съ бѣзценны
Камни и сосъ бисеръ.
Чудехж ся Нѣмцы
На таква ми личба,
И завидвехж ѝ
За нейно богаство
Па пресѣкохж ѝ
Патове и трази;
И нападнахж си
Нѣмцы мегю дърва
Убихж іж Нѣмцы,
Грабнахж иманіе.
Кога дочу Кублай,
Кублай ханъ Татарскій,
Това що се стори
Съ милнж—тж му керкж,
Собра войскж отъ 'си
Земи си широки,
Бързать съ войскж тамо
Дека сълнце ходитъ.
Слушахж си това
Кралеви на Западъ:
Що идитъ Татарскій
Ханъ у людни имъ земи;
Загнахж ся крали

Едни-ятъ конъ другій,
Сбрахѫ преголѣмѫ,
Преголѣмѫ войскѫ.
Бързахѫ по поле
Крали противъ него.
Па намѣстихѫ ся
На то рамно поле,
Чекахѫ тукъ Ханъ-тъ.
Кублай казватъ на 'си
Свои чародѣи
Гадачи, звѣздари
И на 'си вражари,
Да му кажатъ право
Каковъ край ке земитъ
Овой бой да кажатъ.
Вражари ся сбрахѫ бѣрго,
Гадачи и звѣздобройцы.
Колю на двѣ страны
Они направихѫ,
И въ дьлжинѫ цьрнѫ
Тьрскѫ положихѫ
На двѣ половины
Нея разцѣпихѫ,
Пьрвой половинѣ
Кублай име дахѫ
Втòрой половинѣ
Крали име дахѫ.
Речи староставны
Надъ нихъ запѣяхѫ.
А отъ тьрски половины
Бой хванахѫ да ся биятъ
Тьрска Кублаева надби.
'Ся зарадва сикка
Войска тамъ Татарска,

Секой при конь бързатъ
Въ редъ войницы стахѫ.
А Рисяни нищо незнаейки
Безъ умъ они лудо пущихѫ ся
Вьрзъ Татарскѫ войскѫ тѫ поганскѫ
Сосъ лютина отъ сичка си сила.
И тука ся пьрвый бой заметна;
Летаятъ стрѣлы какъ преваленъ облакъ;
Копіе ми ся кьршитъ, како
Кòга гърмежъ гърмитъ,
Блъскатъ мечи, како
Кога свѣткавица блъскатъ.
Обѣ страны-буйны и силны
Една отъ другѫ мѣсто бранитъ.
Вече христіанска сила
Поганцы-те погна,
И ке бѣше нихъ надбила
Акъ не бѣхѫ дошли
Повтор' вражари носейки
Тука разцѣпены търски.
Силно ся распалихѫ Татары
Удрихѫ си на Рисяни люто
Такъ налютено предъ себе гнахѫ,
Щото какъ звѣръ распьрснаха уплахъ.
Овде щитъ лежитъ, онд' оклопъ хвърленъ
Тукъ конь влечитъ въ стьрмень воеводѫ
Тукъ попусто търчатъ вьрзъ Татары
Онде другъ за Бога милость проситъ.
Такъ Татары расширихѫ ми ся
Вьрзъ християни наметнахѫ данокъ,
До двѣ кральства по себе си зехѫ:
Старый Кіевъ и широкій Новградъ.
Бърго ся разнесе тога въ земи,
По 'си страны начнахѫ да сбиратъ

Народъ, ставихѫ четыри яки войски
Сосъ Татаре обновихѫ злобѫ.
Сгнахѫ ся Татары въ деснѫ странѫ
Какъ мракъ цьрный кога сосъ градъ плашитъ
Да побиетъ рожбѫ въ тучни поля:
Такъ ся выкъ слушаше отъ далеко.
Веднажъ Угры въ сетнинѫ ся сбяхѫ
Съ нихъ, оружены срѣтоха ся
Попусто имъ бѣ храбрость и якость,
Попусто бѣ и се юначко спиранie.
Че люти навалихѫ Татары
Редове имъ распърснахѫ бойны
Поплѣнихѫ се що въ земѭ бѣше.
Си хрисяни остави надежба
И бы лошо, отъ лошо полошо.
Ся помолихѫ жалостиво Богу
Да ги спаситъ отъ Татары злобны.
«Господи стани въ лютинѫ своѭ
Отними насъ отъ врагове люти
Що насъ даватъ, искать да потлачатъ
Нашѫ душѫ, рѣжатъ какъ вълкъ овцы.
Пьрвый намъ ie бой изгубенъ
А ни вторый отъ насъ не добиенъ
Въ Польско ся расмѣстихѫ Татары
Поблиски-те поплѣнихѫ земи,
Па достигнахѫ люто кай Оломуцъ.
Тежка мака стана п' околіѭ
Нищо не бы просто предъ поганцы.
День ся биятъ, биятъ ся день вторый
Навасванье на ничія страна,
Аль ся множитъ сила ми Татарска
Какъ ся множитъ мракъ вечеренъ въ есень.
Среде сѣчбѫ на люти Татары
Клатеше ся христіанска войска,

Усилно ся теглитъ кай могилѫ,
Дека Божя майка чуда правитъ.
«Горе братя! горе!» велитъ Внеславъ,
Удри сь свой мечь по щитъ сребренъ,
И хруглицѫ выш' надъ главѫ дигатъ.
Се с' осьрчи, се въ Татары с' пущи
Съ еднаквѫ ся сбихѫ силѫ силнѫ,
Извираятъ как' огинъ изъ земля,
Изъ-мегю Татары тамо конъ могилкѫ.
И ся расширихѫ край могилѫ долу
А въ долинѫ скратихѫ ся какъ клинъ остръ
Вдесно влѣво съ щитове покрыха ся.
Па наременихѫ остро копіе,
Вторы вьрзь пьрвы, а вьрзъ вторы трети.
Мракъ отъ стрѣлы сгора вьрзъ Татары.
Па си нокь темна покры сичкѫ земѫ,
Ся развали по земѫ и по небо
Па запрети запалени очи
На христяни и Татары противъ себе.
Въ той мракъ гѫстый христіяни правать
Насыпы закопаны около вьрщинѫ.
Кога ся на истокъ захвакяше утро
Ся подигна сички вражскій таборъ,
Таборъ той бѣ страшенъ окол' бьрдо,
На далеко доръ до каде око гледатъ.
Тука мнозина на бьрзы кони
Вякахѫ набодены на копя
Главы христіански носейки,
Носятъ ги высоко конъ хановъ шаторъ.
Тукъ ся струпа войска въ еднѫ силѫ;
Сички въ еднѫ замѣрихѫ странѫ
И на бьрдо горе мъкнехѫ ся
Съ выкотъ выкнахѫ многу страшенъ
Що заехтихѫ планины, долины'

Стѐехѫ Христяни всегде готовы;
Божя майка додаде имъ силѫ'
Бърго лѫкове напинахѫ страшны
Махахѫ си съ остри саби силно,
И бы назадъ да ся търгнатъ Татары.
Распали ся народъ Татарскій лютый,
Ядоса имъ ся Ханъ съ лютина силнѫ,
На три реда ся раздѣли таборъ'
Люто съ три гнахѫ реда на бърдо.
Сѣкохѫ Христяни дърва двайсетъ,
'Сички двайсетъ кои бѣхѫ тамо
Кла̀дохѫ си греды по край насыпъ.
Ено вечь Татары згнахѫ ся въ насыпъ,
Съ выкотъ рыкайки доръ до облакъ страшно,
Ено веч' зехѫ насыпъ да расклататъ.
А отъ насыпъ тежки свалихѫ греды,
Смачкахѫ ся Татары како цьрви
Па разметнахѫ ги по рамнинѫ.
Доста време обѣ страны бихѫ ся люто,
Аль нокь темна бою даде край.
О за Бога! гледайте! славенъ Внеславъ,
Славенъ Внеславъ отъ бедемъ падна'
Падна Внеславъ уби го стрѣлка!
Лютѫ кинеше жалба тѣсно сьрдце,
Тежка жега люто утробѫ жежитъ;
Съ гърло лижехѫ иссушено травѫ роснѫ.
Вечеръ тихъ тукъ прейде на нокь хладнѫ,
Нокь премѣни ся въ утро бѣло,
И въ Татарскій таборъ смирно бѣше.
Па ми въ пладнинѫ день разгорѣ ся
Падахѫ отъ тежкѫ христяни жегѫ,
Сухи си отъ изгоръ отварахѫ уста,
Съ зарипнатъ молехѫ гласъ Божя майкѫ',
Мьртвы обьрщахѫ конъ неѭ очи,

Кършехж си жаловито ржцы
Мачно отъ земя гледахж до облакъ.
«Мы не можемъ да търпим' веке жегж'
Мы не можем' жедни да ся бием'.
Ком' ie здравие и ком' милъ ie животъ
У Татары нека тражитъ милость!
Так' едни рекохж, така други:
Помачна ie смьрть отъ жега а не отъ мечь,
Въ робство намъ ке быдить вода доста.»
«По мен' кой такъ мыслитъ»—рече Вестонь
«По мен', по мен' кого жега мжчитъ.»
Вратислàвъ тукъ какъ быкъ дивый ринна
Вéстона за силны ржцы хвати
Велейки му: «Издайникъ ты клетый!
На Христяни срамъ ты вѣчный!
Заръ ты сакашь да погубишь люгіе!
Хвално ie отъ Бога да ся чекатъ милость,
А не въ рабство отъ люти Татары.
Братя немуйте ходи на загуба!
Мы найлюто претьрпѣхме ведро
Богъ насъ въ распаленъ силилъ полдень
Богъ въ кого вѣрваме ке поможитъ.
Срамѣте ся мжжи отъ такви речи,
Па юнацы да ся звете щете.
Ак' отъ жегж мы погиним' на то бьрдо'
Смьрть отъ Бога ке быдитъ замѣрена;
Акъ ли ся предадим' на врагове наши
Самы себѣ бы кеме убійцы.
Господу омързно ie робство,
Грѣхъ да быдим' самоволно въ робство,
Нек' по мене търгнитъ кай так' мыслитъ,
По мен', предъ престолъ на Божія майка.»
Ойдохж по него кай светж църквж:
«Господи истани! ты въ лютинж свож

Пòвыши насъ на земи надъ врази,
Чуй ны гласови що конъ тебе выкжтъ!
Сме обколены отъ врагове люты,
Откини насъ отъ Татары страшны,
Дай ны, Боже, снагж въ наши сьрдца;
Ке приложимъ теб' прочутж жертвж
Затри въ земж тѣ врагове наши,
Избриши ги отъ вѣка до вѣка!»
Гледай! Ено облакъ по то врукьо небо!
Вѣятъ, вѣтры, загърмѣ гърмъ страшенъ,
Ширеше ся облакъ по 'се небо,
Свѣткавицы пращатъ! биятъ въ станъ Татарскій.
Мина вихорь.—Войска̀ ся нареди
Отъ 'си страны, земски околіи,
Конъ Оломуцъ хруглицы ся вѣятъ.
Тежки мечи на кълко имъ висатъ
Ядовити на плеки, имъ стрѣлки,
Ясни шлемы̆ на буйпы имъ главы,
И подъ нихъ бързы кони скачатъ,
Забучихж гласы отъ рогóве горски.
И отъ зурны и отъ Таламбаси.
Ѹдрихж ся скоро обѣ страны.
Ся подигна отъ прахове магла
И бы бой отъ послѣденъ полютъ.
Дигна ся гърмъ, дрънканіе отъ остры саби,
Врескъ ся дигна отъ калены стрѣлы страшны,
Кършатъ ся копя, трѐскаятъ сулицы тежки
И бы кланіе и биеніе бы
И бы жалость, бы и радость.
Кървь ся валятъ какъ отъ дъждъ потоцы,
Лѐжехж си мърши какъ во шумж дървя,
Ѻвому ѥ глава на двѣ расцѣпена,
Овому па отсѣчены обѣ ржцѣ,
Овой падатъ отъ конь преку другій,

Оной стьрвенъ свои врази млатитъ
Какъ въ стрьмнинѫ лютый вихорь дьрвя,
Овому мечь до рачка въ сьрдце дупна,
И Татáринъ оному отсѣкна ухо.
Ухъ бы выкотъ, стенканѥ сосъ жалбѫ!
Си Христяни почнахѫ да бѣгатъ
Нихъ Татары съ лютость да ги гонатъ.
Ево Ярославъ какъ орелъ летатъ!
Якій панцыръ на силны му грады,
А подъ панцыръ храбрость и юнаство,
Подъ оклопъ му многу бързый разумъ,
Изъ очи му лютина извиратъ.
Распаленъ ѥ како 'левъ разлютенъ,
'Га му се допадатъ топла кървь да гледатъ
'Га настрѣленъ по ловецъ онъ бѣгатъ.
Такъ налютенъ вургъ Татары бързатъ.
И по него Чехи какъ градъ кога бнетъ.
Удри, люто на сына Кублая,
И бы бой 'симъ лютый и прелютый.
Ýдрихѫ ся оба съ боздаганы
Скършихѫ ся боздогана оба.
Ярославъ ми съ конь си окървавенъ
Съ мечь захвати Кублаева сына
Рамена му на двѣ онъ пресѣче.
Ханъ ми падна мьртовъ мегю мьрши,
А сосъ него и негови стрѣлки,
Уплаши ся 'сички родъ Татарскій
Като хвьрли сулицы предъли
Кой какъ може 'секой бѣгатъ
Тамъ откаде ясно сълнце идитъ.
Гана ся изпраздни отъ Татары.

—

ЧЕСТМІРЪ И ВЛАСЛАВЪ.

Некланъ на войницы казватъ
Казватъ съ кнежескѫ повелбѫ,
Выкатъ да ся дигнатъ на бой
Да ся дигнатъ на Власлава.
Дигнахѫ ми ся войницы
По повелбѫ кнежскѫ на бой
Дигнахѫ ся на Власлава.
Кнезъ Влаславъ хвалешеся
Сосъ юнаство надъ Неклана
Надъ славный—тъ Некланъ кнезъ.
Пущаше онъ мечь и огинъ
Въ Некланов̀ѫ околіѭ.
Гласеше онъ на юначки
Мечове отъ своѭ войскѫ
Да безчестатъ кнезъ—Неклана.
«Я води ми Чміре
Въ бой мои дружины!
Гърдо насъ повыквать
Оной напетъ Влаславъ.»
И Чміръ стана; ся зарадва
Радостно си щитъ цьрнъ симна,
Сосъ два зѫба съ щитъ си симна,
Млатъ и шлемъ кой не ся дупитъ.
Па подъ 'секое онъ дьрво
Жьртвѫ си Чміръ тамъ принесе.
Па си буйно выкна
Честміръ на войницы,
А войницы скоро
Вьрватъ сички редомъ.

Вѣрвѣхѫ предъ сълнце
Заранъ, вѣрвѣхѫ си
Весь день послѣ сълнце
Конь высоко бърдо.
Ено! Дымъ ся валятъ,
Валятся по села!
Стѐнканѥ по села
Гласѥ жалостивы!
«Кой запали села?
Кой расплака ваши
Гласове, кой? Влаславъ?
Была му послѣдна
Работа му вражска!
Затренѥ, отплатѫ
Войска ми му носитъ.»
Чѐстміру войводы
Велятъ отговарятъ:
«Крувой, лошавъ Крувой
Стада ны потера
И по села овде
Пàлитъ съ мечь и огинъ.
Се що харно бѣше
Затре люта злоба,
Зеде ны войводѫ.»
Се разлюти Честміръ
Люти ся на Крувой
Изъ широки грады
Злоба нему зоврѣ
По сичка му снага.
Рече онъ: «Войницы!
Сутра рано нека
Лютость мы распалим
Сега одморете
Уморенѫ снагѫ.»

Горы стоятъ вдесно,
Горы стоятъ влѣво,
А на вьрхове имъ
Вьрхове высоки
Зоритъ ясно сълнце.
Отовде низъ горы,
Отаде низъ горы,
Хитаятъ войницы,
Бой сосъ себе носатъ.
«Айде конъ градъ тамо
Конъ градъ кай стрьмнинѫ,
Тамо дека Крувой
Вьрза Воиміра
И личнѫ му керкѫ,
Кокѫ Крувой грабна,
Грабна въ гѫстѫ шумѫ
Тамо подъ стрьмнинѫ,
Дек' Неклана псувалъ.
Крувой той Неклану
Даде вѣрѫ—клетвѫ,
Даде вѣрнѫ рѫкѫ.
А па той гласъ истый,
Тая иста рѫка
Свѣту учинила
Мѫкѫ преголѣмѫ.
Айде горе конъ градъ
Айде конъ высокъ градъ
Войницы вьрвѣте!»
Ся разлюти войска
И на градъ нападна,
По юначки думы
Чѐстміра юнака,
Како сосъ градъ облакъ.
Ѣедъ ми предный съ щитове ся покры

А редъ задный óпра ся на копя
И на дървя оплетены съ дърва.
И надъ шумовѫ вѣршинѫ
Въ градъ удирахѫ имъ мечи.
Па зарыка Крувой
Въ градъ какъ быкъ зарыка,
Храбритъ своѭ войскѫ,
А мечь неговъ падатъ,
Вѣрзъ Пражани, како
Кòга дѣрво падатъ
Отъ стрѣмнинѫ и ся
Валятъ по тѣ горы,
А по себѣ влечитъ
Многу силны дѫба:
Пакъ у градъ ся сбиратъ
Некланова воиска.
Вѐлитъ Чмиръ да удратъ
На той градъ отзáди,
А отспрѐди, велитъ,
Да прескочатъ градбѫ.
Дѣрвя що высоко
Бѣхѫ порасна́ли
На́честo подъ скалѫ,
Наведóхѫ дѣрвя
На твѣрдинѫ якѫ.
Да бы по тѣ дѣрвя
Вàлкале ся греды
Надъ войнички главы.
А подъ нихъ отспреди
Ся постáвихѫ силны:
Мажъ до мажа, еденъ
До другего, ся опиратъ
Сосъ широки плеки.
Дѣрва турихѫ презъ рано,

Па нихъ отоздола
Вьрзахж съ вжжета,
И на мѣсто себе
Кладохж тѣ дьрва.
Скокнахж на дьрва мажи
И намѣстихж си копіе
По нихни рамена,
Вьрзахж съ вжжета.
Скокна третій редъ на вторый,
А четвьртый редъ на третій,
Градскій вьрхъ редъ петый стигна:
Овде саби сиятъ,
Онде стрѣли бучатъ,
Валяйки ся греды
А Пражани презь зидъ тьрчатъ
Зехж съ силж градъ ми твьрдый.
«Излезъ, Воиміре, излезъ,
Излезъ съ своіж мирнж керкж,
Излезъ отъ вериги,
Тамо на стрьмнинж
Ево, ты ке видишь
Кьрвника Крувоя,
Подъ сѣкирж лютж!»
Воиміръ излезе
Въ благодѣно утро,
Съ своіж онъ излезе
Керкж хубавица,
Кървника си видѣ
Врага си Крувоя.
Свѣту Честміръ вьрна плячкж
Съ плячкж ойде мома лѣпа.
Жертвж да принеситъ
Воиміръ поискж
На то исто мѣсто,

Въ тж сълнцевж добж.
Нему рече Честиміръ
«Воиміре стани
Че намъ още треба
Врази да побиемъ.
Послѣ ке запалимъ
Мые Богу жертъж.
Айде вьрзъ Власлава
То іе Божія воля!
Дори до кога сълнце
Пладнинж си стигнитъ.
Треба мы́ да дойдим'
На то мѣсто дека
Войска ны юначка
Ке съ побѣдж выкнитъ.
Пойди! Ево тебѣ,
Врагово оружіе!»
Па ся Воиміръ зарадва
Многу, выкна отъ стрьмнинж
Въ горж далеч' ся отзыва,
Силно выкатъ, гърло кинитъ,
Стре'сохж ся горски дьрвя:
«Немойте ся люти Бози
На вашъ ратай,
Що онъ вамъ не палитъ жьртвж
Въ днешно сълнце!»
«Мы щемъ послѣ жьртвж
Богу да запалим',
Рече нему Честиміръ,
А сега намъ треба
Да достигним' врази.
Вяхни бърза коня
Па прелетай горж,
Скокни ты какъ еленъ.

Тамо во дѫбравѫ
Ты ке стрѣтишь скалѫ,—
Богу та ıе мила.
Па тамъ на вьрхъ нейзинъ
Богу давай жертвѫ,
За твое спасенıе,
За побѣдѫ нашѫ,
Що преди ıе была,
За побѣдѫ нашѫ
Що ке быдитъ послѣ.
Ты ке стигнишь на то мѣсто,
Предъ да си огрѣитъ сълнце;
И предъ да напра́витъ
Сълнце двѣ-три крачки
Надъ вьршинѫ горскѫ
Войска тамъ ке стигнитъ
Дек ся твоя жертва виетъ
Въ облацы тамъ дымны;
Тамъ вьрвейки войска
Ке преклонитъ гла́вѫ».
Вониміръ си вяхна,
Вяхна бърза коня,
Па прелета горѫ,
Скокна онъ какъ еленъ
Тамо во дѫбравѫ
У тѫ темнѫ горѫ
Тамо на вьрхъ нейзинъ
Жертвѫ онъ принене,
За свое спасенıе,
За побѣдѫ нихнѫ,
Що преди ıе была,
За побѣдѫ нихнѫ
Що ке быдитъ послѣ.
Онъ тамо си закла

Юничкѫ си буйнѫ,
Цѣрвено и влакно
Лѣскаше по неи.
Тѫ яловицѫ онъ
У говедаръ купи.
Тамо во долинѫ
Во высокѫ травѫ,
Даде онъ за нѣя
Конь-ть си зауздѣнъ.
Кога света ся запали жертва
Войска наблизваше во долинѫ,
Изъ долинѫ, горе во дѫбравѫ,
Шумно вървѣхѫ си тамъ войницы
Се по ѐденъ оружіе носейки.
И вървейки покрай жертвѫ
Секой славеше си Бови.
Кога довьрвѣхѫ
Найсетни войницы.
Воиміръ си вяхна
Своя бърза коня,
Тучны кълка, плеки
Натовари на шесть
Конницы за войскѫ.
Вѣрвѣше си войска
Съ сълнцевы си крачки,
Дор' до кога сълнце
Пладнинѫ достигна
Тамо на рамнинѫ
Чекаше ги Власлав;
Отъ горѫ до горѫ
Стоеше му сила,
Петь пѫта повеке
Отъ Пражскѫ-тѫ силѫ.
Исто какъ отъ облакъ

Влаславова сила
Издаваше гърмежъ,
Лаехж пси силно.
«Мачно намъ ке быдитъ
Да се борим' съ врази;
Боздоганъ разбиватъ
Малечкж тоягж.»
Воиміръ такъ каза;
Чміръ му отговори:
«Паметно ѥ това
Скрышемъ до ся казватъ,
А и паметно ѥ
На 'се да ся готвимъ.
Заръ ся кърши горж!
Кърши ли ся съ чело?
А лисица мамитъ
Быка якоглава.
Овде насъ ке видитъ
Влаславъ тамъ отъ горж.
Бърго, долу, бърго
Окол' това бърдо,
Кои сетъ предни нека
Быджтъ они задны,
И такъ отъ долинж
Да обколимъ горж.»
Воиміръ такъ стори,
Такъ и Чміръ направи.
Търгна войска окол' горж
Търгна войска деветъ пати.
Па предъ врагове такъ войска
Ся показа многобройна,
Врагове страхъ голѣмъ хвана,
Па застана въ низки храсты
Изъ кои бы сяело оружіе

Нихно предъ очи на врази,
И зальсна цѣла гора.
Веднажъ Честмиръ съ войска ся показа
Бѣ му войска отъ четыри реда,
Съ нег' излезе Трасъ изъ гѫстѫ шумѫ,
Уплаши Трасъ врагове отзади,
Па ся смѣшахѫ редове вражски
И ся распърснахѫ тука-тамо.
Воиміръ на съ своѭ рѫкѫ силнѫ
Онъ имъ изходъ за въ поле загради
И застана отспротивъ Власлава.
Бучитъ шума отъ выкъ изъ долинѫ,
Како де ся бпятъ гора съ горѫ
И си 'сички дьрвя въ себе кършатъ.
И изскокна Влаславъ противъ Чміра
И противъ Власлава Чміръ излезе,
Люто сѣчатъ, раны вьрзъ раны правать,
Честміръ удри, надби онъ Власлава.
Влаславъ страшно по земѭ ся валкатъ
Ничкомъ и на плеки
Па го Морена успа съ сонъ вѣченъ,
Вриеше кървь изъ силна' Власлава
По зеленѫ травѫ въ цьрнѫ земѭ течитъ.
Па излезе душа изъ уста му вруки
Леташе му душа тамъ по дьрвя,
Тамо вамо, отъ дьрво на дьрво,
Дор' не снагѫ изгорѣхѫ мьртвѫ.
Ся уплаши Влаславова войска
Горе, долу бѣгатъ по 'си страны:
Крыейки ся отъ Чмірово око,
Отъ Честміра, кой Власлава уби.
Послѣ бой-тъ раздаде ся радость
Стигна радость до ухо Неклàна,
Око му сосъ радость гледатъ плачки.

—

ЛЮДИША И ЛЮБОРЪ.

Єтары, млады чуйте приказъ
За борениє и за сòборъ.
Нѣкога бѣ кнезъ Залабскій,
Бѣ кнезъ славенъ, богатъ, добьръ,
Имаше онъ еднѫ керкѫ,
Сѐбѣ и с'имъ многу милѫ.
Керка чудно лична бѣше,
Съ снагѫ тенкѫ и высокѫ,
Бѣ ѝ лице со'семъ бѣло,
Въ ѻбразъ цвѣтеше руменецъ,
Очи како небо ясни,
И по нейнѫ бѣлѫ шиѭ
Космы златоясны с'вѣятъ
Завиены въ пьрстенчиня.
Ратаю кнезъ еднажъ рече,
Да се сберат 'си болѣры
Въ градъ тамъ на великѫ гозбѫ
Кога бѣше день отреденъ
Сбрахѫ ся тамъ си болѣри
Отъ далечни земи, страны
Въ градъ у кнеза тамъ на гозбѫ.
Засвирихѫ свирки, котли
Сбрахѫ ся у кнезъ болѣри,
Ся поклонихѫ тамъ нему
И кнегинѣ па и керцѣ.
Край предългѫ софрѫ сѣдатъ
Секой како редъ му бѣше,
Носехѫ яденіє чудно,
Носехѫ піеніє медно:

И бы гозба преголѣма,
И бы гозба многу славна,
Ся разигра въ сила въ снагѫ,
Ся разигра бодрость въ мысли.
Па кнезъ въ таѭ добѫ
Рече си болѣремъ:
«Вамъ нек' быдитъ явно, мажи,
За какво вы сте ся сбрали.
Ой ве вые славны мажи
Искамъ я васъ да обидамъ,
Кой отъ васъ ми ie найхаренъ;
Паметно ie въ мирно време
Да ся чекатъ време бойно.
Сегдѣ намъ съсѣды Нѣмцы.»
Рече кнезъ ся търгна тихо,
А болѣри отъ търпезѫ
Скокнахѫ тамъ'си на позѣ.
Ся поклонихѫ тѣ кнезу,
Ся поклонихѫ кнегинѣ,
Па и керцѣ хубавицѣ.—
Котли, свирки па ся чухѫ
'Си за борениe ся строятъ.
Тукъ предъ градъ въ широко поле,
Горе на высокъ тремъ хубавъ
Сѣдеше съ старѣйшины кнезъ,
И съ господарки кнегиня,
А Людиша сосъ дѣвойки.—
Каза кнезъ 'симъ болѣремъ:
«Кой пьрвъ сакатъ на борениe,
На борениe да излезитъ,
Него я самъ ке отредамъ.»
И кнезъ каза на Стрѣбора:
Людислава Стрѣборъ выкна.
Оба вяхнахѫ на коньи,

Зѐхѫ по сулицѫ оба,
Зехѫ по сулицѫ острѫ,
Люто противъ себе гнахѫ,
Дълго заедно ся бихѫ
Дор' си скършихѫ сулицы.
И накараны такъ бѣхѫ
Отъ бѣлежкѫ да излезатъ.—
Загърмѣхѫ свирки, котли.
Каза кнезъ на 'си болѣри:
«Кой отъ васъ сакать вторый
Да излезитъ на бореніе,
Нек' кнегиня го отреди.»
А кнегиня си показа,
Си показа на Сърпоша.
Выкна Сѣпрошъ Спитибора.
Оба вяхнахѫ си коньи,
Зехѫ оба по сулицѫ
Зехѫ по сулицѫ острѫ.
Удри Сърпошъ Спитибора,
Сметна го отъ седло твърдо,
Самъ ся отъ конь бърго хвърли.
Оба добыхѫ тукъ саби
Удрихѫ по цьрны щиты,
Изъ нихъ испърснахѫ искры.
Спитиборъ Сърпоша рани,
Сьрпошъ въ студнѫ земѫ падна,
Па уморени и двама
Изъ бѣлежкѫ сѫ излегли.
Загърмѣхѫ свирки, котли.
Каза кнезъ на си болѣри:
«Кой отъ васъ сакатъ третій
На бореніе да излезитъ,
Некъ, Людиша го отреди.»
Любору Людиша каза;

Люборъ Болеміра выкна.
Оба вяхнахж на коньи,
Зехж оба по сулицж,
Бърго пойдохж въ оградж,
Противъ себе примѣрихж
И ся удрихж сосъ копіе,
Болеміръ отъ конь ся свали
Щитъ отлѣтна му далеко,
Па изведохж го слуги.
Загърмѣхж свирки, котли,
Люборъ на Рубоша выкна,
Скоро на конь Рубошъ скокна
Люто, с' пущи на Любора,
Люборъ копіе на мечь чекать,
Сильно по шлемъ го удари
Го удари и го рани;
Рубошъ назадъ отъ конь падна,
Па изнесохж го слуги.
Загърмѣхж свирки, котли.
Люборъ на болѣри выкатъ:
«Кой съ мен' сакатъ до ся биетъ,
Той кай мене нека дойдитъ.»
Ничкомъ гледаятъ болѣри.
Мегю себе сборъ си чинатъ;
Люборъ чекаше въ оградж.
Дългж Здеславъ зе сулицж—
Быкова на ржчка глава;
Скокна на конь лютый, буйный.
Сосъ гърдивы слова каза:
«Предѣдо ми дивъ быкъ кутна,
Татко мой растера
Нѣмечки дружины.
А па Люборъ нек' обидитъ
Моѭ юнащинж.

Па ся сгнахѫ противъ себе,
Удрихѫ ся съ главы въ себе,
Паднахѫ отъ кони оба.
Грабнахѫ тукъ саби оба,
Пѣши оба тамъ ся сбихѫ,
Яко махахѫ сосъ саби
Лѣтахѫ изъ нихъ искры.
Люборъ измахна ся сильно,
Сильно съ сабѭ по шлемъ удри,
Шлемъ му на двѣ онъ разсѣче.
Послѣ съ сабѭ удри сабѭ,
Та отлѣтна задъ оградѫ;
Здеславъ на земѭ ся свали.
Загърмѣхѫ свирки, котли.
Обколихѫ Любора болѣри,
По отведохѫ предъ кнезá него,
Предъ кнегинѭ, предъ Людишѫ.
Стави му вѣнецъ Людиша
Вѣнецъ отъ дабово листіе.
Па гърмѣхѫ свирки, котли.

—

ЗАБОЙ, СЛАВОЙ И ЛЮДЕКЪ.

Въ цьрнѫ шумѫ вышитъ ся стрьмнина,
Силенъ на нея застаналъ Забой,
По 'си страны ся обзира,
Ся обзира п' околіи;
Смати му ся земѭ погледвайки,
И застенка исто како гълѫбъ.
Доста седѣ, доста сьрдце мѫти,

Скокна си отъ гора како еленъ,
Низъ долины, шумѫ дълго-пустѫ,
Бърго хитатъ отъ мажа до мажа́,
Отъ юна́ка до юнака сегдѣ.
Кратки слова скрышемъ симъ онъ рече,
Ся поклони Богомъ, а отòвде
Силенъ Забой кай другего хитатъ.
Мина ся день пьрвый,
Мина ся день вторый,
Кога по день третій
Мѣсечина бѣше,
Сбрахѫ ми ся мѫжи
Вамо въ цьрнѫ, шумѫ
При нихъ дойде Забой,
Отведе ги въ долный
Долъ на-глѫбока шума;
Ойде Забой долу
Зедѣ гласовитѫ,
Гласовитѫ гуслѫ:
«Мѫжи съ братски сьрдца
И сосъ огненъ погледъ!
Вамъ я отоздòлу
Вамъ я пѣямъ пѣснѭ.
Иде ми отъ сьрдце
Отъ найдолно сьрдце,
Потопена въ тѫгѫ.»
«Татко на свѣтъ оной
При дѣдове ойде,
Сынове онъ свои,
Мила си стопанкѫ
Въ бащинѫ остави.
Никому не каза:
««Братко ты тѣши́ ги,
Быди имъ какъ татко.»»

Ту́гинецъ си дойде
Въ бащинѫ усилно,
Съ туги слова вѐлитъ
Велитъ, заповедватъ:
Какъ ся чинить тамо,
Тамо, въ тугѭ земѭ
Отъ зара́нъ до вечеръ,
Такъ да правать треба
Дѣ́ца ны и жены;
И по еднѫ само
Да имаме женѫ,
Всегдѣ мы отъ Веснѫ
Право до Моранѫ.
Истера отъ шумѫ
Ястребы ны птицы,
И каквы сетъ свѐтцы,
Све́тцы въ тугіѫ земіѫ,
Да ся кла̀няме нимъ
Жертвѫ нимъ да палимъ.
А предъ наши светцы
Да не смѣитъ никой
Никой да ся молитъ.
Ни кога ке мьркнитъ
Да имъ даватъ ястѥ.
Како що имъ давалъ
Дѣдо нашъ кърмило;
Тамо дек' отивалъ
Богове да славитъ;
Сѐкохѫ 'си дьрвя,
Богове ны нема.»—
«Ой ты Забой пѣишь
Ты отъ сьрдце въ сьрдце
Пѣснѭ многу тѫжнѫ,
Пѣишь како Лю́міръ,

Кой съ пване, съ слова
Бѣше си подигналъ
Вышеград, 'си страны;
Така си ти мене
И 'си овде братя.
Та добрыйтъ пѣвецъ
Богове го милватъ.
Пѣй защото това
Богомъ тебѣ дано.»»
Гледатъ, Забой гледатъ
Въ Забоеви чи
Очи запалены
И натамъ пѣеки
Сьрдце му задра.
«До два сына гласъ на кой
Въ мжжскій гласъ премина,
Ходехж во шума
Сосъ млатъ и съ мечь тамо
И сосъ копие они
Учехж си ржцы.
Тамо крыехж ги
Вракяхж ся съ радость.
Кога имъ дорасли
Имъ дорасли ржцѣ
И умъ противъ врази
И дорасли друзи
Братя имъ по малы,
Удрихж си 'сички
Удрихж на врази
Какъ отъ небо мълня,
Вратихж ся братя
Дома съ прежнж благость.»—
Скокнахж си тамо
Долу кай Забоя

Гърлѣхж 'си нго
Сосъ пресилнь ржцы
И отъ гржды въ гржды
Клавахж 'си жцы,
Паметно на дмы
Давахж си дмы.
Мина нокь предъ утро,
Разотидохж я
Дѣлно отъ олъ секой
'Сегдѣ покрй дьрвя,
Вьрвѣхж низъ шумж.
Мина ся день пьрвый,
Мина ся ень вторый,
Послѣ день ми третій,
Кога нок ся стемни
Вьрвѣлъ Забой въ шумж
По него дружины.
'Секой вѣренъ войводу,
За краць секой има
При юначко сьрдце
И оружіе остро.
«Айде Славой брате
Тамо кай вьрхъ модрый!
Тамо дека ранно
Сълнце си изгрѣватъ
Има темна шума.
Тамъ ке си подадимъ
Мегю себе ржцы.
Сега вьрви тамо
Съ скокове лисички,
И я така тамо
Ке по тебе дойдамъ.»
«Забой, брате Забой!
Та защо оружіе

Наше дòпьрва отъ върхъ
Да испущатъ лютость?
Нека' отовде удрим'
Противъ врагь-тъ краль-тъ.»»
«Славой, брате Славой!
Кога сакашь, брате,
Змїж да си затришь
Стапни ѝ на главж
Тамъ ѥ пейна глава.»
Дѣлихж ся мжжи на двѣ,
Дѣлихж ся вдесно, влѣво;
Тамо по слова Забоя,
'Онам' по слова Славоя,
Низъ глжбоки шуми
Вѣрвитъ кай върхъ модрый.
Кога бѣше пето сълнце
Да'дохж си мегю себе.
Силны, вѣрны ржцы.
Па опулихж ся
Съ очи какъ лисица
На кралевж войскж.
«Насъ да удритъ Людекъ.
Людекъ дьрпить войскж
'Сичкж за единъ пжть.
Ты си робъ Людéче,
Робъ надъ роби кральски!
Речи на твой кървникъ:
Що намъ како дымъ ѥ
Негова повелба.»
Ся разлюти Людекъ,
Съ силенъ гласъ повыкна,
Выкна своѭ войскж.
Съ сяенье бѣ пълно
Небо, сълнце съ пълно

Сяеніе си бльскатъ,
Изъ кралеви войски.
Секой изъ нихъ готвитъ,
Готвитъ нога въ чекоръ
И за сабѭ рѫкѫ
По слова Людека.
«Славой, брате Славой
Тамо ты похитай,
Скокай какъ лисица,
А я тамъ ке пойдамъ,
Да ги срѣтамъ въ чело.»
Търгна напредъ Забой
Како градъ да биетъ;
А отстра́на Славой
Търгна какъ съ градъ облакъ;
«Брате, гледай! овы'
Скърших ѫ намъ Бози,
Сѣкохѫ намъ дьрвя,
Плашихѫ изъ шумѫ
Ястребы ны птицы.
Бози намъ помагатъ!»
Съ лютина излезе
Людекъ изъ небройны
Врази противъ Забой.
Па излезе Забой
Съ очи како пламень,
Забой противъ Людекъ.
Мѣритъ злобно Забой,
Како да ся борятъ
До два дѫба въ горѫ.
Па ся пущи Забой
Забой вьрзъ Людека,
Надъ 'сичкѫ му войскѫ.
Па си удри Людекъ,

Удри съ мечь си силенъ
И въ щитъ до три кожи
Людекъ си продупна.
Па съ млатъ удри Забой,
Людекъ си отскочи,
Млатъ си падна въ дърво,
Дърво ся повалка
Въ Людекова войскѫ;
И, тридесетъ души
Остави на мѣсто.
Людекъ ся разлюти.
«Ой ты дивый звѣру,
Лютица ты зміо!
Съ мечь ты ся обиди,
Ся обиди съ мене.
И съ мечь махна Забой,
Комадъ Забой отби,
Комадъ отъ щитъ вражскій.
Па съ мечь Людекъ махна
А мечь му ся спълзна
По Забоевъ щитъ коженъ.
По распалихѫ ся оба
'Сичкѫ си изранихѫ снагѫ
'Се що около нихъ бѣше
'Се сосъ кървь ся покры
Съ кървь оросены момцы
Всегдѣ около нихъ
Сѣчехѫ ся люто.—
Пладнинѫ си прейде
Сълнце а по пладнѣ,
Бѣше време ужинъ,
Биехѫ ся още
Обѣ-те тамъ страны,
И ничія страна

Не даваше плеки,
Овде биетъ Забой
Онде биетъ Славой.
«Ой ты Людекъ врагу,
Врагъ да ми те земитъ!
Зàщо кървь ны піешь?»
Забой хвати млатъ си,
Людекъ му отскокна.
Млатъ извыши Забой,
Горе на высоко
Хвьрли го вьрзъ врази,
Летатъ млатъ по врази,
И щитъ ся разлета,
Съ щитъ раслетахѫ ся
Людековы грѫды.
Ся уплаши душа
Забоевъ млатъ тежокъ.
Млатъ истиска душѫ
И отнесе нея
Петь погона мѣсто
Тамъ далеко въ войскѫ.
Страхъ истисна выкоть
Отъ гърла на-врази,
И зазвони радость
Во уста на войска,
Войска Забоева,
И заискрихѫ ся
Очи имъ отъ радость.
«Богове намъ, братя,
Дахѫ надвиваніе!
Нека ся отдѣли
Еденъ редъ надесно,
Другій редъ на лѣво.
Отъ долины овде

Доведете коньи
Некъ зацвилатъ въ шумѫ.»
««Забой, брате Забой,
Ты юначкій леву!
Не престанвай брате,
Да боравишь врази!»»
Щитъ отвърза Забой,
И съ млатъ въ еднѫ рѫкѫ.
И съ мечъ въ другѫ рѫкѫ.
Така пѫть пресѣче
Себѣ преко врази.
Врази извикнахѫ
Пущихѫ ся на бѣгъ.
Тераше Трасъ врази
Трасъ изъ бойно поле,
Страхъ изъ нихни гърла
Имъ истисна выкотъ.
Кони цвилатъ въ горѫ.
«Горе вы' на кони,
Па отъ край въ край врази
Вые изгонѣте.
Бързы кони носте
По петицы нихни
Но'сте наша лютость.»
Скокнахѫ дружины
Вьрзъ бързы си кони.
Па чекоръ по чекоръ
Терахѫ си врази
Ранвехѫ ги често
'Си сосъ лютѫ лютость.
Прейдохѫ рамнины,
Планины и горы
И отдесно и отлѣво
'Се назадъ побѣгна.

Бучить димна гора,
Бранъ по бранъ ся валять.
Па скокъ по скокъ войска
Цѣла си навали,
Тераше ся преко
Тая матнѫ рѣкѫ.
Па мнозина врази
Вода ги удави,
И пренесе свои
'Сички на брегъ другій
Всегде п'околіи,
Дълго и широшо
По четыри страны,
Лютый ястребъ ширитъ
Свой дълзи крыля,
И бърго си летатъ
Пилцы онъ терайки.
Войска Забоева
Исто такъ с' растури
Дълго и широко,
'Сегде по 'си страны
Люто тератъ врази,
'Сегде биехѫ ги,
Газехѫ ги коньи.
Гонехѫ ги люто
Въ мѣсечинѫ нощемъ.
Гонехѫ ги люто
И подъ сълнце деньемъ,
И пакъ въ нощь ми темнѫ
И пакъ утромъ рано,
Бучить димна рѣка
Бранъ по бранъ ся валятъ
Па скокъ по скокъ 'сичка
Войска си навали

Тераше ся преку
Тая мжтнж рѣкж.
Па мнозина врази
Вода ги удави,
А свои пренесе
'Сички на брегъ другій.
«Тамо въ сины горы,
Тамъ отплата наша
Нека ся добори; »,
««Айде брате Забой
Веч' намъ недалеч' іе,
Недалеч' іе гора.
Още гърсть отъ врази
Жалостно ся молитъ.»»
«Айде да ся вьрним'
Назадъ п' окраины,
Ты тука, я тамо
Кралево 'се да затрим'!»
Вѣтеръ бучитъ презъ земи,
Войска бучитъ презъ земи,
Презъ земи на десно
Презъ земи на лѣво
Всегде ширатъ силж войски
Въ радостны дружины.
«Ено брате, ено,
Ено тамъ вьрхъ синій!
Богове намъ тамо
Дахж надвиваніе.
Тамо многу души
Тамо вамо летатъ
Летжтъ по дьрвета.
Птицы нихъ ся боятъ,
Звѣрове ся плашатъ,
Само птицы утки,

Утки не ся плашатъ.
Тамо на върхъ треба
Да заровим' мърши.
Тамъ на Богове мы
Да дадемъ кърмило,
Тамо да приложим'
Нимъ мы многу жертвы,
Да запѣим' пѣсни
Милы, и оружіе
Вражско тамо предъ нихъ
Мые да поставим.!»

—

СБИГОНЬ.

Лѐталъ гължбъ леталъ
Отъ дърво на дърво,
Ядове си гукатъ
По 'сичкѫ тѫ шумѫ:
«Ахъ зелена шумо»
Шумо ты широка.
Низъ тебе я летахъ
Съ гължбицѫ драгѫ,
Съ милѫ премиличкѫ.
Ахъ, а злобенъ Збигонь
Гължбицѫ хва́на,
Въ кулѫ я отнесе
Тамо въ кулѫ твърдѫ!»
Обикалятъ Збичонь
Окол' якѫ кулѫ,
Жалобно издыхватъ

По то драго либе.
Отъ кулѫ на скалѫ,
На скалѫ си седитъ,
Жалостно си седитъ,
Съ нѣмѫ шумѫ мълчитъ.
И долета гълѫбъ,
Жалостно си гукатъ.
Дигна момче главѫ
И па нему каза:
«Гълѫбче ты тѫжно!
И ты имашь тѫгѫ.
Ястребъ ли и тѐбѣ
Хвана ти другаркѫ?
Збигоне ты тамо,
Въ тàя твърдѫ кулѫ
Ты ми хвана моѭ
Драгѫ премиличкѫ,
Въ кулѫ я отнесе,
Въ кулѫ якѫ, твърдѫ?
Гълѫбче бы ся било
Ты сосъ ястребъ птицѫ,
Ако бѣше ималъ
Ты юначко сърдце;
Ты кеше да отмишь
Драгѫ си отъ ястребъ,
Ако бѣше ималъ
Остры, яки ногты;
Кеше да убиешь
Ты той злобенъ ястребъ
Ако бѣше ималъ
Месоядецъ клюнецъ.»
Ай ты момче тѫжно.
Удри на Збигòна!
Имашь противъ врагъ си

Преюначко сърдце,
Имашь противъ него
Силнѫ, острѫ сабѭ,
И за главѫ имашь
Млатъ желѣзенъ, тежокъ!
Търчитъ момакъ низъ долъ
Низъ темни—не шумы,
Зеде съ себе сабѭ
И свой млатъ на рамо,
Бързатъ онъ низъ шумѫ
Темнѫ конъ градъ твърдый.
Бѣше у градъ твърдый
Нощемъ—'сегде темно—
Клукатъ съ силнѫ рѫкѫ.
«Кой той?»—изъ градъ выкатъ.—
«Я сумъ, ловецъ скитникъ.»—
Отвори ся врата.
Клукатъ съ силнѫ рѫкѫ;
Отвори ся втора.
«Кам' Владыка Збигонь?»—
««Задъ голѣмѫ стаѭ.»»
Тамо Збигонь спаватъ,
Тамъ дѣвойка плачитъ.
«Отворѝ ми ловче!»
Не отвори Збигонь.
И съ свой млатъ си скърши
Враты силны момакъ,
И съ свои млатъ расцѣпи
Збигону онъ главѫ,
'Сегде низъ градъ бѣгатъ,
И 'се въ градъ онъ поби.
И край хубавицѫ
Край дѣвойкѫ лежитъ,
Дори да осъмни.

Дойде ранно сълнце
Свѣтитъ низъ тѣ дървя,
Грѣитъ и вьрзъ градъ-тъ.
Дойде нова радость
Въ момчино-то сърдце,
Хубазицѫ мо̀мѫ
Милватъ во прегършки,
«Чія тая птица,
Птица гълѫбица?»—
««Збигонь нея хвана
Какъ мен' вьрза овде,
Такъ и нея въ твьрдъ градъ.»»—
«Хайде, птицо, въ шумѫ,
Въ шумѫ изъ градъ твьрдый!»
Леташе си въ шумѫ,
Леташе си вамо,
Леташе си тамо,
Отъ дърво на дърво
Съ гълѫбче си мило;
Съ гълѫбче си спѣше
На еднѫ си вѣйкѫ.
Ся зарадва мо̀ма
Съ нейно мило момче,
Ходитъ вамо тамо,
Дек' и бѣше драго;
Съ милый-тъ си спаватъ
На еднѫ постелкѫ.

—

СОБОРЪ.

. . . . . .

'Секой татко іе глава въ своѭ челѫдь,
Мѫжи оржтъ, жены рубы правѫтъ,
Акъ ли умритъ глава челядинска
Тогай дѣца наедно стокѫ владѫтъ,
Избирайки изъ родъ-тъ Владыцы,
Кои за печалбѫ въ соборъ ходѫтъ,
Ходѫтъ съ Кметы, съ Лесы и съ Владыцы.
Встахѫ Кметы, Лесы и Владыцы
И по законъ правдѫ похвалихѫ.

—

ЛЮБУШИНЪ САДЪ.

Ой, Вълтаво рѣко
За̀що мѫтишь водѫ,
Защо, рѣко, мѫтишь,
Во̀дѫ сребропѣннѫ?
Дали ми те лютый
Разборави вихорь,
Кат' порони облакъ
Отъ широко небо,
Кат' навади главы
На-зелены горы.
Кат' исплакна гнилѫ,
Гнилѫ златопесчнѫ?

Како можамъ язъ-ка
Водж да не мжтамъ,
Кòга скараны сетъ
Два рогѐни брата,
Два рогени брата
За татковскж стокж.
Скарали ся братя
Люто мегю себе:
Оной лютый Хрудошъ
У Отавж кривж,
У Отавж кривж
Кривж златоноснж,
Оной юнакъ Стаглавъ
У Радбузж студнж,
И двамина братя
Оба Кленовичи,
И отъ стара' рода
Попелова Тетвы,
Кой си бѣше дошелъ
Сосъ дружины Чешски,
Въ овы плодны земи,
Земи презъ три рѣки.
Птица си долета
Лѐстовица мирна
Отъ Отавж кривж:
Лѐстовица седна
На широ̀къ прозорецъ,
Во Любушинъ татковъ,
Татковъ престолъ златенъ,
Въ Вышеградъ градъ светый;
Ядове си казватъ
Тжжно си наредватъ.
Кòга зачу нея
Сестра ѝ рогена,

Сестра ѝ рогена
Въ дворы на-Любуша
Тогай выкна кнежнѫ
Во Вышеградъ внѫтре,
За да си поставатъ
На препирня правдѫ
И да ся докаратъ
И двамина братя
Нихъ тамо да сѫдатъ
Како законъ даватъ.
Па повелватъ кнежна
Пратницы да пратать,
По Святославъ отъ Любицѫ бѣлѫ
Тамо дека горы сетъ зелены
По Лютеборъ 'з бърдо Доброславско
Дека Лаба Орлицѫ си пиетъ,
По Ратиборъ отъ горы Кърконошски,
Тамо дека Трутъ погуби змѣй лютый,
По Радованъ отъ Камена моста,
По Ярожиръ отъ бродове чисторѣчны,
По Стрезиборъ отъ Сазавѫ хладнѫ
По Самородъ отъ Мжѫ сребронос нѫ
По 'си Кметы, Лесы и Владыцы
И по Хрудошъ и по Стаглавъ братя
Размирены за татковскѫ стокѫ.
Кога ся сбрахѫ Лесы и Владыцы
Во Вышеградъ, (во престолъ Любушинъ)
'Секой влезе какъ му бѣше редъ-тъ,
Влезе кнежна съ бѣло премѣнета
Променѣта съ дрехи бѣлы, чисти,
Стапна на столъ татковъ въ славенъ соборъ.
Дигнахѫ ся до двѣ
Паметны дѣвойки,
Кои знахѫ сѫдны

Думы Витезовы. (?)
У єднѫ сетъ щицы
Кои правдѫ давѫтъ,
А у вторѫ мечь ѥ,
Кой си гонитъ кривдѫ,
Спротиво имъ пламень
Кой показватъ правдѫ,
И ѥ предъ нихъ долу
Светочудна вода.
Проговори кнежна
Отъ столъ златенъ татковъ:
«Ой ве вые Кметы
Лесы и Владыцы!
Ево отсѫдѣте,
На два брата правдѫ,
Кои скарахѫ ся
Люто мегю себе
За татковскѫ стокѫ.
Какъ що даватъ законъ
На-тѣ вѣчны Бози,
Наѥдно некъ оба
Земи си повелѫтъ,
Иль да си раздѣлѫтъ
Земи съ рамнѫ мѣрѫ.
Ой ви вые Кметы,
Лесы и Владыцы,
Я ми отсѫдѣте
Вые мой думы,
Ако быдѫтъ думы
Мои по вашъ разумъ.
Ако ли ми думы
Не сетъ по вашъ разумъ,
Учинете вые
За нихъ новѫ сѫдбѫ,

Коя да помиритъ
Размирены братя.
Кланяхж ся Лесы и Владыцы
И начнахж тихо да говорятъ
И да хвалятъ нейзины думы.
Доброславскобърдецъ
Лютоборъ ся дигна
И онъ почна такво
Слово да говоритъ:
«Наша кнежно славна
На столъ татковъ златенъ!
Твои, кнежно, мждры
Думы сме разбрали,
Гласове сбери ты
По народъ ти 'сички.»
Гласове си сбрахж
Сждницы дѣвойки
Кладохж ги послѣ
Въ 'садове свещенны;
Дадохж на-Лесы
Нихъ да ги обаджтъ.
Вста Радованъ отъ Камена моста
Брой на гласие да прегледатъ начна,
Да преброитъ, въ народъ да обадитъ
Колку гласа изъ нихъ сетъ отвыше
Щото народъ въ соборъ да расберитъ.
«Кленовичи, братя два рогени
Стара рода Тетвы Попелова
Кой бѣше дошелъ
Сосъ дружины Чешски,
Въ овы плодны земи,
Земи презъ три рѣки,
Си [illegible] и татковскж стокж
Наздно си оба владѣйте.»

Стана Хрудошъ отъ Отавѫ кривѫ,
Жьлчка му ся разли по утробѫ,
Тресеше ся отъ лютина снага,
Махна съ рѫкѫ» рыкна какъ быкъ лютый;
«Горко на тѣ пилцы
Що ги змія квачитъ,
Горко на тѣ мѫжи
Що ги жена владатъ!
Мѫжъ дя си повелятъ
Мѫжа іе прилично,
На-пьрвенецъ стока
Да ся дадитъ правда.»
Па Любуша стана
Отъ столъ татковъ златенъ,
Рече: «Кметы, Лесы и Владицы
Чухте овде поганеніе моіе;
Сѫдте самы право спроти законъ.
Веке нейкю свады да ви сѫдамъ,
Барайте мѫжъ равенъ по мегю си,
Кой бы васъ повелялъ сосъ желѣзо,
Слаба іе да владатъ дѣвоячка рѫка.»
Ратиборъ отъ горы Кърконошски
Начна такво слово да говоритъ:
«Срамъ іе за насъ въ Нѣмцы,
Мы да тьрсим' правдѫ,
Има у насъ правда
Спроти законъ светый,
Кошѫ сетъ донесли,
Дѣдови ны въ овы
(Плодны земи презъ тра рѣки)».....

КИТКА.

Вѣтренце вѣитъ
Изъ кнежски горы;
Миличка мòма
Конъ потокъ бързатъ.
Вòдж наливатъ
Въ кованы ведра,
К'мòмѣ по водж
Китка си пливатъ.
Китчица вонна
Румена ружа.
Ся наемна мома
Китка да ловитъ.
Падна, ахъ! падна
Въ студнж си водж,
Я да бѣхъ знала
Хубава китко,
Кой тебе садилъ
Въ гноенж земж;
Тòму бы дала
Пьрстенче златно.
Я да бѣхъ знала
Хубава китко,
Кой тебе съ лыко
Меко завьрза;
Тому быхъ дала
Иглж изъ космы.
Я да бѣхъ знала
Кубава китко
Кой тебе пущи

По студнѫ водѫ;
Тому быхъ дала
Вѣнецъ отъ главѫ.

—

ЯГОДЫ.

Пойде моя мила
Ягоды да беритъ
Въ шумицѫ зеленѫ,
Забодѣ ся остро,
Забодѣ ся тьрніе
Въ бѣличкѫ и́ ногѫ.
Па не може драга
На̀ ногѫ да стапитъ.
Ахъ ты тьрніе, тьрніе,
Тьрніе остро защо
Менѣ болка стори!
А за това я отъ корень
Остро тьрніе тебе,
Тебе ке измъкнамъ.
Драга ми почекай
Чекай тамъ подъ сѣнкѫ
Въ шумицѫ зелемѫ,
А я ке ся загнамъ
Тамо во полянѫ,
По бѣло ми конче.
Мое бѣло конче
Во полянѫ паситъ,
Паситъ гѫстѫ травѫ
А моя-та драга
Подъ сѣнкѫ въ прохладѫ

Мило либе чекатъ.
И въ шумицѫ тихо
Почна моя драга
Почна да ся плачитъ.
«Ахъ ке речитъ майка:
Несрекня ты рожбо!»
Секога ми мама,
Велеше ми мама:
««Чувай ся отъ момакъ!»»
Защо да ся чувамъ
Пазамъ я отъ момакъ,
'Га сетъ люди добры?»
А я дойдохъ на̀ конь,
На̀ конь какъ снѣгъ бѣлый;
Скокнахъ я отъ ко̀ня
Вѣ́рзахъ го за дърво
Съ сре́бреннѫ му уздѫ.
Погърлихъ дѣвойкѫ
Постиснахъ я въ грѫды
И уста цѣлувахъ;
И мома забрави
Мома хубавица
Въ ногѫ отъ тѣрнь болкѫ.
Млады милквахме ся
Млады любехме ся
Дори сълнце зайде.
«Айде, драгій, бърже
Бърже хо̀ди дома
Сълнце намъ вечь зайде!»
Скокнахъ бърго на̀ конь
На́ конь какъ снѣгъ бѣлый,
Зехъ си моѭ драгѫ,
Зехъ я̀ во прегършки
Ойдохъ съ нея дома.

—

ЕЛЕНЪ.

Еленъ бѣгаше по горы,
Скакаше онъ по поляны,
По долины и по горы
Рогове лѣпы носейки.
Съ рогове си лѣпы еленъ
Гѫстѫ шумѫ си прорѣзвалъ,
Еленъ скакаше по шумы
Съ свои еленъ бързы нозы.
Ѣдно младо ходеше по горы,
По долины ходеше на бой лютый,
И си страшно носеше оружіе,
Вражскѫ силѫ пробиваше съ него.
Нема веке момче въ горы
Съ хитрость нападна на него
Лютый врагъ овде, кат' замижи
Съ очи напълнены съ злобѫ,
Удри него тежко съ млатъ въ грѫды.—
Мѫтно зашумѣхѫ жалостны-те шумы;—
На момче извади младѫ-тѫ му душѫ.
И му душа, летна
Низъ бѣло му гърло,
А изъ гърло летна
Презъ чървены уста.
Овде оно лежитъ,
Топла кървь му течитъ,
Отъ како отлетна
Душа-та му млада;
Врела кървь му пиетъ
Чърна суха земя.

И у 'секѫ момѫ
Сьрдце-то ѝ стенкатъ
Се си лѐжитъ момче,
Лежитъ въ земѭ студнѫ,
И надъ него раститъ
Дѫбъ высокъ раститъ
Излистилъ широко.
Тукъ дохождатъ еленъ
Съ рогове си лѣпы
Скакатъ съ бьрзы нози
Ѡтгоре на гранки
Паситъ съ младо гърло.
Лѐтаятъ и птицы
Ястребы ми бьрзы,
На той дѫбъ ся бержтъ
Отъ цѣлѫ ми горѫ
И на той дѫбъ пилцы
Гра̀каятъ 'си силно:
«Падна, момче, падна
Отъ враговѫ злобѫ,
Плакахѫ по него
'Сички момы млады.

—

РУЖА.

Ружо, румена ты ружо!
За́що рано цу̀тила 'си?
Кат' разцути, ты помьркна?
Кат' помьрзна ты повена?
Кат' повена, ты-попадна?

Снощи сѣдехъ, многу сѣдехъ,
До кадъ пѣтли запѣяхѫ;
Нищо я не си дочекахъ,
'Сичкѫ изгорѣхъ боринѫ.
Я си заспахъ и сонувахъ,
Що отъ мене сиромашкѫ
Що отъ моѭ десна ржкѫ
Смъкнало ся пьрстенче златно
Смъкнало ся безцѣнно камче.
А я камче не си найдохъ
Не дочекахъ мое либе.

—

КУКАВИЦА.

Стòитъ джбъ въ широко поле
А на той джбъ кукавица:
Закукала, заплакала,
Що не 'секога ie пролѣть.
Какъ ке зрѣше жито въ поле,
Ако бѣше само пролѣть?
Како ябълко ке зрѣше
Ако бѣше само лѣто?
Како кеше класъ да мьрзнитъ,
Ако бѣше само есень?
Дѣвойцѣ ке бѣше тежко
Ако 'сегде бѣше сама!

—

СИРАЧКА.

Ахъ вы горы тёмны горы,
Горы Милетински!
Защо вые сте зелены
Зимѣ, лѣтѣ іедно?
И я сакамъ да не плачамъ
Сьрдце да не кинамъ:
А кажете добры люди,
Кой бы тукъ не плакалъ?
Кам' ми татко, татко милый?—
Іє закопанъ въ земіж.
Кам' ми майка, добра майка?—
Трава надъ нея раститъ.
Немамъ брата, немамъ сестрж,—
Либе-то ми зехж.

—

СКОЛОВРАНЕЦЪ.

Плеватъ мома конопъ
Во градинж малкж, [1]
Пытатъ нея пиле
Пиле сколовранче,
Питатъ нея пиле
Защ' іе жаловита?

[1] U panskeho sada (въ господарскж градинж)

Какъ да сумъ весела?
Малко сколовранче!
Либе отведохѫ
Въ каменнѫ темницѫ.
Да си имахъ перце,
Ке му пишехъ книгѫ,
Малкій сколовранецъ
Ты бы съ нея лѣталъ.
Немамъ си я перце,
И листъ я си немамъ
Да му пишамъ книгѫ;
Поздрави ты съ пѣснѭ
Мое драго либе,
Че я овде гинамъ
Тежкѫ тѫгѫ тегламъ!

—

ПѢСЬНЬ ПОДЪ ВЫШЕГРАДЪ.

Ой ты наше сълнце,
Вышеграде твърдый!
Сьрчно ты и гордо
На стрьмнины стоишь,
На стрьмнины стоишь
Сички чужды плашишь.
Валкатъ ся по тебе
Рѣка бърза, быстра,
Ток' ся валкатъ рѣка
Буйна-та Вълтава.
Кай тѫ рѣкѫ чистѫ,
Кай Вълтавѫ быстрѫ

Има гѫста шума
Сосъ прохладѫ милѫ.
Тука малкій славей
Весело си пѣитъ,
Пѣитъ онъ и жално,
Какъ що сьрдце радость
А и жалость чуетъ.
Да си бѣхъ я славей
Въ зѐленѫ полянѫ;
Скоро я ке летнѣхъ
Тамъ кде драга ходитъ
Доцна вечер' сама.
Кде 'се милость будитъ,
'Сичко що ie живо
Сосъ голѣмѫ силѫ
'Сичко нея искатъ.
И я сиракъ тѫжамъ
По теб' хубавицо!
Смили ся дѣвойко!

КРАЙ.

ГУСЛЯРЪ

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

ПРЕВЕДЕ ОТЪ МАЛОРУССКИ

Р. Жинзифовъ.

1863. Москва.

Малорусскій пѣвецъ Тарасъ Григор. Шевченко сынъ на несвободенъ въ свое време селянецъ, бѣше ся родилъ въ 1814 г. въ село Кириловка Кіевск. Окрж. и като, видѣ въ животъ-ть си секакви мжки и тежины, преди три годины помина въ вѣченъ животъ, като не дочека славнж-тж въ Русскж-тж исторіж 1861 годинж, коя изъ уста-та на Русскій царь дарува Русскому народу свободж... Но по смьрть-тж си Шевченко остави за себе си живо и славно паметуванѥ съ свои-те пѣсни кои многу и многу време ще останатъ въ паметь-тж на Малоруси-те и на друзи любители на народность-та. Быдейки осумгодимно дѣте Тарасъ Шевченко остана безъ татка и безъ майка; сиракъ онъ ся попадна въ ржцѣ-тѣ еднего церковнаго служителя кий бѣ страшенъ піяница, подъ мжченіе-то на кого онъ ся научи да читатъ и дапишитъ, но като не може да търпитъ него онъ побѣгна отъ него, и отиде при еднего проста живописца самоука, желайки да се научи живопись. Тараса Шевченка и тука стигна несрекя като му каза живописецъ-тъ, що онъ не можитъ да пишитъ светцы. Найпослѣ Шевченка зеде го господарь-тъ му за да му быдитъ домашенъ слуга. Ратай быдейки, у господарь-тъ си Т. Шевченко помина сичкж си младость скитайки ся съ господарь-ть си по разны градове. Въ 1832 г. господарь-тъ му го глави на четыри години у еденъ живописецъ въ Петроградъ при кого като вьршеше неговж работж, Шевченко скрышемъ отъ него нощемъ ся трудеше надъ живописьтж, дори по време добры люди не узнахж и поискахж да му открыятъ свободенъ пжть. Печалби-те славнаго Русскаго писателя В. А. Жуковскаго и хждожника великаго К. П.

Брюлова откинахѫ Шевченка изъ рѫцѣ-тѣ господаря му, като заплатихѫ нему за свободѫ-тѫ Шевченка 715 руб. ср. въ 1832 год. и така онъ стана независимъ отъ другего, а вегово-то перо остави намъ прехарны пѣсни и стихотворенія на Малорусско нарѣчіе. Единъ дѣлъ изъ неговы-те стихотворны съчиненіа іе собранъ и изданъ подъ насловъ *Кобзарь Тараса Шевченка*, изъ кого мые преведохме нѣколку си, и ги пущаме въ свѣтъ подъ насловъ *Гусляръ Тараса Шевченка;* нека читатели-те ся упознаятъ колкугодѣ съ Малорусскѫта гуслѫ Шевченковѫ. Тыя нѣколку си слова заради Шевченка сетъ извлечени изъ кратко-то животоописаніе негово, кое бѣше написаль онъ самъ си, и бѣше напечатано въ Русско-то повременно изданіе *Народное Чтеніе*. А за вредность-тѫ или невредность-тѫ на нашій преводъ нека сѫдатъ читатели-те....

Ж.

1863. Село Васильевское.

ТОПОЛА.

По дѫбравѫ вѣтеръ вѣитъ,
По̀ поле си шетатъ,
Край пѫть виткатъ онъ топо̀лѫ
Долу я̀ наведватъ.
Растъ высокій, листъ широкій—
За що зеленѣитъ?
Поле наокол' синѣитъ,
Какъ широко море.
«Чумакъ» вьрвитъ, погледнуватъ,
Ухилуватъ главѫ;
Овчаръ въ зоры съ шаренъ кавалъ
Седнуватъ на гробъ-тъ,
Погледнуватъ—сьрдце плачитъ:
'Се окол іе пусто!
Какъ сирачка на чуждинѫ
Гонитъ си самичка!
Кой отгледалъ тънкѫ витѫ
Тамо да загинитъ?
Стойте, 'се ке ви прикажамъ.
Слушай те дѣвойки.
Залюбила чьрновежда
Козака̀ дѣвойка,
Залюбила—пущила го
Ойде онъ—загина.
Мо̀ма ако бѣше знала,
Що онъ нея ке оставитъ—
Не кеше го люби;
Ако бѣше знала она,
Що либе и ке загинитъ—

Не кеше го пущи;
Ако бѣше знала,
Немаше да ходитъ
Доцна ми по водж,
Не ке стоеше до полнокь
Съ либе ми подъ вербж;
Да бѣ знала....
И то лошо—
Понапредъ да знаишь,
Що въ свѣтъ сосъ насъ ке ся сгодитъ...
Не знайте дѣвойки!
Вы не пытайте свой ризикъ...
Сьрдце само знаитъ,
Ког' да любитъ.... Нека венитъ
Дор' да го заровжтъ!
Не сетъ вѣчны, чьрны вежди,
Маслинкови очи;
Бѣло лице чьрвенѣитъ
Не до вѣка, момы!
До полудень—па ке свенитъ,
Вежди ке попаднатъ....
Милвайте ся, любѣте са,
Какъ ви сьрдце знаитъ.
Си запѣватъ славей въ поле
Въ поле на калинкж,—
Си запѣватъ козакъ младый
По долинж ходитъ,
Пѣитъ, дори да излезитъ
Либе му отъ кжщи;
Па онъ него пытать:
«Нема да те биетъ мама?»
Па ся оба милватъ,гърлатъ,—
Славей пиле пѣитъ;
Слушаятъ го, ся отдѣлватъ

Оба-та веселы.
Никой тамо не я гледатъ
Никой не я пытатъ:
«Де си была, що правила?»
Сама себѣ знаитъ.
Милвала ся, любила ся,
А сърдце ѝ тлѣло:
Оно чуело несреки,
Да кажитъ не знало.
Не казало—си остана,
День и нокь си гукатъ
Какъ безъ гълѫбъ, гълѫбица,
А никой не слушатъ.
Не запѣватъ славей пиле
Въ поле тамъ надъ вòдѫ,
Не запѣватъ чьрновежда
Стоейки подъ вьрбѫ;
Не запѣватъ—какъ сирачка,
Бѣлъ свѣтъ и омързна,
Безъ либе и татко, майка—
Како чужди люди;
Безъ либе и сълнце свѣтитъ—
Како врагъ ся смѣитъ,
Безъ либе и свѣтъ—како гробъ....
А сърдце и тупатъ!
Мина лѣто, мина друго
Козакъ и не идитъ;
Съхнитъ она, како цвеке,—
Никой не я пытатъ.
«За що венишь, моя керко?»
Майка не я пытатъ,
Само нея каратъ, старый
Мѫжъ богатъ да земитъ.
«Ся омѫжи» казватъ майка

«Доста дѣвойкува.
Онъ богатъ іе, онъ самичакъ—
Похарно за тебе.»
—«Нейкю мамо, я богаство,
Нейкю него мамо!
Съ мои ризы, що сумъ ткала,
Пущи въ гробъ-тъ мене.
Нека попове запѣятъ,
Некъ другарки плачатъ:
Полесно іе въ гробъ да лежамъ,
Не слушала стара майка,
Правила що знала;
Се гледала чьрновежда,
Съхла и мълчела.
Ойде нокемъ до вражалка
За да си повражитъ:
Дали още на свѣтъ овой
Безъ либе ке быдитъ?
«Бабичко ты моя мила,
Писана ты майко!
Я кажи ми правинж ты,
Де іе мое либе?
Здраво ли іе, дали любитъ,
Или ме забрави?
Я кажи ми, кде ми либе?,
На край свѣтъ ке пойдамъ!
Бабичко ты моя мила,
Кажи, ако знаишъ
За що майка мене мжжитъ
За старо и харо.
Да го любитъ, мила бабо,
Сьрдце не ся учитъ.
Язъ-ка быхъ ся удавила—
Али грѣхъ на душж.

Ако не ѥ живо либе,
Направи ты, бабо,
Дома я да не ся вратамъ....
Тежко ми ѥ, тежко!
Съ сватове тамъ старый чекатъ....
Я кажи ми ризикъ.»
—«Харно, керко; седни трошка....
Та и слушай мене.
И я сама бѣхъ дѣвойка,
Това лошо знаямъ.
То помина—ся научихъ
Другимъ я помагамъ,
Твоѭ тѫгѫ, моя керко,
Ощ' отлани знаехъ,
И отлани травѫ-билкѫ
За теб' сумъ сготвила,»
Стара баба, малкѫ чашѫ
Симна отъ полицѫ.
«Ево, земи таѭ билкѫ!
Пойди ты до изворъ;
Дори пѣтли не сетъ пѣли,
Измійся сосъ водѫ,
Испій трошка отъ тѫ билкѫ—
Зло ти ке загинитъ.
Испи—бѣгай колку можишь;
И що и да слушашь
Не с'отзывай, доръ да стигнишь
Тамъ декъ либе те остави.
Отмори ся; кога мѣсецъ
Сред' небо засянитъ,
Па ся напи; акъ не дойдитъ—
Третій пѫть ти треба
Ты да ся напиешь.
Въ първѫ гълткѫ ты ке быдишь,

Каква бѣше лани;
А во вторж—среде поле
Конь ке топнитъ съ ногж,
Ако живъ іе младый козакъ
Отеднажъ ке дойдитъ.
Въ третж гълткж.... моя керко,
Немой пытай мене.
Само помни, не ся кърсти,
'Сичко ке поминитъ,
Айде сега, пойди съ Богомъ
Погледай си личбж.
Зеде билкж ся поклони:
«Богъ да проститъ бабо!»
Си излезе, па си мыслитъ
Сама себѣ велитъ:
«Дали да пойдамъ или не?..
Нема да ся вьрнамъ!»
Пойде, с'изми, па ся напи.
Отеднажъ с'измѣни,
Въ вторый пжть ся напи мòма,
Въ третій пжть ся напи,
Тукъ изведнажъ како сонпа
Въ поле си запѣя:
«Пливай, пливай, бѣлый лебедъ,
По то сино море,
Расти, расти, ой тополо,
'Се горе и горе!
Расти тънка та высока
До самый-тъ облакъ,
Пытай Бога, даль ке видамъ
Либе си, или не?
Расти, расти, та разгледай
Задъ то сине море
Тамъ задъ море—моя радость,

А предъ море—тжга.
Тамъ кде либе чьрновеждо
По̀ поле си шетатъ,
А я плачамъ, себе тепамъ,
Него я дочеквамъ.
Нему кажи, 'ой тополо,
Що ся смѣятъ люди;
Му кажи, що ке загинамъ
Ак' оно не дойдитъ.
Сама сакатъ мене майка
Въ земіж да закопатъ....
А безъ мене клетж майкж
Кой ке я догледатъ?
Кой ке нейзѣ да помогнитъ
Въ стары й години?
Мамо моя, срекьо моя!
Боже милый Боже!
Я̀ погледни, ой тополо,
Ак' нема—заплачи,
Рано преди сълнцевъ изгрѣвъ,
Никой да не видитъ.
Расти, расти ой тополо,
'Се горе, нагоре;
Пливай, пливай, милый лебедъ
По то сино море!»
Таквж пѣснія чьрновежда
Въ поле сама пѣла.
Билка направила чудо
Момж во тополж.
Не ся вьрна мома дома
Либе не дочека;
Тънка, тънка та высо̀ка—
До самый-тъ облакъ.
По джбравж вѣтеръ вѣитъ

По̀ поле си шетатъ,
Край пѫть виткатъ онъ тополѫ,
Долу я̀ наведватъ.

—

ДУМА.

Течитъ вода въ сино море
Та не истекуватъ.
Барать козакъ своѭ срекѫ,
А онъ срекѫ нема.
Ойде козакъ въ свѣтъ ся скитатъ,
Игратъ сино море,
Игратъ и козацко сьрдце
А дума говоритъ:
«Дека ходишь безъ да пыташь?
На кого остави
Татка си и старѫ майкѫ,
И дѣвойкѫ младѫ?
На чуждинѫ не тѣ люди,—
Тежко съ нихъ 'с живѣитъ!
Нема съ кого да поплачишь,
Ни да поговоришь.»
Седитъ козакъ надъ то море
Игратъ сино море.
Мыслѣлъ, срекя ке ся сгодитъ—
Мѫка ся сгодила.
А щьркови летаятъ си
Редомъ цѣли стада.
Плачитъ козакъ—пѫтове 'си
Сетъ зарасли съ тьрніе.

—

ДУМА.

Вѣтре буйный, вѣтре буйный!
Съ море ты говоришь,—
Го разбуди, зайграй съ него,
Пытай сино море.
Знаитъ оно, кде ми либе,
Че го іе носило;
Сино море ке ти кажитъ
Кде го іе отнесло.
Ако либе ми удави,
Ты отвори море;
Я ке пойдамъ да го барамъ.
Тѫгѫ да удавамъ....
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
Ке го найдамъ, ке го гърламъ,
Него я ке милвамъ.
Тòгай, бране, [1] носи съ либе,
Дека вѣтеръ вѣитъ!
Аколь либе іе задъ море,
Буйный вѣтре, знаишь,
Кде ми ходитъ, що ми правитъ:
Съ него ты приказвашь.
Ако плачитъ, и я плачамъ
Ако ль не—я пѣямъ;

---

[1] Бранъ-вълна.

Ако либе ми загина,
И я ке загинамъ.
Тогай носи моѭ душѭ
Тамъ кде ми ѥе либе,
Как чьрвена я калинка
Надъ гробъ ке изникнамъ.
Полесно ми въ чуждо поле,
Тамо я да лежамъ:
Я му мила тамъ надъ него
Какъ цвѣте ке стоямъ.
Исто цвѣте и калинка
Надъ него ке цвѣтамъ.
Сънце него да не печитъ,
Люди да не газатъ.
Дор' нощь траитъ, я ке плачамъ,
А предъ сълнце рано,
Ке избришамъ жежки сьлзы
Люди да не видатъ!
Вѣтре буйный, вѣтре буйный!
Съ море ты говоришь,—
Разбуди го, подкрени го,
Пытай сино море.

—

ДУМА.

За що ми сетъ чьрны вежди,
Маслинковы очи,
И за що ми сетъ годины
Дѣвоячки млады?
Клеты млады ми годины

Пòпусто си гинатъ,
Очи плачатъ, чьрны вежды
Отъ вѣтра бѣлѣятъ.
Сьрдце венитъ, свѣтъ омьрзна,
Какъ птица безъ волѫ.
За що ми ie моя хубость,
Кога нема срекя?
Тежко, мѫчно на свѣтъ овой,
Тежко ся живѣитъ.
Свои люди—како чужди,
Съ кого да говорамъ?
Нѐма кой де ме распытатъ,
Зàщо плачатъ очи;
Нема кому да разкажамъ,
Щò сьрдце ми сакатъ,
Защо сьрдце ми какъ гълѫбъ
День и нощь си гугатъ;
Никой него не го пытатъ,
Не знаитъ, не слушатъ.
Чуждый човѣкъ не го пытатъ—
Защо да го пытатъ?
Нека плачитъ сиромашко,
Нек' годины губитъ!
Плачи, сьрдце, плачте очи,
Доръ не сте заспали,
Гласовито, жаловито,
Да бы чули вѣтры,
Да отнесатъ вѣтры буйны
Задъ то сино море,
И да чуетъ милно либе
Не радость а жалость.

—

УДАВЕНА.

Вѣтеръ въ шумѫ не си шетатъ—
Нощемъ ся починватъ;
Ся разбудватъ,—лека, лека
Търски-те си пытатъ:
«Кой той, кой той предъ рѣка-та
Чешлатъ косѫ, кой той....
Кой той, кой той задъ рѣка-та
Кубитъ себѣ космы?...
Кой той, кой той?» лека, лека
Пытатъ па повѣватъ,
Та й задремватъ, доръ на небо
Край зачьрвенѣитъ.
«Кой той, кой той?» пыта щете
Гиздави дѣвойки.
Предъ рѣка-та—то ie щерка
Задъ рѣка-та—майка.
И одавна то ie было
У насъ въ Украинѫ.
Средъ село вдова живѣла
У колыбѫ новѫ,
Бѣлолика, чьрноока
И съ высокѫ снагѫ
Зѫбѫнъ носитъ; обколена
Отъ момчета млади.
И ie млада—друга нематъ—
А по жена млада,
Па и още по вдовица,
Мнозина Козацы
Често ходатъ. И по нея

Хо̀дѣхѫ Козацы,
Доръ, вдовица ми безъ срама
Щѐркѫ ѥ родила;
Си родила—не ся грыжитъ;
Люди да отглѐдатъ
Хвьрлила я въ село, чуждо:
Ето каква майка!...
Потьрпѣте, що̀ ще быдитъ!
Люди ра̀нили сетъ
Малкѫ щеркѫ а вловица
Въ дѣлникъ и въ недѣлѭ
Съ жѐнеты, съ момчѐта
Шетала и пила,
Дори лошо не ѭ стигна,
Доръ не стана дру̀га:
Не ся сѣти какъ минахѫ
Млади и годи̇ни...
Лошо, лошо! майка ве̇нитъ
Щерка чьрвенѣитъ,
И си раститъ... Па порасла
Ганна чьрноока,
Какъ тополя среде поле,
Вита па высока.
«Я отъ Ганна не ся боямъ!»
Майка си попѣватъ;
А Козаци и ся смѣятъ,
Мигаятъ си Ганнѣ.
Тукъ ся найде рыболо̀вче
Младичко, юначе,
Млѣитъ, венитъ кога срещатъ
Чьрникавѫ Ганнѫ.
Стара майка си усѣти,
Лютитъ ся и выкатъ:
«Я погледни пикаквица

Кòпилка ты боса!
Ты порасна, дѣвòйкуваш
Шеташ си съ момтета...
Ты ще видиш, я почѐкай!...
Позна щеш ты мене!
Пи̇ленце не!»
И отъ злоба
Заби-те си скърцатъ.
Ето каква была майка!...
Камо сърдце женско?
Сърдце майчино?... Ѐхъ лошо,
Лòшичко, дѣвойки!
Майка—витый растъ высокій,
А сърдце—не майка.
Растъ высòкій ще ся свиетъ,
Вѣжди ще попаднатъ,
Не щете усѣти; люди
Съ смѣхъ ще ви науматъ
Ваши-те годины младъ:
Ще речатъ—повехна!
Ґежко плакала си Гàнна
И не знала зà що,
Зà що майка й ся гнаситъ,
Лаитъ и си кълнитъ,
И безъ срама свое чедо
Кòпиле наричатъ.
Мàчила ѭ, мàчила ѭ,
Нищо не помагатъ:
Какъ макъ китка во градинкѫ
Цвѣтеше си Ганна,
Какъ калѝнка во долѝнкѫ
Утромъ подъ росà-та,
Такъ и Ганна чьрвенѣла
Мыеше ся съ сьлзѫ.

«Іє завра́жена!... я почѐкай!»
Казватъ люта майка.
«Треба билкѫ да добы́ямъ,
Треба я да найдамъ
Вѣщицѫ-тѫ старѫ!»
Нашла
Вѣщицѫ и билкѫ,
Съ билка предъ на сълнце изгрѣвъ
Щеркѫ напоила.
Не помо̀гна:.. кълнитъ майка
Той часъ и годинѫ
Въ ко̀ѭ на свѣтъ си родила
Чедо си немило.
«Вру́кина ми; хо̀дим щерко,
Въ ѐзеро да с' кѫпим'
«Ходиме, мамо.»
На брѐгъ-тъ
Ганна ся соблѐче,
Ся соблече, ся разспро̀стре
По кошуля бѣла;
Рыболовче одвай дышитъ
Презъ търски гледайки...
И я нѣкога... безъ трага!
Срамъ іе да наумамъ.
Какъ дѣтѐ съ зеленѫ вѣйкѫ
Игратъ си дѣво̀йче
Свиватъ витый растъ расвиватъ
На сълнце ся грѣитъ.
Чудитъ ся майка на нѐѭ
Отъ злоба нѣмѣитъ,
Па жьлтѣитъ, па синѣитъ;
Разстрепана, боса,
Съ пѣнѫ въ уста; како луда
Кубитъ себѣ космы,

Па ся пущи та въръз Ганнѫ,
Хвана ѭ за косы.
«Мамо! мамо! що ты правишь?»
Талазъ ся зададе,
Па ѥ зоврѣлъ, ѥ застеналъ
Обѣ-тѣ ги покры.
Младичко-то рыболо̀вче
Ри́пна въ во́дѫ; пли̇ватъ, синій
Талазъ си пресѣкватъ,
Пливатъ, пливатъ... ено до̀пли!
Ны̇рна па изны̇рна—
И удавенѫ-тѫ Ганнѫ
На̀ бре́гъ си изваждатъ,
Изъ проклеты ржцы майцы
Отплетуватъ косы.
«Охъ, ты сърдце мое, ризикъ!
Отвори си очи!
Погладни̇ ми, засмѣй ми ся
Не сакашь! не сакашь!»
Плачитъ, падать окол' неѭ,
Раскрыватъ, цѣлуватъ
Мьртвы очи. «Погледни ми!...
Не чуетъ, не чуетъ!»
На песокъ си мома лежитъ,
Бѣли-те си ржцы
Разхвьрлила; редомъ съ неѭ
Ста́ра люта майка,
Мьртва съ наду̇ены очи
Отъ страшна-та мака;
Вко̀пала въ песокъ жьлтый
Стары модры ржцы.
Многу плака рыболовче:
«Немамъ е роднинѫ,
Немамъ ризикъ на овой свѣтъ,—

Ще живѣямъ въ вòдж!»—
Креналъ неж, цѣлувалъ ѭ...
Талазъ си застѐнка,
Ся отвори, ся затвори,
И невидно стана....
Езеро оттога чисто
Зараснало съ търски;
Не ся кжпатъ вечь дѣвойки,
Ходатъ и отъ страна;
Акъ го видатъ си ся кърстатъ
Клето го наричатъ....
Темно-темно окол' него...
А нощемъ дѣвòйки,
Майка изъ вода изпливватъ
Сѐднуватъ задъ рѣка;
Страшна, модра, разплетена,
И въ кошулж мокрж,
Чудитъ ся на брегъ далеченъ,
Кубитъ себе космы....
А въ тж добж синій талазъ
Ганнж си изнесватъ.
Гола-гола, истресва ся,
На песокъ си сѐдитъ...
И изпливватъ рыболовче
Носитъ во кошулж
'Си зелены тревы
Въ очи ѭ цѣлуватъ,—
И пакъ въ водж: се срамѹватъ
Отъ дѣвойчина вита
Хлубавичка снага гола...
И не знàитъ никой
Тòва чудо, що ся чинитъ
Средъ нощь-та во шѹмж:
Само вѣтеръ изъ търски те

Шептитъ: «кой тамъ, кой тамъ
Тжжно седитъ надъ вода-та,
Чешлатъ дълги косы?»

—

КАТЕРИНА.

I.

Милвайте ся чьрновежди
Та не сосъ Московцы,
Че Московцы—чужди люди
Вамъ тѣ праватъ лошо.
Любитъ Московъ смѣейки ся
Либе онъ оставатъ;
Ойде въ своѭ Московщинѫ
Адѣвойка гинитъ...
Ако сама—не ѥ нищо,
Но и стара майка,
Що родила не свѣтъ Божій
Треба да погинитъ:
Сьрдце венитъ кога пѣитъ,
Ако знаитъ защо;
Люди сьрдце не ще пытатъ
Ще речатъ—повехна!
Милвайте ся чьрновежди,
Та не сосъ Московцы,
Че Московцы—чужди люди
Шега съ васъ ся биятъ.
Не слушала Катерина
Ни татка, ни майкѫ,
Залюбила си Московецъ

Какъ и знало сьрдце,
Залюбила момче младо -
Въ градинѫ ходила,
Дори себѣ свой-тъ ризикъ
Тамъ она загуби.
Выкатъ майка да вечерятъ,
А щерка не чуетъ;
Дек' заиграть съ Московецъ-тъ
Тамъ и занощуватъ.
Не двѣ нощи чърны очи
Милно цѣлувàла,
Дори узна цѣло село
Работѫ недобрѫ,
Нека себѣ лоши люди
Що искѫть говòратъ:
Она любитъ и не чуетъ,
Що ѥ дошла тага.
Дòшле гласы та нѐхарны—
Въ войскѫ засвиріхѫ.
Ошелъ Московъ въ Турскѫ земѭ
Катѫ си покрыхѫ.
Не послуша не ся грыжитъ,
Що коса покрыта:
За милый-тъ како пѣсни
Драги и сетъ сьлзы.
Обреколъ ся чьрновеждый
Ако не загинитъ,
Обреколъ ся да ся вратитъ.
Тогай Катерина
Ще да си быдитъ Московка,
Ще забравитъ тàга;
А до тога, нека люди
Що искѫтъ говоратъ.
Не ся грыжитъ, Катерина—

Сьлзы-те си бришитъ
Що на улицѫ дѣвойки
Пѣитъ си безъ неѭ.
Не ся грыжитъ Катерина—
Акъ и очи плачатъ,
Зиматъ ведра во полунощь,
Ходитъ си за водѫ,
За да врагове не видатъ;
Дойдуватъ до изворъ
Си застанватъ подъ калинкѫ
Пѣитъ себѣ пѣснѭ.
Пѣитъ, пѣитъ, проговарватъ
Какъ калинка плачитъ.
Па ся вратила сосъ радость
Що никой не видѣ.
Не ся грыжитъ Катерина
Нейкитъ и да знаитъ.—
Съ новѫ кърпѫ покрыена
Гледатъ во прозорецъ,
Гледатъ, чекатъ Катерина....
Мина полгодина
Заболѣ ѭ окол' сьрдце
Забодѣ ѭ въ кълко.
Разболѣ ся Катерина
Дышитъ одвай—одвай....
Пакъ оздравѣ та въ колебкѫ
Дѣтенце си люлятъ.
А жены те зло говорятъ
Майцы додѣваятъ,
Що Московцы-те ся въртатъ
У неѭ нощувѫтъ:
«Имашь щеркѫ чьрновеждѫ
Ал' не ѥ самичка,
Но си люлятъ во колебкѫ

Ма́лечко Моско̀вче,
Чьрновеждъ она си нашла
Два-та грѣхъ сторихж....»
Врагъ некъ земитъ васъ безъ трага,
Вѣщицы вы' клеты!
. . . . . .
. . . . . .
Катерино сьрдце мое!
Лошо, лошо съ тебе!
Дека ты въ свѣтъ ще ся скрыешь
Съ малечко сираче?
Кой ще прашатъ, ще приберитъ
Тебе въ свѣтъ безъ либе?
Татко, майка—чюжди люди,
Тежко това слово!
Оздравѣла Катерина
Отворватъ прозорецъ,
Гледатъ на улицж гледатъ
И си люлятъ рожбж;
Гледатъ, гледатъ—нема, нема...
Нема ли да дойдитъ?
Ке да пойдеше въ градинж
Сьлзы да поронитъ,
Во градинж да поплачитъ
Ал' ке видатъ люди.
Зайде сълнце—Катерина
Низъ градинж шетатъ,
Во прегършки носитъ сына
Сосъ очи гувѣитъ:
«Овде него сумъ чекала
Онде сумъ приказвала съ него,
А тамъ... а тамъ... сину, сыну!»
Та и не дорекла.
Зеленѣжтъ во градинж

Вишни и черешни;
Какъ що напредъ излегвала
Ката пакъ излегла.
Али Ката вечь не пѣитъ
Какъ що напредъ пѣла,
Како младый-тъ Московецъ
Чекала въ градинѫ.
Чьрновежда-та не пѣитъ
Кълнитъ свой-тъ ризикъ.
Въ тази добѫ вражки жены
Чинатъ щото искѫтъ—
Думы ковѫтъ та нехарны.
Що иматъ да сторитъ?
Чьрновеждый-тъ акъ бѣше
Бы затворилъ уста...
Чьрновеждый-тъ далечь ѥ,
Не чуетъ, не гледатъ,
Како врази ѝ ся смѣятъ,
Како Ката плачитъ.
Може да убихѫ него
Задъ тихій-тъ Дунавъ;
Може онъ въ Московщинѫ
Другѫ си милуватъ!
Чьрновеждый не убиенъ,
Онъ и живъ и здравъ ѥ...
Дек' ще найдитъ такви очи
Та́кви чьрны вежды?
На край свѣтъ-тъ, въ Московщинѫ
Задъ сино-то море,
Нема нигдѣ како Ката;
Ся роди за тага!...
Знала майка да ѝ дадитъ
Чудны очи, вежды,
Та въ овой свѣтъ не умѣла

Срѐкѫ да и дадитъ.
А безъ срекѫ лице бѣло—
Какъ китка на поле:
Сушитъ сълнце, биетъ вѣтеръ,
Сѐкой кинитъ него.
Мый ты свое лице бѣло,
Съ дребни сьлзы плакни,
Че ся вьрнахѫ Московцы
Али по пѫть другій.

II.

Сѐдитъ татко на край столъ-тъ
На рацы ся опрелъ;
Не ся чудитъ на свѣтъ Божій,
Тежко ся нахилилъ.
Редомъ съ него стáра майка
Седитъ, сьлзы ронитъ,
Па сосъ сьлзы одвай-одвай
На щерка говоритъ:
«Весела си щерко моя?
Камо твое либе?
Камо сватове, другарки,
Старосватъ и свакя!
Въ Московщинѫ щерко моя!
Ходи ты нихъ бъркай,
Некъ не знаятъ добры люди
Що ты имашь майкѫ.
Клетъ да ѥ той часъ, година
Въ коѭ ти ся роди!
Я да знаехъ, утромъ рано
Быхъ те удавила...
Гадина бы те изѣла.
А сега—Московѐцъ...

Щерко моя, щерко моя,
Румено ты цвѣке!
Какъ ягодѫ, како птиче,
Гледала сумъ тебе
За мое зло.... Щерко моя
Що ты си сторила?...
Пойди сега тражи себѣ
У Москвѫ свекървѫ.
Не слушала мои речи,
Нихни-те послушай,
Ходи щерко, ты нихъ найди,
Найди приберися.
Быди срекня въ чужди люди
При насъ не ся вракяй!
Не ся вракяй рожбо моя
Отъ той край далеченъ....
А кой моѭ старѫ главѫ
Безъ теб' ще закопатъ?
Кой надъ мене ще заплачитъ,
Какъ рогена щерка?
Кой надъ гробъ ми ще насадитъ
Калинкѫ чьрвенѫ?
Кой безъ тебе грѣшнѫ душѫ
Въ църквѫ ще споменватъ?
Щерко моя, щерко моя,
Рожбо моя мила!
Бѣгай отъ насъ...»
Одвай, одвай
Благослови нея:
«Богъ на помощь!» па какъ мьртва
Долу она падна..
Па ся отзва старый татко:
Що ты чекашь клето?»
Заплакала Катерина,

Падна на колѣна:
«Прости мене милый татко,
Що сумъ я сторила!
Прости менѣ гължбе мой
Сòколе мой милый!»
—«Тебе Богъ нека проститъ
И добры-те люди;
Помоли ся иди съ Богомъ—
Менѣ ще олегкн тъ.»
Стана одвай, ся поклони
Мълчешки излегла;
Па останахж сираци
Старый татко ѝ майка.
Во градинж она ѝшла
Ся помоли Богу,
Зела земж изъ-под вишнж
Вьрзала я нà кьрстъ;
Па ѥ рекла: «нема да ся вьрнамъ!
Отъ той край далѐченъ,
Въ чуждж земж, чужды люди
Мене ще закопжтъ;
Малечка-та моя рожба
Надъ мене ще лѐгнитъ,
За мой ризикъ, несрекя ми,
На люди ще кажитъ...
Гължбче ты не разказвай!
Дек' и да ѥ гробъ ми,
Въ ѝвой свѣтъ грѣшнж душж
Люди да не каржтъ.
Не ще кажишь . . . . кой ще кажитъ,
Що я сумъ ти майка!
Боженце мой! . . . що да правамъ!
Дека да ся скрыямъ?
Ще ся скрыямъ, рожбо моя,

Сама подъ водж-тж,
А ты грѣхъ мой ще отстрадашь,
Въ люди какъ сираче,
Безъ татка!...»
Низъ село търгна,
Плачитъ Катерина;
На глава и бѣла кърпа
На ржцѣ и рожба.
Изъ село излегла—сърдце тжжитъ;
Назадъ ся опули,
Сосъ главж си она кивна,
Па она заплака.
Сторила ся какъ тополя въ поле
При друмъ-тъ широкій;
Какъ роса-та предъ зора-та
Капѣхж и сълзы.
И отъ сълзы-те горѐщи
Бѣлый день не гледатъ,
Само рожбж си прегърщатъ,
Плачитъ и цѣлуватъ,
Дѣтенце-то, какъ малъ Ангелъ,
Нищо не си знаитъ
Съ малки-те си бѣлы ржцы
Въ пазвж-тж-и бъркатъ.
Зайде сълнце, задъ джбравж
Небо чървенѣитъ;
Ся избриша, ся повърна,
Търгна... само мъркнитъ.
Въ село само приказвахж
Едно, друго, трето,
Та не чухж тіѣ речи
Ни татко, ни майка....
Ево како на ѐвой свѣтъ
Люди правать на люди!

Кóгó вьрзватъ, кого рѣжатъ,
Другъ самъ себе губитъ....
А за що? Богъ ги знаитъ.
Тѣсенъ ли ie свѣтъ-тъ?
Та дек' да ся сберитъ нема
Скитникъ-тъ едничакъ.
Тому среки отмѣрила
Отъ края до края,
А другому оставила
Колку за гробъ мѣсто.
Камъ тѣ люди, камъ тѣ добри,
Готвѣше ся сьрдце,
Да живѣитъ, нихъ да любитъ,
Нема ги вечь, нема!
Има на свѣтъ ризикъ,
А кой него знаитъ?
Има на свѣтъ воля,
А кой нея има?
Има на свѣтъ люди—
Съ злато, съ сребро сиятъ,
Бòгато живѣятъ,
А ризикъ не знаятъ,—
Ни ризикъ, ни волѫ!
Съ мѫкѫ та и съ тѫгѫ
Зѫбѫнъ тѣ облекватъ,
А да плачатъ—срамъ ги.
Злато вы земѣте,
Быдете богаты,
Я ще земамъ сьлзы—
Силно я да плачамъ;
Ще удавамъ несрекіѫ
Съ дробни-те си сьлзы,
Ще затъпчамъ неволѫ
Съ босы—те си нòзи!

Тогай я веселый,
Тогай я богатый,
Кога клето сърдце
Ще шетатъ слободно.

III.

Выкжтъ утки, спй джбрава,
Звѣзды само сяятъ,
А надъ друмъ-тъ п' околіж
Къртови играятъ.
Спаваятъ добри люди,
'Секого умори:
Кого—срекя, кого—сълзы,
'Се нощь іе покрыла.
'Си покрыла нощь-та темна,
Како дѣца майка;
Декъ заспала Катерина:
Въ шумж, иль въ колыбж?
Не на поле ли подъ копж
Сына она галитъ,
Или въ шумж изъ-задъ гора
Вълкъ она подчекватъ?
Врагъ бы зелъ васъ чьрны вежди,
Похарно да не сте,
Кога за васъ такво лошо
Треба да претьрпишь
А що още ще ся сгодитъ?
Лошо ще да быдитъ;
Ще ся стрѣтитъ песокъ жьлтый
Па и чужди люди;
Ще ся стрѣтитъ зима люта...
А той ще ся стрѣтитъ

Що познаватъ Катеринѫ
Ще ли гърли сына?
Съ него заборавила бы
Друмъ, песокъ и мѫкѫ:
Онъ, какъ майка, щѐ прегърнитъ
Какъ братъ ще приказватъ....
'Се ще видим', 'се ще чуемъ...
Нек' я се починамъ,
Ще распрашамъ отдека ѥ
Пѫть за въ Московщинѫ.
Дългъ той пѫть, далеченъ, братя,
Знамъ я него, знамъ я!
Тежко на сърдце ми ставатъ
Кога го наумамъ.
Нѣкога я сумъ го мѣрилъ—
Да бы не го мѣрилъ!...
Быхъ разказалъ вамъ тѫ макѫ,
Кой менѣ ще вѣрватъ!
«Лъжитъ той» ще речатъ «лъжитъ»
(Акъ и не предъ очи)
Само по пусто си врѐвитъ
Хо̀ра-та онъ мамитъ.»
Имате си право люди!
Що акъ ви разкажамъ?
Акъ сосъ сьлзы макѫ, тагѫ
Я предъ васъ излиямъ?
За що ви ѥ! у 'секого
Има своя тага....
Безъ трага му глава!... мене
Дайте ми огнило
И тютюнъ, щото, знаете,
Дома да не мыслятъ.
За що да разка̀звамъ лошо,
Въ сонъ ли да го видатъ!

Нека него врагъ да земитъ!
Пòхарно некъ видамъ
Дека моя Катерина
Съ рожбѫ си живѣитъ.
Задъ градъ Кіевъ, тà задъ Днѣпръ,
Низъ темнѫ ми шумѫ
Идѫтъ по пѫть ми търговцы,
Пѣсни они пѣятъ.
На среща имъ жена млада,
Отъ поклонъ ся вракятъ.
Защ' ѩ мѫтна невесела,
Заплакани очи?
Дреха ѝ іе закърпена
На плеки и торба,
Въ еднѫ рѫкѫ станъ, а въ другѫ
Заспала іе рожба.
Ся посрѣшна сосъ пѫтницы
Дѣтенце си покры,
И нихъ пращатъ: «Люди добры
Дек' пѫть въ Московщинѫ?»
—«Въ Московщинѫ? ево овой.
Далеко ли ходишь?»
—«До градъ Москва. Люди добры
Даруйте за Бога!»
Дадохѫ ѝ, па ся треситъ:
Тежка чужда стока!..,
За що ѝ іе?... Ами рожба?
Она нейзѣ майка!
Заплакала по пѫть търгна
Въ градъ тамъ ся почина,
Тамъ за клетѫ нейнѫ рожбѫ
Меденикъ купила.
Мнòгу врѐме сиромашка
Вървѣла, пытала;

Многу пжти и подъ дьрво
Съ сынъ си нощувала...
Ето за що нейзѣ дадены сетъ очи:
Щото, изъ нихъ врелы сьлзы да изливатъ!
Слушайте па и кайте ся вы дѣвойки,
Да не ви ся паднитъ да тражите либе,
Какъ що тражитъ Катерина сиромашка....
Тога не пытайте за що люди лаятъ,
За що тіѣ васъ не пущатъ нощемъ въ кжщи.
Не пытайте чьрновежди,
Че люди не знаятъ;
Кого Богъ на свѣтъ биетъ
Него и они биятъ
Тѣ ся виятъ, како лозы,
Декъ вѣтеръ повѣитъ.
Сиромашцѣ сълнце свѣтитъ
(Свѣтитъ аль не грѣитъ)—
Люди слнце бы запрели
Акъ имахж силж.
На сирота да не свѣтитъ,
Сьлзы да не сушитъ
А за ощо, Боже милый!
За що неж мачатъ?
Що та стòрила на люди,
Що сàкаятъ люди?
Даль да плачитъ?... Сьрдце мое!
Не плачи ми Като,
Не показвай ты нимъ сьлзы,
Търпи ты до гроба!
За да лице не рассыпишь
И ньрни си вежди,—
Предъ изгрѣвъ на сълнце въ шумж
Измыйся сосъ сьлзы.
Нема да те видатъ тамо

Нема да ся смѣятъ.
И полесно на сърдце ти
Дор' сьлзы ся лиятъ.
.....
.....
.....
....
....
.....
.....
Декъ ся скитатъ Ката?
Подъ тремъ нощувала,
Па си рано стана.
Па побърза въ Московщинѫ;
Зимно време хвана.
Пищитъ въ поле виулица,
Идитъ Катерина
Во опинцы—сѫдна мака!—
Въ сиромашкѫ дрехѫ.
Идитъ Ката, одвай стапватъ;
Гледатъ—нѣщо и чьрнѣитъ
Нель Московцы идѫтъ...
Лошо!... сьрдце венитъ....
Па побърза, съ нихъ ся срѣте,
Пытатъ: «Не ѥ ли съ васъ
Мой-тъ чьрникавъ Иванчо?»
А тѣ: «Мы' не знаем'»
И какъ 'секога Московцы,
Смѣятъ ся надъ нея:
«Ай да баба! ай да наши!
Каво не надуютъ!»
Ся почуди Катерина;
«Гледамъ що сте люди!
Ты не плачи клетый сыну!

Бъди що му драго.
Ще походамъ още—многу сумъ ходила
Многу сумъ ходила....
Негли ще го стрѣтамъ;
Ще те дадамъ мой гъльбе,
А сама ще умрамъ.»
Стенкатъ, пищитъ виулица
Дъждъ и снѣгъ по поле;
Ката стоитъ среде поле
Лиетъ сьлзы лиетъ
Ся умори виулица
Потихо повѣватъ;
Още плакала бы Ката
Сьлзы веке нематъ.
Па на рожба си погледна
Полиена съ сьлзы,
Чьрвенѣитъ како китка
Утромъ подъ роса-та.
Ся усмѣхна Катерина
Тежко ся усмѣхна:
Окол' сьрдце—како змія
Мжка неж касна.
Ся опули на около;
Гледатъ—шума тьмна,
А подъ шума покрай нжть-тъ
Огинь пламень свѣтитъ.
«Ходим' сыну, мьркнуватъ ся,
Ак' въ колыбж пущатъ,
Ак' не пущатъ, мые надворъ
Щемъ си занощува.
Подъ стрѣхи-те ще заспиемъ,
Сыну мой Иване!
Дека ты ще си нощувашь
Кога ще ме нема?

Ты сосъ ку̀чета мой сыну,
Мѝлвай ся тамъ надворъ!
Пси-те лоши, ще те ка̀снатъ,
Нема да говорѫтъ,
Нема тебѣ да ся смѣятъ....
Яди, пій сосъ пси те....
О проклета моя глава!
Какво я да сторамъ?»
.....
.....
....
....
.....
....

IV.

.....
....
Стенкатъ, пищитъ виулица
Въ шумѫ страшно бу̀читъ;
Како море, бѣло поле
Съ снѣгъ ся ѥ покрыло.
Оставилъ колыбѫ падаръ
Шумѫ, да огледатъ,
Що да видитъ! страхотія,
Не ѥ видно нищо.
«Ахъ! каква страшна виулица
Врагъ да земитъ шумѫ!
Ай въ колыбѫ... Що ѥ това?
Идатъ.... врагъ бы ги зелъ!
Какъ ги но̀ситъ вражска сила,
Божемъ по работѫ.

Ничо я' погледни!
Како побѣлели!»
—«Кой, Москòвцы?... Камъ Московцы?»
—«Що ти ie? прекьрстися!»
—«Кам' Московцы, братя кам' ги?
—«Ено, погледни ги.»
Пущила ся Катерина
Безъ да ся облече.
«Видитъ ся що Московшина
Въ сьрдпе-те и влегла!
Че и нощемъ на сонъ бладатъ,
'Се Московеца выкатъ.»
Презъ пенюшки преко снѣгъ-тъ
Лѣтатъ одвай дышитъ;
Средь пжть застанала боса
Съ ракавъ ся избриша.
А Московцы на среща и
Редомъ, редомъ вьрватъ.
«Леле Боже! милый Боже!»
Гледатъ.... узна него—
Напредъ вьрвитъ постарый-тъ
«Миличакъ Иване!
Писано ты златно сьрдце!
Дека си ся скиталъ?»
Па до него.... зиматъ стьрмень....
А онъ ся опули,
Та сосъ скорны коня бодна.
«За що така бѣгашь?
Забравилъ си Катеринж?
Неж не познавашь?
Я погледни глжбе мой,
Погледни на мене:
Я сумъ Ката, твое либе.
За що тьргашь стьрмень?»

А онъ коня 'се си бодатъ,
Бо-же и не гледатъ.
«Постой малку гъльбе мой!
Гледай—я не плачамъ
Ты не ме узна Иване?
Сърдце, погледни ми,
Такъ ми Бога, я сумъ Ката!»
—«*Дура отвяжися!*
Вазьмите прочъ, безумную!»
—«Боже мой! Иване!
И ты мене такъ оставашь?
Декъ сетъ твои клетвы!»
—«*Вазьмите прочъ! Что жъ вы стали!*»
—«Мене ли да зематъ?
За що, кажи ми гъльбе мой?
Кому ты ке дадишь
Своѭ Катѫ, коя въ полнощь
Въ градинѫ ходила,—
Своѭ Катѫ, що за тебе
Сына ѥ родила?
Ты брате мой, ты татко мой!
Смили ся надъ мене!
Ратайка я ке ти быдамъ...,
Съ другѫ ты ся милвай....
Съ цѣлый свѣтъ.... Я ке забравамъ,
Що нѣкога ся милвахме
Що отъ тебѣ имахъ сына,
Що мене покрыха....
Ме покрыха.... срамота голѣма!
И за що я гинамъ!
Остави ме, забрави ме,
Не оставай сына.
Нема да оставишь него?..
Не бѣгай отъ мене....

Ке изнесамъ тебѣ сына.»
Па си хвьрли стьрмень
Влезе во колыбѫ, а отъ тамо
Изнесе му сына.
Неповиенъ и заплаканъ
Сынъ-тъ и безгрѣшенъ.
«Ево него, погледни го!
Камо си? земя ли те гълтна?
Си отиде!... Нема!... сына
Онъ остави, хвьрли!
Боже мой, Боже! Дѣте мое!
Що да правамъ съ тебе?
Ой Московцы! Братя милы!
Земете го съ себе;
Нѐмой ся гнѫсете братя:
Оно ie сираче;
Земете го, дайте него
Постарому-за сынъ.
Земете го... ке го хвьрламъ,
Какъ що татко хвьрлилъ,—
Да бы него не хвьрлила
Клета му сѫдбина!
Сосъ грѣхъ тебе на свѣтъ Божій
Майка ie родила;
Расти да ся смѣятъ люди!»
На пѫть него клала,
Остани да барашь татка,
Я вечь барахъ него.»
Ойде въ шумѫ како луда,
А дѣте остáна,
Плачитъ клето.... А Московци
Минахѫ си, нейкятъ и да знаятъ,
И похарно; аль за лошо
Падарн-те чуха,

Бѣгатъ въ шумѫ Ката боса
Бѣгатъ сосъ плачъ выкатъ;
То прокълнуватъ Ивана
То плачитъ, то молитъ.
Па достигна на поляна
Околу погледна,
Па низъ нивые.... бѣгатъ..-. и въ виръ
Мълчешки ся найде.
«Боже земи моѭ душѫ,
Ты виръ—моѭ снагѫ!
Нырна въ водѫ!... И подъ ледъ-тъ
Нѣщо заклокоти.
Черновѣжда Катерина
Що искала, нашла
Дувна вѣтеръ тамъ надъ виръ-тъ—
Трага не остана.
Не ѥ вѣтеръ, вѣтеръ буйный
Що дѫбове кършить:
И несрекя още не ѥ
Що майка умиратѫ;
Не сирацы малки дѣца
Що въ гробъ клали майкѫ,
Нимъ остана добро име,
Нимъ и гробъ остана.
Люди зли ак' ся посмѣятъ
На сираче малко;
Кат' излиетъ надъ гробъ сьлзы—
Полесно му ставатъ.
А па тому, на свѣтъ тому,
Що нему остана,
Кого татко не ѥ видѣлъ,
Майка ся одрекла?
На безроденъ що остана?
Съ него кой ще заговоритъ?

Безъ роднины, безъ колыбѫ;
Друмъ, песокъ и маки ....
Бѣло лице, чьрни вежди . . . .
Защо му сетъ клети!
Писала ги! . . . да ги нема
Похарно бы было.

V.

Хòделъ гусляръ во градъ Кіевъ
Али пѫтемъ сѣдна
Да с' одморитъ. Неговъ вòдачъ
Нараменъ сосъ торбы,
Малко дѣте окол' него
Дремитъ си на сънце,
А при това старый гусляръ
За Христоса пѣитъ.
Кой поминватъ—секой даватъ
Кой хлѣбецъ, кой пенезъ
Кой на старецъ, а дѣвойки
На то дѣте клето.
Му ся пулятъ чьрнооки—
Босо іе и голо.
«Има», велятъ, хубость вежды.
Али нема ризикъ!»
По пѫть вьрвитъ за въ градъ Кіевъ
Кòла сосъ шесть коньи,
А во нея господинъ іе
Съ госпожа и съ челядь.
Запрехѫ ся спрема старцы—
Силенъ прахъ ся дигатъ.
Зàгна ся Ивасъ, че отъ кола
Съ ржка нему махатъ.

Даватъ пенезъ на Ивана
Гопожа, ся пулитъ,
А стопанъ ѝ кат погледна . . . .
Ся отвьрна . . . . позна
Клетый човѣкъ чьрни очи
И чьрни му вежди . . . .
Позна татко своя сына,
Нейкитъ да го земитъ.
А стопанка му го питатъ:
Какъ му име?—«Ивасъ.»
«Миличко ie!» каза тая.
Кòла тьргна пѫтемъ,
А прахъ пытаче си покры....
Изброиха що имъ дали,
Просяцы станàхѫ,
Са помолихѫ тѣ Богу
Па тьргнахѫ на пѫть.

НОВОБЪЛГАРСКА

ГУСЛА.

НОВОБЪЛГАРСКА ГУСЛА.

—

ПОСЛѢ СМЪРТЬ-ТѢ Н. ОГНЯНОВА.

О Българіо света, пресвета,
Бащино мила, бащино драга!
Ще ли ся свърши сѫдба ти клета?...
Силы ты немашь, Богъ не помага!

Даль силы немашь, време ль помина?...
Сынове твои, млады момчета,
Страдны по тебе, въ тежкѫ чуждинѫ,
Коситъ при цвѣтъ имъ, сѫдбина клета.

Души прехарны безъ време гинатъ,
Въ млады, зелены, ранны годины.—
Искѫтъ ти добро—що да ти чинатъ?
Смьрть биетъ, грабитъ души невинны.

Предъ часъ си смьртенъ, издыхъ послѣденъ,
Вечь кога сърдце бѣше изгнило,
Каза Огняновъ страденъ и жеденъ...
«О Българіо! име ти мило!»

Вѣчна ты память клетій Огняновъ,
Та тежокъ бѣше и твой-тъ кърстъ!
Съ теб' ся споменва' братъ ти Катрановъ,
Вѣчна ви память, легка ви пьрсть!

—

ВДОВИЦА.

Въ градъ Струга дек' буйно Дримъ течитъ,
И въ езеро златъ песокъ влечитъ,
Затажила какъ кукавица,
При рожбы си клета вдовица.

Та майка вдовица пѣейки,
Съ распущены косы по плеки
Прокълнуватъ своіѫ сѫдбинѫ,
Прокълнуватъ часъ и годинѫ.

Въ прегършки си рожбы дьржейки,
И ядны си сльзы, лиейки,
Расплакала горы, планины
И Струсѫки дълбоки долины.

Градины и нивы и дьрвя,
Расплакала китки и лозя.
И славей престана да пѣитъ,
И сълнце предъ нея не грѣитъ.

Отъ жалость зорница ся скрыла
И сички небесны свѣтила,
И вьрба си гранки наведна,
И рыба изъ вода побѣгна.

При рожбы вдовица ми страдна
Наредватъ си тажна и ядна.—
За кого та космы си корнитъ?
За кого та сьлзы си ронитъ?

За мажа, за деверъ та выка',
А рожбы за татка, за стрыка:
Изеде ги' градска темница
Въ приморскѫ коварнѫ столицѫ.

Градъ Струга, градъ Охридъ преславны!
Два брата рогены, два главны
Роботницы съ вѣрѫ не мьртвѫ,
На-злоба тѣ станахѫ жьртва.

Какъ вѣрно, какъ сложно, сговорно,
По Бугарско поле отборно,
По поле, по то Македонско,
Широко и чисто Славянско,

Запалены свѣки дьржейки,
На Бугаре пать тѣ свѣтейки,
Безъ хитрость, безъ гордость, безъ злоба
И себѣ си вѣрны до гроба,

Сосъ сьрдце смиренно, горещо
Тѣ бранехѫ съ слово си вѣщо
Народность свободѫ народнѫ
И вѣрѫ духовно-свободнѫ.

И бѣше имъ слово такъ милно,
Такъ живо, такъ врело, такъ силно,
Та 'се що до тогай бѣ нѣмо,
Продума 'се мало, голѣмо,

О братя, дружино ми 'вѣрна!
Владыка сосъ вѣрѫ безвѣрнѫ
Наклевети братя ны славны,
Какъ кървницы страшны и главны.

Въ голѣмъ градъ презморскій, приморскій
Оставихѫ снаги и коски.
А гробъ имъ не знаятъ!-то мѣсто
Премило, предраго пресвето!

Въ градъ Струга декъ Дримъ буйно течитъ,
И въ езеро златъ песокъ влечитъ,
Затажила, какъ кукавица,
При рожбы си клета вдовица.

—

РАЗГОВОРЪ СЪ СЪЛНЦЕ-ТО

(С. Д.)

Сълнце сяйно ты свѣтило!
Отъ своѭ ты вышинѫ
Сълнце, сьрдце согрѣй мило,
Освѣти му тьмнинѫ.

Сълнце, пытамъ, дали има
Въ той за мене тѣсенъ свѣтъ,
Неоскърбна душа милна,
Че за мене зло ѥ вредъ.

«Има лудо, има младо
Има люди съ добринѫ,
Че човѣчество ѥ стадо
Съ харнинѫ и сосъ злинѫ.»

«Млада майка какъ две чеда
Нѣжно любитъ — погледни,
Какъ ги пазитъ, какъ ги гледатъ,
Какъ сетъ свѣтлы, мирны дни!»

«Погледни на две момчета
Съ погледъ кротокъ, и на нихъ
Видитъ ли душа ти клета
Нихенъ образъ милъ и тихъ.

«Чиста имъ душа невинна,
Обколена съ тишинѫ,
Не ль усѣщашь, че премина
Свѣтла въ нихъ хубавина!»

«И какъ сяитъ, и какъ грѣитъ
Въ нихъ небесна свѣтлина,
Нихъ да разберитъ умѣитъ
Сьрдце кротко безъ злина.»

«Гледашь, гледашь какъ заспали,
Око майчино какъ бди,
Надъ тѣхъ милы, на тѣхъ малы.
Сладокъ сонъ ги обколи.»

«Какъ той шипецъ бѣло, ройно,
Миличко-то имъ лице,
Млада майка какъ спокойно,
Нѣжно дьржитъ во рѫцѣ.»

«И съ надежды, пълна съ радость,
Ꙗ съ душевнѫ добротѫ
Лична майка, що на младость
Богъ и прати благодать!»

Сълнце златно, лека, лека,
Съ зрацы си не ги буди,
Подъ домашна спатъ тѣ сѣнка,
Око майчино нек' бди.

Поголемко-то я зимахъ
Во прегършки-те свои,
Я се крадехъ и отивахъ
Во полянѫ на тревы.

И подъ липы-те сѣнливы,
На-душа ми лютинѫ,
Мысли мрачны, мысли дивы,
Тагѫ, макѫ и злинѫ,

Се забравахъ я сосъ него,
И предъ него сьлзы лихъ,
Па погледнувахъ не небо,
Кюдъ-тъ ставаше ми тихъ.

Ето прегледъ, ето ука,
Ето книга за душа,
Ето истинска наука
За да быдамъ безъ грѣхъ я.

Такъ си велѣхъ я самъ себѣ;
Ся усмываше оно,
Я дьржейки го при себе,
Го цѣлувахъ во чело.

Богъ на помощь, майко, млада,
Богъ да те благослови!
Тебѣ той пазачь, ограда,
Съ радость, младость да вьрви.

Сълнце сяйно обърнися
На далеко камъ другъ край,
Кде природа-та кичи ся
Съ дьрвя, цвѣтя като рай!

Исто такъ ли до двѣ чеда
Млада майка-погледни—
Любитъ, пазитъ такъ ли гледа,
Иль у нея чьрны дни?

«О мой милый! тамъ іе мачно,
Тежокъ кьрстъ си носятъ тамъ,
Тамъ іе скърбно, тежко, тажно,
Я си мълчамъ—знаешь самъ.»

А защо сълнце?.....
.....
.....
.....

—

БЕЗСОНИЦА.

Лѣто.... Полнощь.... 'Сегдѣ тихо, глухо 'сегдѣ
Люди спокойно си спѫтъ.
У единъ несрекенъ само, далечь негдѣ
Сивы му очи токъ бдѫтъ.
Во высокѫ кѫщѫ, во широкѫ стаѭ,
Дългѫ, предългѫ, іе самъ,
Обколенъ съ книги отъ края до края,
Шетатъ и мыслитъ онъ тамъ.
Сонъ не го хващатъ и въ безсоницѫ тежкѫ
Стаѭ си мѣритъ сосъ крака,
Съ сърдце оскърбно, съ душѫ налютенѫ, жежкѫ...
Мазнитъ си чело сосъ рѫкѫ.
На полицы книги во превързкѫ златнѫ

Редомъ наредены стоятъ,
Книги съ хилядницы на душѫ му матнѫ
Жълчкѫ му креваятъ и ядъ.
Ядъ го ѥ, ядъ го ѥ, пълнъ сосъ мысли дивы,
Тѣсенъ за него овой свѣтъ;
'Сички книги, науки, нему сетъ кривы;
Свой вѣкъ онъ наричатъ проклетъ,
Онъ си прокънувать онаѭ годинѫ
Въ коѭ онъ ся ѥ родилъ,
Що 'сичко пропадна, що 'сичко загина
Това кое онъ ѥ любилъ.
И дека пропаднахѫ мысли му милы?
Или ся измѫчилъ безъ сонъ?
Та му кървь зоврѣла въ млады му жилы?...
Лудѫ си думѫ казалъ онъ.
Що вы направихте книги многобройны?
Вы каковъ донесохте плодъ?
Усмалихте ли вые мѫки безбройны
На-горкій-ть той ми народъ?
Слушайте, книги,—конъ васъ ся обърщамъ,
Чуйте мой-тъ тѫжень разказъ,
Що мене натера, та такъ я ся мьрщамъ,
И ненавиждамъ я такъ васъ.
Овдешенъ не сумъ; я ся родихъ далеко,
Во южнѫ и топлѫ страйѫ,
Мене отхрани послѣ майчино млеко
Вардарска быстра вода.
Растѣхъ я растѣхъ како китка въ полянѫ
Злобѫ никаквѫ немахъ я,
Майка ме галеше радостна засмѣнна,
За нищо не ся грыжехъ я.
О! за що не забравамь млады годины,
Дѣтинство найхарный даръ,
Кичести полета, зелены градины,

Младый сосъ овцы, овчарь!...
Сѣнки дебелы, вы сѣнки, липовы сѣнки,
Вардарскій брегъ съ тревж покрытъ,
Виты вьрбы, тополы высокы, тенки,
На долины чудесенъ видъ!
Сосъ васъ я поминахъ найхарнж си добж,
Вы влѣхте въ мене тишинж,
Исто какъ вы', я бѣхъ невинненъ, безъ злобж,
Той свѣть бѣ ми хубавина.
На утро ли, кога славей малка птица,
Въ шипецъ, въ глжбокж зорж
Пѣитъ и свѣтитъ на небо-то зорница,
И тревж обливатъ роса;
И тихій-тъ вѣтеръ млады-те листя нишатъ
Слабо, а Вардаръ си шуми;
Ягнета руды ся разбудватъ и дышатъ
Съ прохладж, а млады момы
Сонъ ги оставилъ, ржкавы засучили,
И сосъ двѣ стомни во ржцѣ
Вьрзатъ конъ студенъ изворъ, безгрѣшны, милы,
Си омыватъ бѣло лице.

—

Помнамъ, какъ моя-та безгрѣшна сестрица,
Вита, высока мома,
Сивоока, русокоса хубавица
Отъ вода ся вьрщатъ дома:
Па во градинж право, зиматъ си лейкж
Китки поливатъ сама,
Чиститъ ги, плеватъ ги, босилькова вѣйка
Накитуватъ младж главж.
Съ прѣснж водж она изреди ги сички,
Пойде подалеко тамъ,
Кде надъ зеленъ, разцвѣлый шипецъ, двѣ птички
Прусахж си тука, тамъ,

Отъ гранкѫ на гранкѫ подлетвахѫ пѣейки.
Корень она навади,
И съ усмихнато лице скина двѣ вѣйки
Шиповы, па тьргна, ся скры.
Па' радостно прыпкатъ конъ мене, ся смѣитъ,
Чудна у нея хубавина!
Батенце! Бате—казватъ—гледашь какъ грѣитъ
Сълнце съ небеснѫ свѣтлинѫ?
Бате, днесь-ка е праздникъ, света недѣля,
Радостенъ, златенъ день за насъ!
Я за тебе, праздничнѫ сготвихъ промѣна,
Хоро ны чекать оба-та насъ.
Ево двѣ китки, китки младо-зелены:
Босильокъ, шипецъ на едно,
Тебѣ за на-поясъ една, друга менѣ
За на глава и заедно
Послѣ ручекъ на наше гумно широко,
На соборъ ке иойдиме мы,
Тамъ я ке видамъ либе си чьрнооко,
Милѫ ти, витѫ Цвѣтѫ ты.—
Златва сестрицо, казвамъ, киткѫ ти зимамъ
Въ кѫщи отивай сега;
Ручекъ ты сготви, а я въ цьркви отивамъ
Отъ радость лице и пламти.
Тьргна она, а я сосъ очи сьлзливы
Конъ нея погледнахъ тамъ,
Братскій пожелахъ и дни свѣтлы не дивы
И ойдохъ въ Божіи храмъ.—

Пьрвы-те сьлнцевы зрацы позлатихѫ
Гѫсты, высоки планины,
Дьрвя-та разцъвнаты земѫ покрыхѫ
Съ пѫпки развиепы свои.
Въ гранки имъ гѫстолисты птицы седѣхѫ

Издавайки радостенъ гласъ;
Бога ли славѣхѫ, иль тѣ веселѣхѫ
Свѣтъ Божій въ той ранный часъ?
Не знамъ... но я съ душѫ дѣтинскѫ минувахъ
Презъ нашій цьрковенъ прагъ,
И сосъ пълнѫ вѣрѫ светцы я цѣлувахъ,
Немаше за мене мракъ.
Ставаше весело на душа ми и бѣше
Лесно и мило въ Божій храмъ,
Мой духъ бѣ смиренъ и тихъ, не ся злѣше;
За що? не знамъ и я самъ.
А сега о книги, не често отивамъ
Въ цьрквѫ; не твьрдъ ѥ мой духъ,
Мѫтна ѥ моя молитва и често я бывамъ
До светость-та нѣмъ и глухъ.
Нѣкакво съмнѣніе надъ мене владѣитъ,
Нѣкаква страшна пустота,
Мысли нападватъ дивы, душа ми нѣмѣитъ
И не вѣрватъ въ добротѫ.
Духъ ли лошъ по мене слѣдватъ, иль испытватъ
Разумъ-тъ, що сичко ѥ зло?
Или мой-тъ животъ ѥ безплодна битва,
Пуста, безъ никакво добро?....

Па кога тамъ на вечеръ сълнце ся скрыватъ
Задъ тѫ гѫстѫ планинѫ,
А изъ-задъ горѫ мѣсечина испливватъ
По ведро ми небо, она
Съ ясенъ свѣтъ осребруватъ класы на-жито;
Свѣтитъ на жетварки въ пѫть;
Редъ отъ жетварки пѣейки гласовито
По зелено поле идѫтъ.
Смирно, нога до нога, рамо до рамо,
Сьрпъ у нихъ за поясъ свѣти,

Млады.... кой ги ѥ видѣлъ той знаитъ само,
Нему душа ке запламти.
Клета вы сѫдбина Българки млады,
Хубость каква ѥ у васъ!
'Сека ви стѫпка, погледъ, пълны вы грады
Медный и силенъ вашъ гласъ!
Вредны сеть за безплатнѫ свободѫ пълнѫ,
Безъ да ся лиетъ капка кървь!..,
Вилы, дайте ми силы, я да прокълнамъ
Той Европейскій чрвъ!....
Българска пѣсня ты многогласовита,
Сърдце ми какъ раздирашь ты,
Жална, ухилна, и тѫжноречовита,
Ты даръ Самовилскій си!...
Какъ да забравамъ то за кое болѣямъ,
Кое поддьржватъ мой животъ?
За кое я страдамъ, предъ кое я нѣмѣямъ:
Горкій-тъ мой народъ?...
Поскоро клета моя душо залудѣй,
Или изъ снагѫ ми вънъ летни,
И тамъ вънъ ты окамени ся иль онѣмѣй,
Ты да не гледашь чрны дни!
Чрны дни! Но за нихъ въ друго я време,
Ке разкажамъ 'сичко по редъ,
А сега нека заспиятъ подъ общо бреме
И перо и умъ ми клетъ!....

Москва, 1862 Биб. Черт.

Жинзифовъ.

ИМЕНА НА СПОМОЩЕСТВОВАТЕЛИ.

МОСКВА.

Студенты:

Васильковскій 1
Ефремовъ..... 1
Коршъ..... 1
Кирпичниковъ 1
Гиляровъ..... 1
Гололобовъ 1
Некрасовъ..... 1
Поповъ 1
Сорокинъ 1
Марконетъ 1
Лопатинъ..... 1
Троицкій..... 1
Скворцовъ..... 1
Н. Селиверстовъ 1
В. Хонякевичъ..... 1
15

ОДЕССА.

Архимандритъ Ѳеофилактъ ректоръ на Херсонска-та Дух. Семинар.. 2
Иванъ Г. Левицкій..... 1
Н. М. Тошковъ..... 10
Г-жа Елена Тошкова.... 2
Д. Балтенко..... 2
Н. Хр. Палаузовъ..... 3
Стефанъ Тошковичъ..... 5
Константинъ Н. Палаузовъ..... 3
Иванъ Дяковъ Шумянецъ..... 1
Ив. Христовъ..... 1
Петаръ Ганевичъ..... 2
Иванъ Д. Дончевъ..... 1
Братія Кокаланови..... 2
Д. Недѣлковъ..... 1
Ѳеодоръ Я. Жечковъ..... 2
Н. Палаузовъ..... 1
Анастасъ Кокалановъ..... 1
Н. Ганевичъ..... 1
Михаилъ Радіоновъ..... 1
А. Н. Палаузовъ..... 1
43

КОМРАТЪ.

За общественны-те училища въ Български-те колоніи 30
Иванъ С. Ивановъ..... 5
Павелъ С. Калянджи..... 3
Степанъ Д. Кокаланъ..... 3
Иванъ С. Абаджи..... 3
Свящ. Василь Златовъ..... 2
Иванъ Недовъ..... 2
Димит. Н. Скачковъ..... 5
Иванъ С. Гергьевъ..... 1
Николай Н. Парушевъ..... 2
Георгій И. Яневъ..... 2
кн. 58

БОЛГРАДЪ.

А. Узуновъ..... 3
Г. Минковъ..... 2
Д. Христофоровъ..... 1
И. Г. Начевъ..... 1
С. Радуловъ..... 1
С. Назліевъ..... 2
М. Пановъ..... 1
Г. Радіоновъ..... 1
П. Тивчовъ..... 1
Б. Давидовъ..... 1
П. Грековъ..... 1
А. Парушовъ..... 1
Д-ръ Мирковичь..... 1
Свящ. М..... 1
И. Пановъ..... 1
Т. Икономовъ..... 1
Константиновичь..... 1
Н. Куртевъ..... 1
С. Сухопаренко..... 1
Г. Абаджеровъ..... 1
П. Федоровъ..... 1
Ѳ Ивановъ..... 1
В. Плакуновъ..... 1
И. Стоянаковъ..... 1
Н. Радіоновъ..... 1
М. Мирчевъ..... 1
К. Тетрадовъ..... 1
А. К..... 1
Д. Златановъ..... 1
М. Демировъ..... 1
Я. Драгомировъ..... 1
И. Мавровъ..... 1
Н. Кошуковъ..... 1
Д. Петровскій..... 1
М. Куртьовъ..... 1
И. Стротиловъ..... 1
Н. С. Арнаутъ..... 1
П. С. У..... 1
Д. Арнаутъ..... 1
П. Танаевъ..... 1
Я. Серовъ..... 1
С. Камбуровъ..... 1
Д. Мутьевъ..... 3
В. Поповичь..... 1
Ѳ. Шпаковичь..... 1
Я. Михаиловъ..... 1

Ученицы отъ Болградско-то училище.

П. Бондаревъ..... 1
И. Ивановъ..... 1
Д. Грековъ..... 1
Д. Ничевъ..... 1
А. Ивановъ..... 1
Н. Крестьовъ..... 1
М. Златановъ..... 1
П. Цанковъ..... 1
Н. Минковъ..... 1
У. Николаевъ..... 1
Д. Пелтекъ..... 1
И. Радевъ..... 1
В. Икономовъ..... 1
Я. Брусевъ..... 1
И. Николаевъ..... 1
А. Бобыръ..... 1
А. Парушовъ..... 1
Д. Велчовъ..... 1
В. Королевъ..... 1
И. Королевъ..... 1
П. Королевъ..... 1
С. Сурвичковъ..... 1
Д. Димитровъ..... 1
У. Стефановъ..... 1
С. Пановъ..... 2
И. Накшевъ..... 1
А. Сухопаренко..... 1
Н. Мариновъ..... 1
Д. Желевъ..... 1
Я. Фотіевъ..... 1
Н. Мавровъ..... 1
Л. Памбуль..... 1
С. Недевъ..... 1
М. Кралемарковъ..... 1
За училище-то..... 17

NO 191885

MAY 58 H